

చంద్రగుప్తః దనుచక్రీవర్తి. మగధరాజ్యమున పాటనీపుత్రసింహాసనాగ్రాహణః ఉగ్రుటకు పెక్కువ్యాపారములుకట్టఁబడినవి. తనీయచరిత్రాధికములు. రాజవిస్థిములే గాని సంస్కృతమునఁ గలముద్రారాక్షస మనునాటకముచే మఱింత వెల్లడి యయ్యెను. ఆముద్రారాక్షసము మ॥రా॥శ్రీ బ్రహ్మశ్రీ శతావధానులు శిశుపతివేంకటకవులు రసవంతముగా నాగ్రధీకరించిరి. అంతకుఘోర్వపుగాధ అనగా శందవంశమును చాణక్యుఁడు సూరించినట్లు మ॥రా॥శ్రీ బ్రహ్మశ్రీ పానుగంటి లక్ష్మీపురిహరవిగాను ప్రచుడచాణక్య మనుపే నకనాటకము వ్రాసిరి. ఈ రెండుకథలకు నానూనెకథను విజ్ఞానచంద్రికాగ్రంథమాలయందొకకుసుమముగా మ॥రా॥శ్రీ బ్రహ్మశ్రీ కే. వి. లక్ష్మణరావుగారిచే రచింపఁబడిన హిందూమహాయుగములో చంద్రగుప్తునిసూర్పి యొక్కింత తచరిత్రము గలదు. దానిని నువ్విశించి మఱికొన్ని సగ్రచదాయములు సంపాదించి సందర్భానుసారిముగా ఁధి చెడకుండ కొంచెముగ నాయల్పబుద్ధికి దోచినట్లు తిప్పిప్పులు పాటింపక రాజమహేంద్రవరములో మహారాష్ట్రీ బయనాని వేంకటాచార్యగారియొద్దగంటున వాగమేడపై నెవసించి విఘ్నములు లెక్కింపక కొన్నివాగములలో పూర్తిగావించినది.

ఇంతత్వేనగా ప్రాంచితీ ననుట కొంతకష్టమైనది గాని ప్రజకు పకార మనగాని నాయుద్దేశ్యము గాదు. ఈనాటివాటకములు నాథారణముగా పురాణవైభవములు, పుర్రవనాటకములు శాశ్వతముగ నిల్చునట్లు కాలములనూర్పులలో బడి నిలువఁబడవేమో యను భీతిచే

విమర్శనాత్మకమైనదిగా పరిస్పృశనాత్మకములన్నియు లక్షణము వర్ణించి
జన్మమధ్యమున నొకనొకరాజమును వ్రాయు ష్యయానందచక్ర చరిత్రకీ
సచ్చిన్లు వ్రాసి, వాగ్దేవత తీసివేయక నామాధ్యము పండితులకడ
వెల్లడిసేయ ప్రకటనకుఁబూడిం గడింగితిని.

అప్పుడే నాటకయుగము మాఱి వచనప్రబంధయుగ మారంభ
మగుచున్నది. కాని అప్పుడేపట్టకు చరిత్రాంగికమైన ప్రతివ్రాంతి
యు నుత్తరస్ఫూటమునకు లోడ్ల యున్నది. అది కూడదు. కొంతకా
లమున కట్టివ్రాతలు దూషింపబడును.

నాయుచ్చుపడినవానిలో నీచంద్రగుప్త మూడవనాటకము.
ఇప్పటి ఇంగ్లీషుసాంప్రదాయము మొదలగుకొన్ని కాండములచే దీనికి
‘చంద్రగుప్త’ అనుపేరువలన నామమునగాత్రము పెట్టబడినది. ఇది
వ్రాతయుటకు మహారాష్ట్రీ వ్రాత, ఎంకటగోపాలరావుగారు, మ||
రా||శ్రీ (బ్రహ్మశ్రీ) వాణిజ్యము నుల్లంఘ్యముగాను కడు పోతాహ్వా మి
చ్చిరి. వారికి కృత్యులు సగుచున్నాను. ఇందు కలచరిత్రము చదివి
నచో నుబోధకము గాన వ్రాయలేదు. సందర్భమునాఁము కొన్నికొ
న్నిమాన్యులు చేయబడినవి.

ఇట్లు

ప్ర. శ్రీ. అచి. మా.

కృత్యతానూచన.

శ్రీ. విద్యచే నెవర చాత్మక విద్యచే విబుధచ

కృములకుభానుడై ♦ గడిపకెక్క-

దానియైనుగిరినం ♦ భానియై యుగ్గచ

కోరి నంబ్రమందిరి ♦ కోమరుమించె

విష్ణుడై భక్తివ ♦ దిష్ణుడై దుష్టవా

రిడి నమీరుండియి ♦ మునిముగించె

శ్రీమై సాధ్యు ♦ శాలిమై హితచారి

కములకు జలదమై ♦ కార్యనించె

నవన్మిదానివంశను ♦ ధాకిరుండు

నవయముగ్ధమణికి బుద్ధుడై ♦ పై రహించె

పట్టవేంకటాచలం ♦ కళలకళభామ

లాయువానోగ్యునిడు దేవు ♦ పహరహంబు.

ఇ స్త య ప ను తి.

క. మానవుఁడో యాశ్వనుఁడో

గాని ప్రతిచ్ఛాయలేని ♦ కల్యాణగుణుం

జ్ఞ సమహమనోరసూతె ను

భానుని ధ్యానింతుభోగభాగ్య ♦ ము లోపగణ.

కా. శ్రీయాభైలలిహగురూర్తమ ! నిను ♦ సేవించు నిత్యంబు నా
చేయం తొచ్చినచుష్కృతాటపులకా ♦ జిచ్చ ప్రవీపింపుమా
నీయస్తాకకృపామృతం నిడి సదా ♦ సీదెపు నాదృష్టులగా
జేయం గోరుచు సంస్మరించెద నెది ♦ తేజేల నర్పించుచుగా.

ఉ. శ్రీలలనాసమాస ! శ్రీత ♦ సేవకభక్తజనానుకూల ! యు
ద్వేలకృపాలవాల ! గుణ ♦ విశ్రుతసన్నతి ! శాంతిపూరి ! యా
భైలలిహగురూర్తమని ♦ యంగన ! యోగుగురాణి ! యోమహా
శీల ! నినుం భజించెదను ♦ శ్రీ లిడుమమ్మ ! సిలారమాంలికా !

కొన్ని కారణములచే అచ్చులో పడినదోషములు చిట్టకొనుటకు చదువరులు ప్రార్థితులు.

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	బిచ్చ.
4	7	రానాని	రానానిను
14	13	సెక్కిమింతురు	సెక్కిమించును
17	15	బెల్లమునకుం	బెల్లమునకు నీ
28	2	వడిలకుచే	వడిలకు
33	12	గడియలలోనే	గడియలలోనే
38	24	యోధులు	యోధుల
43	20	చప్పితివి	చప్పితివి
67	6	మందయూసలచే	మందయూసలచే
84	9	సమర్పించి	సమర్పించి
98	16	బీరము	బీరము

ఇవిగాక న, న. ప, ప. ను, ను, పు, పులు కొన్ని చోట్ల గాఱు మూఱుగాఱ బడియున్నవి గావున వానిని సంవర్ధమానుబట్టి సవరించు కొనవలయును.

నాటకమున పచ్చు పాత్రలు.

పురుషులు.

చంద్రగుప్తుడు = కథానాయకుడు. (ఈతనికి మాతృదేవియు, వ్యవ
లుడనియు వేఱునామములు గలవు.)

మహావిక్రమందుడు = చంద్రగుప్తునిజ్ఞాత. (ఈతని పద్మసందుడు. సం
దుడు సందుకు.)

శ్రుతిశ్రీవుడు = మహావిక్రమందునిమిత్రుడు.

మంత్రీ = చంద్రగుప్తునిమంత్రి.

చాణక్యుడు = చంద్రగుప్తునిగురువు. (ఈతనికి కౌట్యేయ్యమనగా పేరు
గలదు.)

సెల్యూకసు = అలెగ్జాండరుప్రతినిధి. పాంచాలపురాజు.

మొగస్తసీసు = సెల్యూకసుననానాయకుడు.

పౌగులు, పాటచ్చరులు, సేన, నానాదేశపురాజులు, సేవకులు,
వార్తాహరులు మఱికొందఱును సందర్భానుసారముగా వస్తారు.

స్త్రీలు.

శోభోత్తర = కథానాయిక. సెల్యూకసుకుమార్తె.

వసంతిక = శోభోత్తరచలికన్య.

జోరా = శోభోత్తరతల్లి,

నానాదేశస్థులకన్యకలు.

చంద్రగుప్త.

నాంది.

చ. భువనము నాట్యమందిరము : భూపతు లాడెడుసాత్రములకవుల్
యవనికలందుఁ దాళకులు; హాళికు లందఱు సభ్యు; లంగనల్
ప్రవిమలదీపపంక్తు లటఁ బాటలు పాడెడు సూత్రధారి నై
భవము లొనంగు మీకు భగ వంతుడ నేనని చెప్పకుండగఁ.

తే. గీ. అకుశచ్చరికొమ్మకు నందమైన

యెట్టినినుమంటుగల్పించు నెచ్చికాడు

వాసచిరుకుస ముత్యంబు వలలఁ జేయు

జీవచేవుండు మీకిచ్చు నీర్థినికులు.

(నాంద్యంతమున)

సూత్రధారుడు—(ప్రవేశించి) నటి! సత్వర మిటురమ్ము.

నటి—(ప్రవేశించి) నాథా! సామ్మలైన సింగారిండుకొననివ్వక అం

తత్వరగా రమ్మన మని పిలిచితే రెండుకు?

సూత్ర—సామ్మలు సింగారిండుకొను రెండులకు?

నటి—అందఱునకు.

సూత్ర—సహజశృంగారవత్సిన నీకు సామ్మలతో సౌందర్యము వ
చ్చు నని నే నూహింపలేదు.

తే. గీ. కవిత నెలుగక పాండిత్య గరిమచేతఁ

బద్ధ మల్లిన రస ముట్టి పడనియట్లు

నూత్ర—అంధభాషాయోషామణి పుట్టిని బ్రగురాజమహేంద్రవరపు
రినివాసియు,

చ. పటుతర శేముషీవిధవ ♦ బంధురుఁ డాబయసానివంశసం
ఘటజలరాసిలోఁ బొడమి ♦ కాంతిలుచున్ననుధాకగుండు వెం
కటరమణుం డనంతగుణ ♦ గవ్యఁడు కూరిమి నాంధ్రభాషపై
దిటమతి నుంచి యథ్థమిడి ♦ దీనిని నచ్చొనరించె వేడుకన్.

ఈజై సానివంకటరమణగారికి విచిత్రబిల్వణీయ మచ్చువేయించి
న జై సానినుబ్బయ్యగా లేమి కావలయును?

నటి—ఉభయు లన్న నమ్ములు. ఈ కాలమున స్త్రీవారి లెవ రున్నవారు.

నూత్ర—అవును.

తే. గీ. చంద్రగుప్తుని జూడంగా ♦ జాలచేక

జ్ఞాతిపద్మనందుడు శ్రుతి ♦ శ్రేవునిఁ గూడి

కుట్రీలను బన్ని రాజ్యంబు ♦ గొన్నపాప

కాల మిదె వచ్చె కలిరాజు ♦ గారు చొచ్చె.

నటి—(దృష్టి సారించి) ఓహో! నాథా! పద్మనందుఁ డదే విచ్చేయు
చున్నాఁ డిట నిల్వరాదు.

నూత్ర—అక్షయ పోవునము. (అని యిరువురు నిష్క్రమింతురు)

ఇది ప్రస్తుతం.

చంద్రగుప్త.

ప్రథమాంకము.

అంకము — పాటలీపుత్రుని సంగతియు ద్వారానవసము.

(పాటలీపుత్రుని సంగతియు (శుభశ్రీ) ప్రవేశించును.)

అంకము — ఇంక నెంతని చింతించిన పేషికార్యము.

చ. కడువడిఁ గ్రొక్కెఱుంగులను, గాంచి యుధార్తిఁ గృతించి వర్షపుం
జవములు త్రావఁబోవునల, చాలక పక్షికి నీటిచుక్కయో
వడగలియో లగించు చును, ఎంతటి రాజ్యము కోరి పోవెత్తె
శివగి జయంబో యోలమియో, గల్గు వలించినకన్య గా దదికా॥

మిత్రుఁడా! శ్రీమత్రీవా! శుభనాస్తికప్రధానమైన బాధమఠా
వలంబునముచేగి నా! మనసందరావవంశము మొలుముపూ
యినకని నలె పొరుగుము చేసి, ప్రచండభంగిభంగిసంబున
రిపుశుంహలదండంబులు ఖండించుచొర్చించికోనండుపాండిత్యము
నానాటి కిటుగంటి రూపుమాయవలసివచ్చినది! అక్కటా!
చెట్టుచెడువేళ కుక్కమూతిపించె లుడయించు వన్నట్లు స్వచ్ఛ
మైఁ పూరినట్టి మనసందవంశమున వివతుల్కుండుగుచం
ద్రీనుప్తచండాలుఁ దుదయించి, చాణక్యాధమని కూడి వంశ
వృక్షమును వేరుపురుగునలె నశింపఁ జేయఁగా నేనొక్కఁడ
చావు దప్పి కన్ను లొట్టెప్రాయస్కృల మిగిలినవాడ నన్నమా

టయే గాని జీవచ్ఛవమైననన్ను జూచి సంతసించెడివా రెవ్వరు? సూపూర్వులు నిర్వక్తృపరాక్రమవిక్రములై రక్తము పాతించి సంపాదించినయశేషరాజ్యలక్ష్మి యొక్కశూద్రాధము చేతఁ జిక్కి యేకచక్రముగా పాలింపబడుచుండఁగా నోటిలో వేరే భ్రుంచుకొని చేతగానివానివలె నే నెట్లురకుండనోపునును? ఈసంగతు లన్నియుఁ జలంపునకు వచ్చిన నారోముదలు భగ్గున మండిపోవుచున్నది. అన్నన్నా! యెంతదురాగత మాపాదిల్లినది?

మ. సకలక్షోణివిషక్షునిర్దళనదః ధీం జై సకప్రాశ్రితోః

జకీతానిందితరాజ్యలక్ష్మిని మహాః సంగ్రామరంగంబునఁ జిక్కురంబుల్ నవరించి సందుఁబు ప్రతిఃస్థించెదగదా దాని నేఁ జొకశూద్రాధముచేతికిన్ విడిచి నేనున్నాడ నూజేండ్లకుఁ.

మ. కులమా నీరయిపోయె నాహృదయముఁ ధీరోభిషంగా జొచ్చెవ్యా కులభావంబులు ప్రాప్తమయ్యె సకటాఃక్షుశ్చేదనాన్యక్తచిత్తులలిలఁ వగఁ గూర నయ్యె నృషణున్ ధున్ముడులఁ చూచిఁగాఁ గలలోఁ గన్నగజంబు; నాబ్రతుకు రిక్తం చిఃక వేయేటికిఁ.

శుభ్ర—మిత్రుఁడా! నందా! సందకులకలశాంబుధిరాకానిశాకరా! నీఖరకరవాలము వైరిరాజమండలములఁ బరిమార్చుభూభిజుంగం బని యెఱుంగవా? నీ వేల గతచరితంబునకై వగచెదవు? నీదురాగ్రహపరాక్రమవహ్నిముంగల చంద్రగుప్తునిసంటిమిదు త లెన్ని భస్మీభూతంబులు కాఁజాలవు?

ఉ. కేలను గత్తిఁ బూని రణః కేలిని నిల్చిన నీవు వైరితుం దాలకరంకపంక్తుల నఁ దంచెన వేను విరోధు లన్న వే

లీలల మభ్యుపేక్షి యవ ధీలజయింతును బుద్ధిగుత్తచం
దాలుని యుద్ధమందొ కవ ధీటుంబునో కడతేర్వఁగావలెన్

సందు—అది మిథ్యామనోభ్రాంతి. చంద్రగుప్తునియందు ప్రజలను
రాగులై యున్నవారు. అతఁడు ప్రజలయభిమతిమున నిష్పక్ష
పాతబుద్ధితో తగినన్ని స్వాతంత్ర్యము లొసంగి పరిపాలింపుచు
న్నవాఁడు. అట్టి సకలజన సకలధర్మ సమృత్తుడైన మహారాజు
ను యుద్ధమందుఁగాని కింకటోపాయమునఁగాని గెల్పుట దుస్సా
ధ్యము.

శ్రుత—దుస్సాధ్య మెంతమాత్రమును గాదు.

సందు—కాకపోవచ్చును. వానిసామంతరాజు లాలోతులవలె బలిసి
నిగంతకలహాఙ్గియులై తమలో తాము ఘోరముగా పోరా
డుచు యుద్ధభూమిని రిక్తముచేతిడుపుచు, మేనోమాంసంబుల
ను కల్లంపి చల్లి వధలచే కాళికాసంతృప్తి గావించి జయరేఖ
లు దిశాభాగంబుల మ్రుంగులువైచున్నారు. ఈసమయమున
వారిని జేరి సహాయము గోరి మన మవలీల చంద్రగుప్తుని సా
ర్వభౌమత్వమునుండి తొలగించి రాజ్య మాకగ్రమించుకొన
వచ్చును.

శ్రుత—అది కేవల మసంభవము. సామంతరాజు లెంతవఱకు తమ
లో తాము కలహింపుచుందురో అంతవఱకు సార్వభౌమున కే
హనియు రానేరదు. వారలు మనకు సహాయులు కాఁజాలరు.
కావున చంద్రగుప్తుని గెలువవలె నన్న యుద్ధముకంటె మిష
యే నుపయోజనము.

సందు—అట్టిమిష యేమున్నది? మన మెట్లల్లఁగలము? మనచేత నే

మగును ?

శ్రీశత—మనచేత నేమగునా ! ఎంతమాటంటివి ? మనచేతఁ గాకున్న వశ్యాయుధము చేతఁబట్టిన దేవేంద్రునివల్లఁగూడ కానేరదు.

నందు—దేవేంద్రుఁడే గాదే. నాలుగుమోములు పెట్టుకొన్న బ్రహ్మదేవునిచేతఁగూడఁ గానేరదు.

శ్రీశత—బ్రహ్మ చేతఁగాకుండుటచేతనే దౌర్భాగ్యుఁడు కులపాంసనుఁడు నీచుఁడైనచంద్రగుప్తాధముని రారాజునిగాఁ జేసిపెట్టినవాఁడు.

నందు—ఏచందాలుఁడైన నేమి ? వానిస్వపక్షు లనేకు లున్నారు. వాఁడౌతపక్షపాతి. కావున వానిరాజ్య నూచంద్రార్క మీధ రావలయుంబున నప్రతిహతముగా సాగు నని తోచుచున్నది.

శ్రీశత—సరే. యెప్పుడైతే స్వపక్షులున్నారో పరపక్షు లవశ్య ముండి తీరవలయును. నిరంకుశాధికారిము నేయవానికి పక్షభేద మెప్పు డేర్పడునో అది వినాశకారణ మని యెఱుంగవలయును. అదిఁ గాక యిది రాజ్యము. ఒకరిసొత్తు గానేరదు.

చ. జలజవిరోధముగ గలునఁసఖ్యము గూర్చెడురాజౌ యెప్పుడు
నిలువఁడు కృష్ణపక్షమునఁనింగి తొలంగి నశించి పోవఁగా
వలయును పక్షముల్ తెగినఁపక్షివిధంబున నెట్టివారికి
మలఁకలు సాగిరావు నడిమంత్రపుగల్గులు గావె రాజ్యముల్.

కావున నేను చెప్పినచొప్పున నీవు నడచితివేని నీ కవశ్యము మగధరాజ్యపట్టాభిషేకము లభింపఁగలదు.

నందు—అది యెట్లు ?

శ్రీశత—చంద్రగుప్తుఁడు యుక్తవయస్సు నిండారనివాఁడు. వానికి బ్రాహ్మణ్యము మంతగా నుండదు. ఉన్నను దూరదృష్టిమూలకము

ఋషభాయఁబడు గానీరఁడు. మన మాతనియొద్దకు బంధురూపమునఁ బోయి హితవచనంబులతో వానిని కొలుచువారివలె నటించి క్రమముగా మంత్రిసామంతాదిచతురంగబలమును వశముఁ జేసికొని ఆవలనాచంద్రగుప్తుని వెన్నలో పెండ్రికవలె నూడఁబెట్టికి యడవులకుఁ బట్టింపవచ్చును.

నందు—సరే! బాగుగ నున్నది గాని నాబ్రతుకుతోపాటు ఆనీచునివే వకుఁగూడ నొడంబడవలయునా!

శ్రుత—నమయము తప్పినచ్చినప్పు డట్లుఁహింపరాదు. విహితమున విషము త్రాగించినట్లు విరోధమున పాలు త్రాగించలే రన్న మాట నెఱుంగవా?

తే. గీ. కార్యసాఫల్యమును జేయఁ ♦ గడఁగువార
లెగ్గనక నీచతకుఁ దల ♦ యొగ్గవలయు
ఖలుని సాధింప గాడిదె ♦ కాళ్లు పట్టి
దేవుఁడెఁపఁడె యలవను ♦ దేవుఁ డవుడు.

కావున నీ విప్పుడు నీచాధికములఁ బాటించకుము.

నందు—సరే! నీయానేకమట్లు పౌరుషమును జంపుకొని కులశౌరవములు మఱచి విధిని దూఱుచు నేరగానివలె చంద్రగుప్తునిచరణాంబురుహములకుఁ జాగిలి మ్రొక్కి సేవఁ జేయవలయునుగా! నారాచకులమున కెంతిముప్పు తెచ్చి పెట్టవలసివచ్చినది. కట్టా! విధివిధాన మట్లున్నది గాఁబోలును.

శ్రుత—నీవట్లెన్నటికిని దలంపకుము.

ఉ. రాచకొలంబులో బ్రతుకు ♦ రాలంగ రాజ్యములూడ దీనులై
యాచకు లెందఱైరి తమ ♦ యాలిని జూదమునోడి సిగ్గుచే

పాచకు లెందఱైరి విధఁ జ వంటలుబోవఁగ కాడుఁగాయుచుగా
నీచత కోర్వలేదె మును జ నీవ యెటుంగవె నందనందనా!

కావున రమ్మ పోవుదము.

(అని యిరువురు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది విష్ణుంధము.

రంగము—రాజసభాభవనము.

(చంద్రగుప్తుఁడు, మంత్రి) సామంతరాజులతో కొలువుఁదీర్చి యుండుట)
చంద్ర—మంత్రివర్యా! మనపినతండ్రికుమారుఁ డగుమహావద్దనందు
డు కడువిశ్వాసియు, ఔదార్యగుణసంపన్నునివలె మనలనెయ్య
మారసి సఖ్యమున కొలువువేడుచు వచ్చియున్నవాఁడుగదా!
వాని నాదరించుట మనపురోభివృద్ధికిని వయస్కీకిని శ్రేయో
దాయకం బని నాకృతనిశ్చయము. ఏమనిన నందవంశజుఁడు
వాడొక్కఁడే నిలిచియున్నవాఁడు. వంశనాశన మైనదనుచిం
త వానితో నాకు నేడు పూర్తిగా నివర్తించినది.

మంత్రి—అది యెట్లు పోనఁగును? నీతల్లి మురయైనను, నీతండ్రి నం
దుఁడుగాఁడా? నందవంశజుఁడవు నీవుండఁగా వంశనాశన మైన
దని యెట్లు చింతింపఁగలవు. కావున వీనినిగూడఁ జెగటార్చి
నీవే వంశమునకు మూలపురుషుఁడవు కమ్ము. లేనిచో నీకు పె
క్కుహానులు రాఁగలవు.

చంద్ర—చాలుచాలు. సోదరు నాదరించిన హాని గలదనియు, చికే
మింది వానిప్రాణములను దీయు మనియు, నీవు తప్ప మఱెవ్వ
రును జెప్ప సాహసింపరు.

మంత్రీ—సాహసముగాదు. ముమ్మాటికిని సత్యము.

ఉ. ఆదిని సఖ్య మారసి ద యాపరతఁ విహించి చాలన
ద్యోదమితస్వభావులయి ? ధ్రోహము సేతుడు తప్పకుండ దా
యాదులకన్న శత్రువు లి హంబునలే ; రలసాండ వేయులఁ
బాదల డించి ఘోరవన యాసము లంపరె మున్ను కారవుల్.

సామునకు పంటియందును, జ్ఞాతికి కంటియందును విషముండు
ట వాస్తవము. కావున శత్రుశేషము విడువరాదు.

చ. పారిగొనుశత్రులఁ బిడికి యోటునొ కత్తినొ తుంగి యొర్వ్యతోఁ
జాఱఁజాఱరక్తధారలనుఁ జుట్టి మదంబడఁగింపకున్న రా
చరికము సాగిరాదు దయ సల్పినఁ జేతికిఁ గుండ, కట్టి వే
గిరముగ వచ్చు రాజ్యమును యీజ్యము నిల్వదు మాట లేటికిఁ.

చంద్ర—ఏది యెట్లు నను నాపినతండ్రికుమారుడు దిక్కుమాలిన
వాడై గతించిన తలిదండ్రులచే కలిగినచింత హృదయవీధిని
గాల్చుచుండ చొంటిపాణితో నన్ను కన్నులారఁ జూచుచు
సంతసించువానిని నేనెట్లు కాదని వెడలఁగొట్టఁగలుగుదును?
అంతకంటె పాపకార్య మింకేముండును? అట్టిపశుప్రాయుఁ
డై హికాముప్పికంబులకుఁ జెడి తీరనిజనాపవాదంబులకు పాలై
పొగిలిపోవలసివచ్చును.

మంత్రీ—అట్లేమి!

చంద్ర—కాదా?

తే. గీ. రక్తమును పంచుకొని పుట్టి యాజ్యకాంక్ష
చేతఁబినతండ్రిపుత్తుని యేతులారఁ
జంపుకొనుకంటె పాపమీ యజ్ఞతః గలదె
కూరకై పెంచుపిట్టను యోసివట్లు.

మంత్రి—ఇంతకును నీవట్టు విడకున్నాడవు. ఒక చెంప పాలును నొక చెంప నీరును గారునీకీప్రపంచపుమాయ లెల్లెఱుంగవచ్చును? మనుష్యులందఱొకతీరుగ నుండవచ్చునుగాని మానసంబులు మాత్రమట్టులుండనోవవు. ఇప్పుడానందుఁడాడెదుతియతియ్యని మాటలకు మోసపోకుము.

తే. గీ. దంభమునఁ బయోముఖవిష † కుంభమట్లు
వచ్చి మేఘవన్నెలపులి † వంటివారు
తియ్యగాఁ బల్కి కపటమై † త్రినినటించి
మ్రుంగుదురు రాజ్యమును మన్న † మిన్నులనక.

కావున కట్టెవంక ప్రాయ తీర్చునన్నట్టు లిట్టివారికి కత్తియే బుద్ధిచెప్పనలయును. నీచే నభిమానింపఁబడు నీవినతఁడొకొడుకు నీహతవిరోధులకు పిండప్రదానములు సేయువాఁడు. కావున నావిరోధము వీనిహృదయవీరికపై రగులుచుండకపోదు.

తే. గీ. అగ్ని నార్చియుమిణుగురు † లార్చ నట్లు
పాములను జంపి పిల్లల † నోమినట్లు
ద్రోహులను జంపి నిను జంప † సాహసించు
పాపి వీని గాచుట రాచ † పాడిగాదు.

కావున రణముణశత్రు శేషములు విడువరాదు. వీనియందు నీ కంతయనురాగ మున్నచో నలసినన్నియూడిగంబులఁ జేసి వస్త్రాలంకారవివిధభూషణభాషణంబుల గజతురంగంబులతో నలంకరించి నకామవృత్తి నాదరించి వేగిరము సాగనంపుము. లేదా! నిర్బంధవివిధవిపాదాలంకృతభీషణగభీరంబైన కారాగృహంబున నినువనంకెల్లతో కట్టి జొన్నన్నము పెట్టింపుము. ఈ శేరిండికి నొడంబడవేని నీకవశ్యము వాని చేతులక మావదు.

అవల చింతించిన నేమిప్రయోజనము? అలభ్యయోగముగా లభించిన పగతుని తృణప్రాయుడని యెంది విడువరాదు.

తే. గీ. పైరి సాధారణుం డని * పలుకరాదు
వాడికత్తితో తొమ్ముపై * వచ్చు నతఁడె
రాళ్ల జలజలమనుసెల * యేళ్లుగావె
ముంచుమదగజంబులఁ బోలి * యించుచుండు.

చంద్రి—వీమా! చతురభివలయితకువలయాధికారమునాకరమునబడ
రీఫలసమానమై యెదురులేక నాయాజ్ఞ నవిచ్ఛిన్నముగా దిశా
భాగంబులఁ గంచుగంటవలె మ్రోగుచు పొల్లుపొక చెల్లు
చుండఁగా నొండొకఁడు నన్నదిరించి దండింపఁగలదండివీరుఁ
డీబ్రహ్మాండకటాహపంక్తులం దుండునే? మదీయదోర్దండకోదం
డదండంబు చాగిన దండధరుండైన తనకాలదండంబును సస్య
సించి మాంసాహి యని కైచాపు లర్పించి వెన్నుఁజూపి పాత
జాచునుగదా! అట్టిసన్న నాపినతండ్రికుమారుఁ డేమి చేయ
సాహించును? అతఁడేమో మోసపుచ్చు నని నాకు నీవు పిత
కిమందు పోయనక్కఱలేదు. వానికే నే నితమీఁద సర్వాధి
కార మొసంగి ధరావలయ మేలించెదను.

చంద్రి—అహ! యేమి యీవిపరీతము! ఆధిపత్యముఁగూడ నొసం
గునట!

చ. చెడు గొనఁగూడునప్పుడు వ * చించుహితంబు విషంబుకై పడి
వెడఁగుగఁ దోచు మిత్రునెడ * పేర్చి నశించు నిజాపవాదముల
వెడచెవిబట్టు చెట్టుచెడు * వేళల పుచ్చులు వంకపిందె లే
ర్చుదుగతి పాదుబుద్ధులు తి * రస్కృతభావము లబ్బు నేరికా

చంద్రి—ఇట్టితిరస్కారగర్భిత మైనవాక్యములు నీవాడ నాకత్యము లే

దు. నేను తప్పక వద్దనందునకు సర్వాధికార మొసంగదను.
అందుకు నీ వే మనియెదవు?

మంత్రి—నామంత్రిపదవికి నేటితో నీళ్లు పడలుకొనుచున్నాడను. ఇదే
గైకొనుము. (అని కత్తియు ముద్రయు పాటవేయును.) ఓ
రాజా!

చ. చిటిముటితీవుమాటలెరఁ ♦ జేయుచు రాజ్యరమావధూమణి
గుఱుకున మ్రింగి ని న్వలలఁ ♦ గూలిచి కానల కంపి యశ్రువుల్
జొటజొట రాల్చినన్ గరుణఁ ♦ జాపక దాఁ బగఁ దీర్చుకోఁగ ను
త్కటముగ వచ్చినట్టివులి ♦ కాని సహిష్ణుఁడు గాఁడు చూడుమీ.
చంద్ర—సరే! పోనిమ్ము. నీసర్వోత్తమత్వముతోమాకునిమిత్తములే
దు. మా కట్టిదీనస్థితి వచ్చినప్పుడు సంతసించెదవుగాని పొమ్ము.
ఇంక నీ విచట నిల్వవలదు.

మంత్రి—ఇది నీదురాగతమునకుఁ గాలము గాన నే నిచ్చట నిలుచు
టయు నసంగతమే! (అని దిగ్గన లేచి)

తే. గీ. కొమ్మ లన్నియుఁ దెగినట్టి ♦ కుజముపైఠె
వంగవము పోవ నిన్ దిగ ♦ మింగుకొఱకుఁ
దడవుచున్నాఁడు నీపిన ♦ తండ్రికొమరుఁ
జేకువలె వచ్చి బిగియించు ♦ మేకువలెను.

(అని నిష్క్రమించును.)

చంద్ర—సేవకా! మహావద్దనందుని సగౌరవముగా రథ మెక్కించి
తోడ్కొని రమ్ము.

సేవ—చిత్తము. దేవా! (అని పోవును.)

శామంతరాజులు—రాజా! వలదు. వలదు. నీమంత్రిపలుకులు త్రో
సివేయకుము. ఈనందుఁడు నిన్ను మాయఁ జేయుటకు వచ్చిన

వాడుగాని మేలుచేయుటకుఁ గాదు.

క. జ్ఞాతికి దుష్టాతికి వి

భ్యాతం బగునీతి గల్గి ధంత్యమునం దీ

పాతకులు వెనుకదీయక

ఘాతలు సలుపుదురు లోక ధంతకు లగుటకా.

చంద్ర—ఈపద్మనందుఁడుమాత్రము జ్ఞాతివైరముకొఱకు వచ్చినవాఁడు గాఁడు. కావున వీని నవశ్యము నాదరింపఁ దలఁచుకొంటిని. మీరు నావిహితము కోరినయెడ వల దని వారింపకుఁడు.

నామం—సరే! నీ కంతపట్టుగా నున్నయెడల మధ్యను మాకెందులకు? మేమును లేచిపోయెదము. (అని నిష్క్రమింతురు.)

పద్మనందుఁడు—(ప్రవేశించి, స్వగతము) నామంత్ర! మీమురకుమారునితల కెక్కినది. ఇంక వేలీలల బాధపెట్టి యవలీల వీనిని కువలయాధిపత్యమునుండి తొలగించి శూత్రశ్రీవాదులతో భరచక్రము నిరంకుశముగా ప్రభుత్వము చేయుశుభసూచనలు నాకుడిక న్నదరి సూచించుచున్నవి. ఓరీ మార్యా! ఇంక నీ వెంతరా!

చ. సలసలఁ గ్రాఁగుచున్నది వి ధారముతోడ మదీయరక్తముగా
జలధినిబోలె పొంగుచు ని ధంబుగ మార్యుని బట్టి మద్గదా
కలితనిపాతసంహతుని ధా నొనరించినఁ గాని నాదుహృ
జ్జలజము వీడఁబోదు ప్రమ ధం బుదయింపదు నిద్రరాదికకా.

(అనికాళ్లతో నేలదట్టించును.) పైకిమాత్రము నిండాదుప్రేమ వెలిబుచ్చుచు కపటనాటక మాడి నాకోరిక లన్నియు నెఱవేర్చుకొనవలయును. (అని రెం డడుగులు నడచును.)

చంద్ర—(ఎదురేగి) అన్నయ్యా! పద్మనందా! సీతమ్మ! దీదే నము

స్కరించుచున్నాడు.

నందు—తమ్ముడా! చిరంజీవి వగుము.

చంద్ర—అయ్యాసన మలంకరింపుము. (అని యిరువురు వేటువేతాన నంబులఁ గూర్చుండుదురు.) అన్నా! నిన్నుఁ జూచినదిమొదలు నాతండ్రియగు నందమహారాజు లేఁ డనుచింత సూర్యసంక్షర్మ నంబున మంచు విడిపోయినట్లు కలయనమైనది. ఇంతటితో నీమగధరాజ్యము మన మిరువురము క్షీరసీరములవలె పరిపాలించుకొనియెదము. మనసఖ్యము వైరివారిడంబులకు రుంఝా మారుతంబువలె భయావహంబై దోచుచుండునునుమా! ఇంతకన్న మనకు కావలసిన దేమున్నది?

నందు—తమ్ముడా! చంద్రగుప్తరాజుచంద్రా! నందవంశమునకు నే నును, మూర్యవంశమునకు నీవును మొక్కలవలె నిలిచియున్నారము. కాని యుధయవంశము ధరణిసమర్థుండవు నీవును, భయశోకవిహ్వలుండనై గతించినజననీజనకులకై వగఁగూరి నీడరిఁ బట్టడుకూట్టికై పడియుండుటకు వచ్చినదీనుండను నేనును గావున నన్ను నీట ముంచినను పాల ముంచినను నీదే భారము.

చంద్ర—భాతా! నీ వెట్టిసంగతినిగూర్చియు విచారింపవలసిన పనిలేదు. నేటితో దుఃఖములను మఱచిపోము. నారాజ్యమే నీరాజ్యము. మనతండ్రు లిరువురైనను వాపు లొక్కటియే. కావున నీవు నాకగ్రిజుండవు. నారాజ్య మంతయు పరిగ్రహించి ధర్మముఁ దప్పక పరిపాలింపుము. పేరునకుమాత్రము నే నుండెదను. నీ కేదియు కొంత లేదనుకొనుము. ఇదిగో! ఈముద్రాంగుళీయకమును చంద్రహాసమును గైకొనుము.

(అని యిచ్చును.)

నందు—(స్వగతము) దైవ మిప్పుడుగదా న న్ననుగ్రహించినవాడు.
 (ప్రకాశము) పోదరా! నీదయ యున్న నా కేమిలోపము? నీ
 యాజ్ఞను శిరసావహించి నీ వాసంగిన రాజదివ్వాములను స్వీక
 రింపుచున్నాడను. (అని కైకొని) కాని నాయుద్దేశ మిదివఱ
 కెన్ని నాళ్లనుండియో సన్యాసాశ్రమ మవలంబింపవలయు నని
 యుండెడిది. అనుజవాక్యపరిపాలవార్థము రాజ్యభారమువహిం
 పక తీసినదిగాదు.

చంద్రు—నామంత్రీ యకారణకలహంబున కుపితుడై లేచిపోయిన
 వాడు. ఆస్థానమున నీ పలంకరించుటకు ప్రార్థితుడవు. కావు
 న ని స్థింతగా శ్రమపెట్టవలసివచ్చినది.

నందు—అందుచే నేను కడుధన్యుడ నగుచున్నాను. కాని నీపరిజన
 మునకు నాయెడ దురుద్దేశ ముండవచ్చును; లేక ముందు గ
 లుగవచ్చును. న స్త్రీజానిసత్వమునకే యొడంబడుట కేలమో
 మోటపెట్టెదవు? బంధుసత్కారమున నన్ను సంతృప్తాతరం
 గునిజేసితి వంటే చాలును. నాకు సెల వొసంగుము. ఈధరా
 చక్రము బీరుప్రానివ్యక్త నీవే పాలించుకొనుము. నీకొఱకేగ
 దా విశ్వప్రయత్నము జేసి పరమలొక్యండున చూడకుండు
 మగధరాజ్యమున నందసింహాసనము గడించిపెట్టినాడు!

చంద్ర—నీ వట్లుదలంపకుము.

శా. అన్నా! యీజగ మెన్న డెవ్వరికి గల్యాణప్రదంబయ్యె సం
 పన్నత్యంబును రాజ్యమున్ స్థిరమొకో * భావింప మావంటివా
 రెవ్వమాటులు భూమి నేలి రలవా * శ్రేయ నున్నారె యా
 యాన్నత్యంబులు స్వప్నదీపికలపా * యంతై నశించెగదా!
 కావున నీ వమాత్యుడవై యుండకట్టిదు.

నందు—నరే! యేలాగుననోగుడెగట్టి మెడను పడనే పడినది. ఇంకే
మి నేయవలయును.

తే. గీ. మంత్రీపదమన్న నూరక ధ మాట కాదు
మోయవలెఁ బ్రజాభార మీ ధ భూమిలోడ!
తెండ్లి యన్నను సంతోష ధ పదవి కాదు
భార్య వచ్చినఁ బోషింప ధ వలసియుండు.

(తెరలో కలకలము)

చంద్ర—అదియేమి కలకలము? నాపౌరుల కేదురాత్ముడైనను హని
చేయఁదలంచెనా యేమి? వారిం చెడివా రెవ్వరును గానరా
రేమి? నేనే పోయెడఁగాక.

నందు—నేను వారింపరాదా?

చంద్ర—ని న్నెవరెఱుంగుదురు. నీ విచ్చటనే వసింపుము.

(అని నిష్క్రమింతురు.)

(శ్రుతశ్రవుడు పాటచ్చరులతోఁ బ్రవేశించును.)

శ్రుత—నేడుగదా నేను సంపూర్ణధన్యుడను. నామిత్రుడగు నందు
నకు మంత్రిపదవి వచ్చినది. నేడు రాజ్యపదవికూడ రానైయు
న్నది. రానై యున్నదేమి? వచ్చిన దనుకొనవలసినదే. పా
చిక సరిగా సాగినది.

నందు—(ఎదురేగి) మిత్రుడా! శ్రుతశ్రవా! నచ్చితివా? నీకుశాగ్ని
బుద్ధికదా ఇంతసఱకు నాపురోభివృద్ధికి ప్రధానకారణమై పో
యినయాయుఖండరాజ్యలక్ష్మిని మఱలఁ బడయఁజేసినది. నీవం
టినుహనుభావుఁ డుండఁగా నింక నా కేమియపాయము.

శ్రుత—అపాయములమాట గలలోనైనఁ దలంపకుము.

నందు—నీవిక్కడకు రాకముందైన కలకల మేమి? ఈభటు రెవ్వరు?

శ్రుత—ఈభటులు జగద్వీరులైన పాటచ్చరులు. ఇప్పుడే చంద్రగుప్తు నిమంత్రియట వానియిల్లంటింది వీరలు చలికాయకొనిరి. అదే కలకలము.

నందు—వీర లిప్పు డిచ్చటి కేల వచ్చిరి?

శ్రుత—నాచేర్చినసైన్య మిదే. ఇప్పుడు నీయాజ్ఞకొఱకు వచ్చియున్నారు.

ఉ. వీడును వీడు నాహితులు † వీరవరేణ్యులు బందిపోటులం
దీడును దీయబోరు వధ † లెన్నిటి నైనను జేసి దేశమల్
కాడు నొసర్పఁగాఁగలరు † కన్నము లన్నను లెక్కలేదు నా
తోడ నొపంగు మీపురముతోటలు పేటలుఁ గూల్తుమియ్యెడన్

1 పాట—అందుకు నే నొక్కడనే చాలుదును.

2 పాట—నోటఁ బలికితివి కాని చేయఁగలిగితివా ?

1—దొరగారి సెలవు గావలెనుగాదా !

శ్రుత—సందరాజా ! వీరలు పాటచ్చరు లన్నమాటయే గాని కడున మర్దులునుమా !

నందు—అట్లేమి !

1 పాట—మే మేమి సేయవలెనో త్వరగా సెల్పిండు. కూటికి వేళయై నది పోయెదము.

2 పాట—(స్వగతము) కూటకేంటి. కల్లుకనండిరా ! (ప్రకాశము) మహాప్రభో !

ఉ. ఇండ్లను గాల్చఁగావలెనో ! † యింతులనే బలవంతపెట్టి మీ
కండ్లకుఁ జూపఁగావలెనో † కన్నములో మతిబందిపోటులో
బండ్లను దోచుటో సరుల † బట్టి వధించుటో చెప్పరయ్య మా
విరుడ్లుబలంబుఁ బూపి మిము † పేర్కొని వత్తుము లిప్సమాత్రలోక.

శ్రుత—శహానాన్. పాటచ్చరా ! మహారాజునమ్ముఖమునఁ గడు లె
స్సగాఁ బల్కితివి.

నందు—మిత్రుఁడా ! వీరలచే నిష్ఠ జేమి చేయింతువు ?

శ్రుత—మనరెండవయంక మారంభింపఁ జేయవలయును.

నందు—ప్రథమాంక మేది.

శ్రుత— ఏదా ! కపటోపాయమున నీకు మంత్రితృము వచ్చుదాఁకము
గిసినది ప్రథమాంకము. దేశము కొల్లఁగొట్టి రాజ్య మాక్ర
మించుకొనుటతో రెండవయంకము ముగియఁగలదు.

నందు—అనాటకమునకు నీవే సూత్రధారివి కావలయును.

శ్రుత—(స్వగతము) తా నెందులకో !

తే. గీ. భోజనము మెక్కి యింట బ ధ్రాజమాన
మగుచు విటనటుల విడెము ధ లందుకొనుచుఁ
గాంతకాఁగిటఁ గాలంబు ధ గడుపుటాకటి
నేర్చినపుకాని యొండేమి ధ నేర్వలేవు.

(ప్రకాశము) నందవంశసంహారమునకు చాణక్యునివలె మార్క
వంశవినాశసమునకు శ్రుతశ్రీపుఁ డున్నాఁ డని ప్రజలందఱైక
కంఠముగా పాకొందురుగాక !

నందు—నందియ మేమి ? నీవట్టివాఁడవే.

శ్రుత—ఇంక నీయభిప్రాయ మేమి ?

నందు—ఈమాగధీయులు కడు విశ్వాసఘాతకులు. ముందు వీరలమ
ద మడంచినఁగాని నాకసి దీటదు. చూడుము.

తే. గీ. కడుపులోవలఁ జల్లయుఁ ధ గదలకుండ
హాయిగా గుండియల్పవైని ధ చేయివైచి
కొనుచు నిద్రించుచున్నార ధ కుమత్తులైన

మాగధులు నందవంశంబు * మాయజూచి.

మఱియు,

ఉ. బిడ్డలబోలె రేపవలుఁ * బెంచుచుఁ గంటికి తెప్పవ్రాలె నే
యడ్డములేక గాచుచు మ * హవిభవంబులఁ జేల్చి మంచికిఁ
జెడ్డకుఁ దోడునీడగుచు * నిల్వఁ గృతజ్ఞత వారిపై రవం
తొడ్డక గ్రూరుఁడై కుటిలుఁ * డోగొనరిందిన మిన్నకుందురే.

కావున వీరిని మున్ను హతమార్చవలయును. అప్పుడుగాని మ
నపూర్వాపరవిరోధము సమయు తెరవు పరికింపరాకున్నది.

[శుభ్ర—ఈమాగధులపై కోర్కెధము నీకన్న నాకు వేయిమడుంగులు
న్నది. యేమంటివేని, నే నొక్కసారి బ్రాహ్మణాథమునకు రా
గా నొక్కరాగితాసైన నియ్యక సాగనంపిరి.

నందు—ఇప్పుడు నీవేదాంతము విశదీకరింపకుము.

[శుభ్ర—అదిగాక కులముతక్కువవాడైన చంద్రగుప్తుఁడు తమ్మేమో
గజయాధ మెక్కించి యూరేగించు ననికదా నీరాజన మొనం
గి వానిపదనరోజుంబులకు సాగిలి మ్రొక్కుచు బెల్లమునకుం
గలవలె మునురుచుండిరి. ఎంతకాల మీకావరము సాగివచ్చు
నో చూచెదఁగాక.

ఓరీ పాటచ్చరులారా!

సీ. కన్నుదోయికిఁ గానఁ * గా వచ్చుకాంతల

బలవంతముగఁ జెఱఁ * బట్టవలయు

నవమణిమయచారు * భవసంబు లన్నియుఁ

జండాగ్ని కాహుతి * సల్పవలయు

వారు వీ రనకుండ * దారిఁ బోయెడువారి

శిరములు కత్తితో * నఱకవలయు

భనధాన్యతతు లున్న * మనయింటఁ ద్రోయించి
 పాడిపంటలు భగ్న * పలుపలయు
 మదగజంబులు కల్వార * మహిత మైన
 మడుగులోఁ జొచ్చి కలఁచిన * మాడ్కి మీరు.
 పట్న మెల్లను దిగఁదొక్కి * ప్రళయకాల
 మట్లు దోపించి ప్రజలను * నడఁపలయు.

నందు—మఱియు నోరెన్నరులారా !

చ. కనికర మింతలేక పొడఁ * గాంచినవారల సంహరించి యా
 జననిభవానికిఁ బలు ల * జన్మముఁ జేయుచు పక్షపాతముల్
 వనధికిఁ బాటునట్లు రిపు * పార్థుల గుండెలు వ్రయునట్లు వా
 యిని దినగండమంచుఁ బ్రజ * లేడ్వవలెఁ మనకత్తిధాటికిఁ.

పాట—అది యెంతకార్యము. చిటికలోఁ గావించెదము. సెల వొసం
 గుఁడు. (అని పాటచ్చరులు నిష్క్రమింతురు.)

నందు—మిత్రమా ! ఇం కిక్కడ మన కేమిపని యున్నది ?

శ్రుత—ఈరత్న సింహాసమున నీవు గూర్చుండుటయే.

నందు—చంద్రగుప్తుఁడో !

శ్రుత—ఇం కెక్కడిచంద్రగుప్తుడు, నీ వింకను నిద్రలోనే యుంటివా?
 వాఁడు సూతకులసంఘాతుఁడు గాన చేలలో నావులఁగాయుట
 ఈ బోనున్న వాఁడు.

నందు—అతఁడు మహారాజు గాఁడా.

శ్రుత—నీవు లేనప్పుడు కావచ్చును. ఈమగధరాజ్యలక్ష్మికి నీవుగావా
 వారసుఁడవు !

నందు—అవును గాని వాఁడు ఔరమఁడుగదా ?

శ్రుత—అట్లు న సందరాజ్యము మూర్ఖునిపాలఁబడిన దని తేలు ని

పించితివి?

సంధు—నీ ప్రబోధమువలన.

శ్రుత—ఇది యంతయు నీపినతండ్రి నందరాజు తెలివిహీనత గాని మఱి
యే మున్నది?

సంధు—అవును. పానికుమరమే మన కింత చెప్పినది.

ఉ. పాయనికూర్చిచే దనదు * బంధువులకా విడనాడి యొక్కమా
ర్వేయుని చెచ్చి మమ్ము వెతఁజెట్టి యశోరుబుఁ గులంబు మట్టిపా
ల్సేయఁ దలంచి చేసెఁ బగ * చేతను మాపినతండ్రి యింతకుఁ
హేయఁడు ; వారి వారి నన * నేటికి? సిగ్గులచేటు గాదొకో !

శ్రుత—అయినను మార్వేయునిమాత్రము రాజ్యలక్ష్మి వలనదు.

తే. గీ. ఉల్లిపువ్వు లెపుడు * మల్లెపువ్వులు గావు

పసిమియిల్ల జెపుడు * పైడిగాదు ;

అట్లై నీచుఁ డెన్నఁ * డధికుండు గాబోడు

రాజ్యమున్న విబుధ * పూజ్యమున్న.

కావున వాఁ డెన్నఁడు గద్దియపై గూర్చుండుయోగ్యత పట్టక
బంగారుపిచ్చుకవలె రాజనామముతో చేత పెయ్యవలె కోట
లో నుండును. ఇంక నీ వీవీతంబునఁ గాలూఁది కూర్చుండుము.

సంధు—ప్రమాదము రాదుకదా !

శ్రుత—నేనుండఁగ నీ కేమి ప్రమాదము? ధైర్యమును జిక్కుఁ
బట్టుము.

సంధు—చిక్కబట్టియే సాహసించుచుంటిని.

శ్రుత—మఱియేల నవరోహింపఁజాలవు?

సంధు—చాల లేక గాదు. సంశయించి.

శ్రుత—నిస్సంశయముగా నెక్కుము, మఱి యేమియుఁ గీడు లేదు.

నందు—కీడు లే కేమి. ఇందు నిందలఁ బొందవలసినవచ్చు నని నాయం
రంగము సాక్ష్య మిచ్చుచున్నది.

శ్రుత—నిందలు తొలంగు నని నాయంతరంగము హోరుపెట్టుచున్న
ది. దానికేమి సమాధానము చెప్పెదవు? కాపున అంతరంగ
ములు తరంగములు, రంగములు, అని జాలము సేయక వీరము
నెక్కుము.

నందు—ఇప్పు డిట్లు లీవీరమునెక్కుట నాకంతయోగ్యముగాఁ దోచ
లేదు. ఏమనిన.

చ. సమరమునందు శత్రువులఁ జంపి జయధ్వజముల్ రచించి చ
క్రముల వశంబుఁ జేసికొని చక్రస్థన మంగళతూర్యరావముల్
ప్రేమదముతోడ మ్రోయ నిభఁ రాజము నెక్కి పురంబుచుట్టిరా
డ్యమణి వరింప గద్దెపయిఁ గ్రాలుట రాచకొలంబుధర్మమా.
అట్లుగాక.

చ. రణమును సల్పలేదు చతుఁ రంగబలంబును గెల్వలేదు మా
ర్గణముల శత్రురాజకులఁ కానన మెల్లను గాల్పలేదు కా
రణ మొకయింత లే కిపుడుఁ రాజ్యరమారమణిఁ వారింప రా
డ్గణములు నవ్వవే మనలఁగంచి కృతఘ్ను లటంచు నెంచుచున్.
శ్రుత—(స్వగతము) నాబోధ లన్నియు వీనితలనుండి క్రిమముగా
కొంతకు యావనము జాణిదట్లు దిగజాలుచున్నవా యేమి?
(ప్రకాశము) చెలికాడా! నీవు వట్టియమాయికఋషివి. నీవు
కాబట్టి యట్లుఁహింపుచుంటివి.

మ. మనపాటచ్చరు లెల్లెడఁ విమతపంఁ హారంబుఁ గావించి నీ
వనిసల్లెన్నో జయాంకపత్రములు వాఁ యంబూని యున్నాడు నీ
వనుమానింపక వీర మెక్కు మటుపైఁ నాటంకముల్ కల్గిన్

రణమో సంధియొ చేయవచ్చు శుభకార్యం బాపగాఁగదితన.
నందు—అది సరే. కాని నామనోరథము నీవు గ్రహింపకున్నావు.

ఉ. రాజులు వచ్చి కాన్కలలార నొనంగ, పురాంగనాని నీ
రాజన మిచ్చి పాడ, గజరాజము నెక్కి పురంబుచుట్టి ని
ర్వాజవిలాసవైఖరులఁబట్టము గట్టకొనంగ మద్దడం
భోజము పొంగుచున్నది నభోమణిఁ జూచిన వార్ధికై వడిఁ.

అంతేగాని యిట్లు దొంగచాటున చందగుపునికన్నులు గప్పి
రాజ్య మాక్రమించుకొనవలయు నని నాయభిప్రాయముగాదు.
శ్రుత—రాజా ! నీ కింకను వెట్టివదలినదిగాదు. ఇట్టియజ్ఞాన మెందై
నఁ గలదా? సిరి కా మోకాల్కొడ్డెదరా? యిట్టి వా రీధరామం
డలంబునఁ గలరా?

మ. ఖలదుర్వాదమొ జూదమో ! తుదకు సంక్రగామంబో గావించియా
వల రాజ్యంబు గ్రహింతు రట్టుల నలభ్యంబైన భాగ్యంబు నీ
లేలపూవాడక చెక్కిటన్ నొనట స్వేదంబైన జాల్యాట కా
మలకాభంబయి చేతిలోఁ బడినసాహసాద్యంబు వీడ్కొందువే.

ఏదియు నొక్కసారిగా రానేరదు. క్రమముగా నీమనోరథము
లన్నియు సఫలీకృతంబు లగును. కావున వేగ మీసింగపుగడ్డి
య నలంకరింపుము.

నందు—అట్లే యెక్కెడను. (ఎక్కఁబోయి గడగడ వడఁకును.)

శ్రుత—మిత్రుఁడా ! యేల కంపించెదవు? చలివచ్చినదా యేమి?

నందు—లే.....దు.

శ్రుత—మ తేమియు భయము లేదు. వెనుక నేనున్నాడనుగదా !

ధైర్యమును జిక్కిబట్టి సాహసింపుము. నీవు రాచలిడ్డవుకా
దా? ఏల యాగడ్డియపై నెక్కుటకు సంతర్గతజ్వరునివలె వడ

వడ వడకెవవు? ఇట్టివాడ విశ నేమియుద్ధమునఁ జోరాడెదవు? నీవు వట్టియుత్తరకుమారపృజ్జలు పలుకుటకేగాని నుజ్జియెందుకును బనికెరానట్లు తోచుచుంటివి. (స్వగతము) ఈ దౌర్భాగ్యున కందుకునే రాజయోగము పట్టినది గాదు. (ప్రకాశము) శుభములో నవాంతరములు కాఁగూడదు. రమ్మ. నేను చేయూత నొసంగెదను. (అని కూర్చుండఁబెట్టును.)

నందు—విశ్రాంతి! నీయాదేశమట్లు వీతమవరోహించితినింక దిగుదునా!
 శ్రుత—అప్పుడే దిగెదవా! ముచ్చటఁ దీట నొకింతసేపు కూర్చుండుము. ఇంతలో మఱేమియుఁ బ్రమాదము రాదు.

నందు—చంద్రగుప్తుఁడు వచ్చునేమి?

శ్రుత—వచ్చిన నేమి? చూచి సాగిపోవును. లేదా మనచేతఁ దగినవరాభవమును బొందిమఱిపోవును.

నందు—అట్టి యేర్పాటులను చేసితివా?

శ్రుత—అట్టి యేర్పాటులను చేయ కున్న ని న్నీ రాజసింహాసనమునఁ గూర్చుండ నియోగించితివా? నీవేమెఱుంగుదువు?

నందు—కాదా!

శ్రుత—నేవకా!

నేవ—దేవా! యేమిసెలవు?

శ్రుత—రాజకీయోద్యోగులనందఱ నిటకుఁ దోడ్కొని రమ్మ.

నేవ—చిత్తము దేవా! (అని నిష్క్రమించును.)

(ఉద్యోగులందఱు ప్రవేశింతురు.)

శ్రుత—ఓయాద్యులారా! నందసింహాసనము యథావిధిగా నీచద్వారం దునకు వచ్చినది. ఇంకింపై మీ కిచ్చెద మని వాగ్దత్తము చేసిన భాగములు మీరు స్వయముగా గ్రహింపఁగలరు.

1 ఉద్యోగము—మహావీరాదము.

(శుభ—నేడో రేపో చంద్రగుప్తుని మే మీపురినుండి వెళ్లగొట్టింతుము. అప్పుడు మీరు వానికి సహాయము చేయవలదు.

1 ఉద్యోగము—మఱియేమి సహాయము ? శ్రీరామసహాయమే. అవలకు సాగనంపు మన్నను పంపెదము.

2 ఉద్యోగము—(స్వగతము) ఓధనవిశాచమా ! చంద్రగుప్తు నెంతలో నీచునిగాఁ జేసితివి. ఓపరిజనులారా ! వానిసన్తాపము అప్పుడేమి అచితిరా !

తే. గీ. వెలల కమ్మంగబడువారుఁ డగలరుగాని
యిద్దతే నుపసిద్ధులీ డయిలను, జార
వెలది, యుద్యోగి ; కాన నే డకొలదికైనఁ
గూలికి విషంబు నేనిత్యా డగుదురు వీరు.

ఓనందిరాజా ! వీరిని నీవు నమ్మకుము. నీకన్న నెక్కుడుసత్కార మింకొకరుఁ జేసింప వీరలు నిన్ను విడుచువారేనుమా ?

తే. గీ. మార్తనుముఁ గట్టుకొన్నట్టి డమానవతుల ;
స్వకులము పరిత్యజించుసం డస్కారపరుల
నమ్మరాదు నీచతకు శి డరమ్ము నిడిరి ;
బాగుగా నున్నవైపునఁ డదూఁగుచుండు.

నందు—చెలికాఁడా ! వీరి కండటికి జాంబూనదతాంబూలంబు లొసంగి గౌరవింపుము.

(శుభ—ఇదే యిచ్చుచున్నాను. (అనియిచ్చును.)

2 ఉద్యోగము—(స్వగతము) ఓపరిజనులారా ! లంచము దివి కత్తిగట్టి లభించెడు నంగిలికూటి కపేక్షించి సాధుచంద్రగుప్తుని నేల హింసింపనున్నారా ? వలదు. వలదు.

తే. గీ. లంచముగఁ గొన్నధనము శుల్కముగఁ గొన్న
 ధనము పాపార్జితంబులౌ * ధనము లెవుడు
 నిల్వవు విమాధమై వంశ * నిధులఁ గాల్పు
 వేరువుదుగులు గూల్పవే * వృక్షములను ?

1 ఉద్యోగ—ఓనందమహారాజా ! నేటితో నిన్ను మేమందఱము చక్క
 వర్తిగా పరిగణించుకొనుచున్నాము. మాకు సెల వొనంగుము.
 పోయెదము.

నందు—మీరు మీప్రయత్నముల నుండుడు. పొందు.

2 ఉద్యోగ—(స్వగతము) మంచినంగరి విననవ్వదు చెప్పటయు దూ
 ష్యమే

(అని అందఱతో నిష్క్రమించును.)

శ్రుత—నందరాజా ! నీవు నావలన కొన్ని రాజనీతులు నేర్చుకొనవలసి
 యున్నవి.

నందు—అవియేమి ?

శ్రుత—

ఉ. రాజ్యము వచ్చుదాఁక రిపురాజు వశమొడగుదాఁక భూరిసా
 మ్రాజ్యము వట్టుదాఁక కడుమైత్రి సటింపవలెన్ హులాశనుం
 డాజ్యము పోయుదాఁక నణఁగారి రవులకొనునట్లు మెల్లగా
 పూజ్యత వచ్చేనేని మఱిపుణ్యము పాపము లెంచరా దొగిన్.
 అడిగెఁక విద్వాంసుఁడుగాని కవితెఱంగున లోపల శక్తిలేకున్న
 ను శక్తునివలె వెలికి సటింపవలయును. అవల,
 నీ. జరులతో సత్తిమైత్రి * వలువఁగా వలయును
 శుక్తుకల్ లోలోనఁ * గోయవలయు
 న్యాయసభల్ తీర్చి * నట్లుండవలయును

కోట్లధనం బండుఁ ♦ గూర్చవలయు
నందఱిమేలెంతు. ♦ మంచాడవలయును

మిత్రలేనిపన్నుల ♦ నతకవలయు
విద్యనేర్చెడునాస ♦ వెలయింపవలయును

వృత్తు లియ్యక నెత్తి ♦ మొత్తవలయు
తే. గీ. ధనము దాచిపెట్టె ♦ దమటంచుఁ బ్రకటించి
చిత్రవర్తకంబు ♦ సేయవలయు
నెఱపవలయుఁ బ్రజకు ♦ నిరతంబు వైరంబు
దానరాజ్యమునకు ♦ హానిరాదు.

మఱియు,

తే. గీ. నీచు నాచు లేక ♦ నిర్దలమై కల
కల మనెడుమొసళ్ల ♦ కొలనివలెను
నవ్వుమొగము పైకి ♦ నివ్వటిల్లుచునుండి
హానిచేయవలయుఁ ♦ బూని పూజకు.

ఇంకను నీవు నేర్చికొనవలసిపవిషయము లనేకము లున్నవి. పి
ల్లల కుగ్గుపాలు పోసినట్లు పోసి చిరుకలకు మాటలు సానుల
కాటలు నాటకులకు పాటలు నేర్పునట్లు నేర్పినాయంతవానిగాఁ
జేసెదను రమ్మ పోవుదము. (అని యిరువురు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది వుశ్రుతిలీలాకవికృతంబగు
చంద్రగుప్తయందు ప్రభుమాంకము.

చంద్రగుప్త.

ద్వితీయాంకము.

రంగము—సభాభవనము.

(చంద్రగుప్తుడు విషాదముతో ప్రవేశించియుండును.)

చంద్ర—చింతించిన నేమిప్రయోజనము.

తే. గీ. మంత్రమాటలు విననైతి ♦ మైత్రినైన
దలఁపనైతిని హానివి ♦ ధం బాకింత ;
పట్టువీడక పులి నింట ♦ బెట్టుకొంటి
కొఱవి చేబట్టి తలగోకి ♦ కొంటి నకట.

ఓరీ ! మహావద్వనందా ! నందకులకలశాంబుధిబడబాగ్నీ ! ఎంతవని చేయుచుంటివిరా ? ఇందుచేతనే మహానుభావుడైన చాణక్యుడు మిమ్మందఱు నెఱిపాతాళమున కణగఁగదొక్కుటకుఁ గంకణముఁ గట్టుకొని, ఆయప్రతిహతప్రతిజ్ఞానిర్వహణార్థము రంధ్రాన్వేషణముఁ జేసి నందవంశోమ్మాలముఁ గావించి స్వార్థపరిత్యాగియై ప్రపంచోపకారంబునఁ దనయమానుషప్రజ్ఞను ప్రకటించి కీర్తి గాంచినవాఁడు. లేనిచో నీమగధరాజ్యమేమీ కు నచ్చియున్నయెడల నీపాటికి లోకమును రూపుమాపి స్వప్ర్యాదివలెనో బ్రహ్మప్రళయవలెనోకావించకుందురే కావున.
తే. గీ. దుష్టుడిల రాజ్య మేలుట ♦ దుర్లభంబు

మేకపిల్లలఁ దోజేలు • మేపగలద ?

దుష్టరీతి రాజ్యము సేయు • దొరలు రాము

పృథివి రాజ్యంబు మొదలంట • పెరిగింద్రు.

సేవకుడు—(ప్రివేశించి) దేవా ! చంద్రగుప్తమహారాజా ! దేవరవా

రిదగ్ధనార్థుల వేసవేలు పొరులు పడుగావులై పడియున్నారు.

అనుజ్ఞయేని కొనివత్తును.

చంద్ర—పడుగావులై యుండి నేల ? సాధుపొరుల కీచంద్రగుప్తుఁ డతి

నులభుఁడుగదా ? సత్వరము రావింపుము.

సేవ—చిత్తము. దేవా ! (అనివెళ్లును. పొరులుప్రవేశింతురు.)

1 పొరు—దేవా ! రక్షింపుము. రక్షింపుము.

శా. సంసారింబులు నీట ముంచి నెలవుల్ • చండాన్ని కన్నించి మా

హంసీయాసల బాధపెట్టి జనసం • హారంబుఁ గావించుచున్

హింసించున్ భవదీయసోదరుఁడు నూ • కెవ్వడు దిక్కింక నా

కేంసారాతియె గాక ; మాబ్రతుకుకాంక్షల్పేడుకొన్నా మొగి.

2 పొరు—దేవా ! ఏమని చెప్పటకును నోరాడకున్నది.

మ. ఖలుఁడై నీవీసతండ్రిపుత్రిఁ డకటా • ఖండించుచున్నాఁడు పి

ల్లలతోఁ దల్లుల నెల్లవారలను లీ • లామృత్యురూపంబునన్

బ్రళయంబో యిది, కాక రాక్షసుఁడొ మాఁపొనింబులన్ దీయఁగా

నిల జన్మించినకాలుఁడో తలఁచ మాఁకింకేమిదికోనృపా.

3 పొరు—ఓరాజా !

ఉ. ఎక్కడఁ జూచినన్ బతుల • హింసయె ప్రాణులఁ బట్టి చంపుటే

యొక్కడఁ గాంచినన్ సతులఁయేడ్పుల నశ్రుకణంబు లొల్కుటే

నొక్కడ కేగినన్ రుధిరఁమేడైత వీధులఁ బొలుచుండుటే

మృత్యుక పాదకన్నులను • జూడఁగనయ్యెను బాప మక్కటా.

4 పాఠు—ఓరాజకంఠీరవా!

తే. గీ. నిలువలే మింట వదలకునిచే * నిలువలేము
బ్రతుకలేమయ్య లేమిని * బ్రతుకలేము
క్రూరుడై నీదుతమ్ముడు * కుడుపువెతలఁ
గుడువలే మింక మీద యీ * పడుపుఁగూడు.

పాఠు—ఓరాజా! మా కింకెయ్యది జెరుపు.

తే. గీ. కుక్కలను లేళ్లపై నుసి * కొల్పినట్టు
లీదురాత్తుని మంత్రిగాఁ * బాడుకొల్పి
ప్రజలఁ బీడింపనెంతో * పార్థివేంద్ర!
పిట్టలను బెంచి పిల్లి క * ర్పింపఁదగునె.

చంద్ర—ఓపౌరజనులారా! శాంతింపుడు. శాంతింపుడు.

శా. ఖేరా! క్రూరుడు దుర్మహాధుఁ డసిహ * స్తాబ్దంబులం జూచి మి
మృతీర్థి నుది సాహసించి ఖలుడై * హింసించెనో నేరముల్
మీరల్ నేయరు నోరెలుగరు దయా * లేశంబు లేకుండ మ
ద్ధోరాసిఁ దెగటార్తుఁ దమ్ముడయిన * దుష్టాత్తు నైరింతునే.

(నందుడు శ్రీకృష్ణశ్రీనితో తీవ్రమైనకోపమున ప్రవేశించును.)

సంధు—దురాత్తు లైనఱూపారులకావము చల్లాటినది. ఇంక నీచం
దగువునిపని పట్టవలయును.

శ్రుత—ఇంకను తడవేల చేసెదవు? హతవిరోధుడ వగుము.

చంద్ర—(స్వగతము) ఆహా! సందా! ఎంతకెంత చేసితివిరా?

చ. కనలుచు లోన లోచనయు * గంబుల నశ్రుకణింబు లొల్కుగా
విషయవినోదభావలఁ బ్రసాదతయేర్పడ * సంచరించి నా
మనముఁ గరంచి సోదరుని * మాడ్కి నటించిన మోసపోతి నా
యనుజుడు గాఁడు వీడు దను * బాధముఁ డందఱి మ్రింగు మమ్మి

నందు—ఓహో! ఈపారు లీచంద్రగుప్తునివద్దకు వచ్చి మొఱపెట్టుకొనుచున్నాడు గాబోలును. (ప్ర)కాశము) ఓరోరి పోదలారా!

తే. గీ. చక్కెరను మెత్తినట్టి శస్త్రములు మీరు
కుడిచినింటివాసములు లే క్కిడెడువారు
కారె మీవంటివిశ్వాస ధూతుకు లిలఁ
బుట్టినారె రాజద్రోహ ధుద్ధిఱోడ.

[శుభ—ఇట్టిసామిద్రోహులకు కత్తిఁ జూపియే మాట్లాడవలయును.
పౌరులు—(గడగడలాడుచున్నారు)

నందు—మీవంటికృతఘ్ను లీబ్రహ్మాండభాండంబున నుండఁబోరు.

సీ. నందవంశము నాశ ధ సం బాసర్చెడునాఁడు

కండ్లు మిటకరించి ధ కాంచలేడ

చాణక్యఁ డుగ్రుడై ధ సంహరించెడునాఁడు

మూలఘూలం డాగఁ ధ బోవలేడె

మేమరణ్యావాస ధ భూమిఁబాటిననాఁడు

తెని హాయిగా నింటఁ ధ దిరుగలేడె

కులహీనుఁ డగుచండ్ర ధ గుప్తుఁ డేలెడునాఁడు

గజయూధ మెక్క నే ధ గంగలేసె

నాటిభాగ్యంబు విభవంబు ధ నాటిసుఖము

నేడు నాకత్తిపోలున ధ కూడిపడును

నాటికసి దీర్చుకొనుటకు ధ నందుం డింక

[బ్రతికియున్నాఁడు భూమిపైఁ ధ పారులార!

పోద—పులివారఁ బడక తప్పించుకొనిపోవుమేకలవలె మన మెట్లో
యీదురాత్మునిబారినుండి తప్పించుకొని పాటిపోవలయును. (అ
ని పౌరులు నిష్క్రమింతురు.)

చంద్ర—అవ్వా ! నిరపరాధులైన పౌరులపై నీపౌరుషముఁ జూపెదవే
లా? చాలు చాలు.

నందు—నిరపరాధులా?

చంద్ర—సోదరా!

తే. గీ. నోరెఱుంగకనీయెడ ♦ నేరమింతఁ

జేయ నేరనిపౌరులఁ ♦ జేరదీసి

మాడ లిచ్చుటా మన్నన ♦ తోడఁ గనుటా

తగును గాని హింసింపఁగాఁ ♦ దగునె నీకు.

మ. నిను దూషింపదు నీచరిత్రములకుఁ ♦ నేరంబు లూహింప రీ
వనిన ట్లాడుదు రెవ్వరే మనిన నీ ♦ యాజ్ఞఁ దలందాల్తు; వా
రిని బాధించుట రాచపాడియె దయా ♦ దృష్టి నిలోకింపవే
నినుభావించి చరిత్రకారులు కవుల ♦ నిందింపరేసోదరా!

నందు—నీ వాసంగతిఁ జెప్పనక్కఱలేదు.

తే. గీ. నీతులను నేర్చికొనఁగ నే ♦ నిలువలేదు

కూటి కాశించి చేరి నిన్ ♦ గొలువలేదు

శ్రుత— మాప్రభుత్వంబుఁ గొనుటకు ♦ మగధ కేపుడు

వచ్చినారము నిను వెళ్లఁ ♦ బుచ్చుకొఱకు.

చంద్ర—ఏమీ! నీక్రావ్యము, నన్ను వెళ్లఁబుచ్చుకొఱకు వచ్చితివి
గా! నే నెవరనుకుంటివిరా! చతురభివలయితధరావలయము
పరిపాలించుమహారాజుని యెఱుంగవా?

శ్రుత—నిన్నే కాదు. నీపుట్టువునుగూడ నెఱుంగుదును. మధ్యను నీ
వెవ్వడవు? ఎదుట నున్నవాఁడు మహారాజు.

చంద్ర—(అగ్రహముతో) ఏమని వాగుచుంటివిరా?

కా. ఓరీ! ప్రేలరీ! కండకావరమునఁ ♦ యోచింపకే మమ్మిటుల్

మారకా నో రెటు లాడెరా ! కుమతి ! మఱియోరాసితోఁద్రుంచి నీ
చారిత్రంబు ముగింతుఁ జూడు మిదె నీచా ! చంద్రగుప్తుఁడీలకా
రారా జంచు నెఱుంగనేరనె ? ఎశుశ్రవయండివే ? దుర్జిత.

(అని కత్తితో నెఱుఁబోవును.)

సందు—ఆ ! ఆ ! ఆగు మాగుము. (అని వారించును)

చంద్ర—నన్ను వారింపవలగు. విడువుము. విడువుము.

శుభ్ర—ఎదీ ! ఏమాత్రము కొట్టెదవై కొట్టుము ! చూచెదను ! (అని
జంబెము పెనివేయుచు)

తే. గీ. బ్రాహ్మణుఁడు వీడు మాకెంతఁ వాడటంచు
నెంచఁబోకుము రాజులఁ జేరి సంహ
రించి మడుగు లైదింటినిఁ ద్రించినట్టి
ఎశురాముఁడ సనుకొమ్ముఁ పార్థివేంద్ర.

చంద్ర—అవురా ! నీ విష్ణుడు పరశురాముఁడవా ?

తే. గీ. గోడదావునఁ జేరినఁ కుక్కపిల్ల
యుతి ములఁ గాంచి మొఱుగుచుఁ నుండుకీరి
|| సందుచాటునఁ జేరి మఱ్ఱుండఱ నిటు
కాఱులగచుచు నుంటివేనోరు విప్పి.

నీనో రిప్పుడే మూయించెదను చూడుము. (అని చేయెత్తఁ
బోవును.)

సందు—తొందరపడకుము. ఆతఁడు నామిత్రుఁడు. పాని నీ వేయి
ననె పలనుపడదు.

చంద్ర—ఏమీ ! నోటికి వచ్చినయ నైల్ల దురక్తులాడు నీదురాత్ముని
వారింపక వైగా నన్ను వారించెడు దుష్టుఁడీ నీ కెవ్వర
నేర్పిరి ?

నందు—అవురా! నన్ను దుష్టబుద్ధి యని నిందించెదవా? నరే. ఇందుకు నీకుఁ దగినబుద్ధి చెప్పవలసివచ్చే గాని దయదలంచి విడిదితిని నీ విప్పు డీవురము విడిచిపెట్టి యీచుట్టుపట్ల నుండక నేకాంతారంబులకో లేచిపోవలయును. లేదా! ఆజన్మాంతము కారాగృహనిబద్ధుడవై యుండవలయును. ఇందులో నీ కేదినమ్మ తమో విప్పి చెప్పుము.

చంద్ర—కట్టా! ఇది యెక్కడినీతి. భూమండలాధిపత్య మొనరించు నే నేల యూరువిడిచి కాఱడవులకు నడవవలయును. బందిగమున నేలవడియుండవలయును. అస్మత్కర్తృత్వంబైన నీమగధ రాజ్యము గైకొనుటకు యుద్ధ మొనరించితివా? లేక జూదమున గెలిచితివా? అవురా! నమ్మించుకు నీవును విశ్వాసఘాతకుఁ డి నైతివా? ఏమి యీఅక్రమము!

శ్రుత—అక్రమమా?

మ. ఇల నందాస్వయ మెల్ల నీవలసఁ గాఢే నాశనం బయ్యె నవ్వల సామ్రాజ్యము చిక్కె నీధరణి కీవా కర్త? వీనందుఁ డక్కులమందుద్భవమండఁ; బాలిడక నీకుఁ దక్కునే సర్వముఁ తులువా! నీవు ప్రహింప సక్రమముగాఁదో! నేరఁబ్రాధర్తముల్. చంద్ర—అంతకంత కీబాఁపఁడు స్వపరతారతమ్యపరిజ్ఞానము వీడి పరిహసించుచున్నాఁడు.

నందు—ఓచంద్రగుప్తా! ఈరాజ్యము నాపితండ్రి యగునందునిది. కలహచర్యాకుతూహలుం డగుచాణక్యునికపటతంత్రింబువలన నీ కలభ్యయుగా లభించినను వారమండ నగునే నుండఁగా నీ కోక్కనాటికిఁ దక్కనేర దనుకొనుము. ఇది యంతయు వాదిగాని నీదియిందొక్కవీన మైనను లేదు. కావున

టాడక యిందుండి లేచిపోమ్ము. లేచా దండనార్థుండ వయ్యె
దవు. **చతుర.**

చంద్ర—ఏమీ! నేను దండనార్థుడనా? ఈరాజ్యము నీపినతండ్రిది
గాని నాతండ్రిది గాదా? చంద్రగుప్తునితండ్రియెవరు?

శ్రుత—తండ్రిమాట కేమిగాని, మురకు జన్మించుట వాస్తవము.

చంద్ర—ఓరీ! చండాలుడ! పరమపతివృథలఁ దూలనాడి సావ మేల
వడిగట్టుకొనియెదవురా!

శ్రుత—నేను చండాలుడ నైనచో నీ కీరాజ్యగతి పట్టించిన చాణక్యుఁ
డెట్టిచండాలుడరా?

చంద్ర—నన్నేగాక పరమపూజ్యుడైన చాణక్యుఁ డినిగూడ నిందింప
సాహసించు చుంటివిగా! ఇది నీకు వినాశకాల మని యెఱుంగుము.

శ్రుత—వినాశకాల మెప్పురికి ఎచ్చునో కొన్నిగడియలలోనే తెలిసికొ
నఁగలవు.

చంద్ర—ఓరీ! హీనుడగు నీనందుడు నీ కివి యన్నియు నేర్పికయ్య
మునకుఁ బంపెనా యేమి?

నందు—నీ వతిప్రసంగములకుఁ బోక వెంటనే ది క్కున్నచోటికిఁ బో
యి కై చావు లర్పించుకొనుము. నే నింతివలకు దయామతితో
హిమబిందుసంకాశములైన హితములను బల్కితి నింక మీఁ
ద జాలము చేసితి వేని చెడిపోవుదువు.

చంద్ర—ఏమి నీదురాగతము.

ఉ. మాటికి లేక దిక్కుటి య • కుంతితదీనదశక దపించుచున్

మాటిరి మున్ను నక గొలువ • దోయిలు లొగ్గితి వీవుగాదె? నా

భాటున పెద్దనై యిపుడు • చక్రముఁ గైకొన నుంటి పౌర! నీ

బోటికృతఘ్నఁ డీనరులఁ * బుట్టడుపుట్టినవారిలేడిలఁ.

శ్రుత—ఎంతమాటంటివి ! నీవాధరాచక్రము ?

నందు—న్యాయాన్యాయములు లెక్కించిన నీజగమే మనకృతఘ్నతల
కు సాక్షి కాఁగలదు.

చ. మొర యనుచాసి గర్భమునఁ * బుట్టియు నందకులాంకురంబుఁ
బెరికిమహానురాగమునఁ * బెంచినవారిని జంపి రాజ్యముఁ
సిరిని గ్రహించి బంధువులఁ * జేరఁగ నీయనిసీవా నేనొ యీ
ధరణిఁ గృతఘ్నభూతకులు * దావఁగ నేల ? జగంబెటుంగదే-
కావున,

క. భాసురకౌర్యమృగేంద్రవి

లానులు శూత్రియులు నలదు * లకుఁ గాక యిసీ
దాసీపుత్రుల కేటికి

నీవరసిజఞాండపంక్తి * యేలఁగఁ గలుఁగు ?

చంద్ర—

చ. తొలి దమయంతి చంద్రమతి * ద్రోవడిఁదొట్టినతీవతంసముల్
నలుపరె దాన్యవృత్తి యల * సాధ్వలపుత్రీకు లిమ్మహామహి-
వలయును నేలియుండరె య * భంగవరాక్రమవృత్తి ? కీర్తిమై
జలయరె ? దానులంచువెలి * వేసిరెదాయలురాజ్యవార్తలె.

నందు—వారికిని నీకును చాల వ్యత్యాసము గలదు.

తే. గీ. నాడు వీరపతివ్రతల్ * ప్రణతయశలు

శూత్రీయస్త్రీలు గాని నీ * జననివంటి

శూద్రకులకాంత లగుదురే * సూతతనయ !

హస్తిమశకాంతరము లున్న * వతివలందు.

చంద్ర—అవును. లేకేమి ? రప్పలు కప్పి పెట్టకొనుటలో నున్నది.

ఉ. ఏవనితాలలామలు వి * హీనమతిః వ్యభిచారవృత్తిచే
 నేవురుబిడ్డల గనిరా * యేవుర నొక్కతె పెండ్లియాడి ధా
 త్రివరుకొల్పు నీవ్వబడి * దీనతః గన్నుల నీడు కార్పెనో
 యావనితాశిరోమణుల * యంతటిచే ? నను గన్నలల్లియుగా.

కావున తీగలాగకుఁడు. డొంకకదలును.

నందు—ఓరోరి దుర్వివగ్ధ ! యెంత నేర్పితివిరా !

చంద్ర—కావుననే.

అ. గీ. ఇరువదొక్కసారి * యేరి రాజసుమారి
 రాల్చె నవుడు పరకు * రాముఁ డలిగి
 యంత సంతరింప * రైరి ; నావులు చిరా
 యువులుగారె ? యన్ని * యుగములందు.

నందు—నే నూరకున్నకొలది నీవంతకంతకు పరుషోక్తులలోనికి దిగితివి
 గా ! ఇప్పుడు నీ వవశ్యము వధ్యుఁడ వగుచున్నావు. ఏమనిన.

తే. గీ. పదుపుఁజెలిపుఁతుఁడవు గాన * బంటు వీవు
 మత్కులాంతకుఁడవు గాన * మార్తుఁడివు
 నందరాజ్యాపహర్తవై * నందు కివుడు
 నీశిరఃకర్తనం బింక * నిక్కమగును.

అయిన సన్మదీయాక్షిణక్షత్రియధర్మమును దలంచి నిన్ను సత
 వ్రునిగా విడుచుచున్నాఁడను. లేచివామ్ము. (అని మెడఁబట్టిగం
 టివేయును.)

చంద్ర—ఓసైనికులారా ! ఓసామంతరాజులారా ! రండు ! రండు !

.. ఈదురాత్ముడు నన్ను హింసింప నున్నాఁడు.

కుశల—వారందఱు నాఁడే మావశ మైనారు.

చంద్ర—అయ్యో ! ఎవ్వరను రారేమి ?

నందు—చాణక్యని బిలుపుము. వచ్చును.

చంద్ర—(దీనత్వముతో) అయ్యో! తుద కెంతగతి వచ్చినది.

మ. కలదే యింతటిపాపకాల మెట నే కల్పంబులోనైన నీ
ఖలునిగ సోదరుఁ డంచు నమ్మి నటపుకా గాఁజేయ నీరాజ్యముగా
లలి నాడంచు హరించె నాబ్రతుకులీ లక వ్యర్థమై పోయె నా
జలజాక్షుండు గలండ్లా లేడ్డో యకటా! చర్చింప నింకేటికి.

ఆహా! ఉత్తరక్షణ మెట్టిదై వచ్చునో తెలియదు. ఒక్కత్రుటి
లో నిమ్మహామహీచక్ర మేలుచక్రవర్తి నగు నాకుఁ జూడఁ జ
ట్టమును మొక్కి దైవమును లేడయ్యెనుగదా!

ఉ. అమ్మయుఁ జచ్చె నాజనకు డక్కట! స్వర్గముఁ జేరియుండె ని
క్కమ్ము వనమ్ము కేగుగతి గల్గెను వేరొకదిక్కు లేదు రా
జ్యమ్ములు నైభవంబు లివి యన్నియుఁ బోయెఁ బ్రపంచమింతకున్
నమ్మగ రాదు రాలను గ నంబడునీడలవంటివన్నియుకా.

ఇంక మహానుభావుడైన చాణక్యముషినత్తమునియాశ్రమంబు
నకుఁ బోయి తత్వజ్ఞానము నేర్చికొని దాన విదేహకైవల్యంబు
ను బడయఁగోరెద. (అని నిష్క్రమించును.)

నందు—మిత్రుడా! మనయభీష్టము నెఱవేఱినది.

శ్రుత—అమ్మయ్య! ఇంక గుండె నిబ్బరమైనది.

నందు—ఇది నీసంకల్పవిశేషమునుమా!

శ్రుత—ఇంకను మనము ముందు చేయవలసినకార్యములు పెక్కులు
గలవు.

ద్వారపాలకుడు—(ప్రవేశించి) దేవా! నందమహారాజా! గ్రీనుగా
జప్రతినిధి యగు సెల్యూకసు నచ్చి హతారమున వేచియున్న
వాడు.

నందు—సత్వరము రావింపుము.

ద్వార—చిత్తము దేవా ! (అని పోవును.)

నందు—శ్రుతశ్రీవా ! సెల్యూకనున కాంధ్రభాష వచ్చునా?

శ్రుత—రాకేమి? ఈతఁడు పండితుఁడు.

తే. గీ. సంస్కృతాంధ్రములను * సంపూర్ణవిద్వాంసుఁ
డనని నితఁడు గ్రీసు * కవివరుండు
స్వచ్ఛమైన తెనుఁగు * భాషించుఁ బ్రభులకు
దేశభాషలన్ని * తెలిసియుండు.

నందు— అట్లయిన నితఁడు కడు సమర్థుఁడే.

సెల్యూకను—(వ్ర వేకించి) ఈనందుఁడు చంద్రగుప్తునిక పటోపాయము
న పాటఁద్రోలి రాజ్యమును సంపాదించినకుశాగ్రీబుద్ధి గావున
నీతనికి నావలెనే రాజ్యాశ యుండవచ్చును. హిందూదేశ మం
తయు జయించి నారాజ్యము పాశ్చాత్యరాజ్యములకంటె న
త్యంతాధికముగాఁ దులఁదూఁగింపవలయు ననుపేరాన బహు
కాలమునుండి నామనంబున జీర్ణించి యున్నదిగదా ! అది నే
డీతనిసహాయమున సఫలీకృత మగు నని తోచుచున్నది. కా
వున పోయి దర్శించెడిను. (అని వెళ్లును.)

నందు—పాంచాలాధిపతులైన సెల్యూకనుమంత్రివరులా ! ఇట్లు దయ
సేయుఁడు. (అని చెయ్యి చెయ్యి కలుపును.)

సెల్యూ—నందరాజా ! కుష్టవాఁడైన చంద్రగుప్తుని సాగనంపి మీ
రాజ్యమును మీరు మరల సంపాదించుటకు ప్రోత్సహించిన య
మానుషకుపనాతంత్రమునకు సంతరించి దర్శింపవచ్చితిని.

నందు—భాగ్యము. భాగ్యము. మీ రిప్పుడు గ్రీనుప్రభు వగునలెగ్జాం
డకుచే జయింపఁబడిన పాంచాలదేశమునకు మున్ను ప్రోత్సాహి

గా నుండి తదీశురాజ్యము స్వయముగ పరిపాలింపుచున్నారని విని యున్నాడను. అది నిక్కమేదా?

సెల్యూ—అగును. నేను ప్రాతినిధ్యము రాజ్య మాక్రమించుటకే యంగీకరించితిని.

శ్రుత—ఈవిషయములో మీరిరువురు సమానులే.

సెల్యూ—మీ మిరువుర మననేల? ఎవ్వరు గారు. రాజనామము ధరించి సవా రంధలు మావంటివార లే యనుకొనుడు.

శా. ఏద్రోహంబులు నల్పకుండంగను భూమిశాధిపత్యంబులు భద్రదార్థంబులు వచ్చు! వ్రేల్చడది చెప్పక బుట్టులో నుండి నిర్నిద్రప్రౌఢి గడించిరే? ధరణి నాశ్చింతింపక మనం బున్న దే శద్రోహంబుల మాయలో కపటయోజన చేయుటయొప్పుగు.

నందు—అగు నొకరు చెడినఁ గాని యొకరికి లాభము గానేరదు.

సెల్యూ—రాజా! నే నొకపంగతి రహస్యముగా ప్రసంగించుటకు వచ్చితిని. అందుకు మనయామిత్రుని యడ్డు లేదుగదా? నందు—ఒకింతయు లేదు.

శ్రుత—దాన లాభమున్న జెప్పము. నేను జేయించెదను.

సెల్యూ—లాభములేనిదే గ్రీనుదొర వచ్చునా?

(నీ. ఏమహారాజ్ఞకి * హిమవన్నగంబులు

కులగిరుల్ పెట్టని * కోట లొక్కొక్క

ఏలతారన్నికి * హిందుగంగానదుల్

దరిలేనిమందిము * త్యాగసరులొ

ఏవరోజాస్యకు * నాసింహశేద్యుల

మర్యంతరత్నసిం * హాసనంబొ

ఏరమారమణికి * భారతయాధులు

కాలిదాసాదులఁ ♦ గన్వళడుపా
 లట్టినుగుణరత్నాకర ♦ మై జగాన
 ననద్యతవిలాసినిగ నల ♦ రారుచుండు
 భరతవర్షవధూటిని ♦ బడయవలయు
 నమరభూమిని రాజుల ♦ సంహరించి.

[శుభ్ర—ఈయూహ కడు లెస్సగా నున్నది.

తే. గీ. పంకజాక్షి సాంకవగంధి ♦ పరమపూజ్య
 భరతవర్షాంగనను జెఱఁ ♦ బట్టంగలరు
 మీర లిరువురుఁ గూడిన ; ♦ దారుణాగ్ని
 గాలిలోఁబాటియాకింటఁ ♦ గలసిసట్లు.

నందు—ఇది పరమదురవగాహమైనకార్యము. ఇం దెవ్వగును కృతకృ
 త్యులు గానరరు. మన మిక్కార్యమున కియ్యకొని చేయసా
 హించుట స్వర్గమునకు మెట్లు కట్టుటవంటిది. కావున

క. వర్జింపుము నీతలఁపులు
 నిర్జరవరు లెత్తి వచ్చి ♦ నిలిచిన ననిలో
 నిర్జించెద రభివవభీ
 మార్జునుల ట్లరిగి హైంద ♦ వాధిపు లిచటఁ.

సెల్యూ—ఓనందకుమారా ! మాగ్రీనునైనీకుల పరాక్రమము నీవె
 టుంగవు.

తే. గీ. యవనరాజ్య మెల్ల ♦ నవలీల గలిచితి
 పాఠసీక మెల్లఁ ♦ బట్టుకొంటి
 యట్టినేను మదిని ♦ గట్టిగాఁ దలఁచిన
 హిందుజేశ మెంత ♦ వందతనయ !

నిఘాతారతీయులు బ్రతికియున్న బలుసాకులు తిని జీవింతు మం

దురుగదా! వారలతో యుద్ధ మన నెంత ?

క్రుత——నీ వట్టిసమర్థుండవే. ఇంక తడవేల నేయవలయును ?

సెల్యూ——రాజ సహాయమే తడవు.

క్రుత——అసహాయశూరులుగదా ! ఒరుల సహాయముతో నేమిపని?

సెల్యూ——(సస్థితముగా) బంగారుపల్లెముసకును నోడచే ర్పుండవలయును.

సందు——అగు నేపని కేని యిరువు రుండవలయును. ఒంటిచేతితాళము వాగదుగదా ?

సెల్యూ——అదిగాక (స్వగతము)

తే. గీ. భారతీయుల హతమార్చు ♦ వలయునన్న

నొగి విభీషణువంటివా ♦ డుండవలయు

నదవినటికెడుగొడ్డలి ♦ యందుఁ జెడ్డ

కట్టి లేకున్న సాగునే ♦ ఖండనంబు ?

(ప్రకాశము) ఇందులో మీక్షేమముగూడ నున్నది.

సందు——అది యేమి ?

సెల్యూ——మీరాజ్య మండలిరాజ్యములతోపాటు నశింపకుండుటయే!

సందు——మీ మిప్పుడు సాయమునేయకున్న మారాజ్యమును నశించు ననియూ మీయాశయము. సరే! నశింపఁజేయుఁడు. చూచెదము.

సెల్యూ——మేము చాగక్యనిపాటివార మైసను గామా ?

సందు——ఆతఁ డింటిదొంగ. అంతమాత్రముననే మేము చులక నైతిమా ?

తే. గీ. కొసరి గాజలుదొడిగించు ♦ కొనుచు నింటఁ

గుడిచి కూర్చుండలేదు మా ♦ కుపితుఁడైన

మంత్రీచాణక్యుఁ డట్లుల * మాయఁ జేసెఁ

గానిచోఁ గాలిచట మోపఁ * గలరె మీరు?

సెల్యూ—(స్వగతము) భారతీయులలో నీతఁడుతప్ప మఱియెవ్వరును నాలో కలియరు. నాభావికార్యము నిర్వఘ్న పరిసమాప్తికొఱ కేదో మాయ పన్ని యుచ్చకంబుల వీని వశంపదునిగా చేసి కొనవలయును. (ప్రకాశము) రాజా! నందకుమారా! నీ పౌరుష మంతయు నోటనే వెల్లడించుకొనవలయునా? కాదు. నీ కొక్కహితము చెప్పెదను గూర్చుండుము.

నందు—అది యేమి?

సెల్యూ—కలదుగదా! నా కొకసుకునూరియైన కుమారిక. ఆమె యొక్కనాఁడు మీప్రసంగము వచ్చి నందవంశజులు పౌరుషవం తులైనచో చంద్రగుప్తు నేల విడిచెదరు? అని నవ్వటాలకు ము చ్చట లాడినది. అందుచే నను నీచేప కనుంగొనుటకై య ట్లంటిని గాని మఱి యొకటి గాదు.

నందు—ఇప్పు డైన నాపరాక్రమ మెఱింగినదా?

సెల్యూ—ఎ ట్లెఱుంగఁగలదు?

నందు—నీ వెఱింగింపవలదా?

సెల్యూ—నీ వామెను వరించితివా?

నందు—(స్వగతము) ఈమె పాశ్చాత్యకన్య. దేవకన్యవలె నుండు నందురుగదా? నిజముగా నా కాకన్యారత్నమే లభించినచో నే నామెబానిపత్వమునకైన పసకిరా ననుకొనియెదను.

క్రతు—రాజా! మిన్నకుండెద వేమి? ఏదో యొకయుత్తర మొసం గుము.

నందు—నావెండ్లి భేరము నేనే చేసికొనవలయునా?

సెల్యూ—

చ. చలనము లేని కొమ్మలుగో • చంద్రుడొయంచును జంద్రగుప్తునిగా
వలదిత నాకుమారికను • బంకజనేత్రను హేమగృతినిగా
బలిమిని నైవ నీ కిడగ • వచ్చితి మెచ్చి పరిగ్రహింతువు
వలదని త్రోసిదో చెవుము • పాలనా నీటనా ముంప మమ్ములన్.

నీవు కులీనుడవుగాన నామెమంగళసర్వాంగములు నీకు కాను
కగా నొనరి నాతలపై చున్న బరువును దింపుకొన నెంచితిని.
ఆమె యెట్టిదంటివేమో?

తే. ౩. చక్కదనమున శర్వాణి • సహజగాన
మాధురినివాణి తలకింప • మంజువాణి
యభలలక్షణములకు నీ • లాలివేణి
విమలశృంగారముల కల • విష్ణురాణి.

తెందు—(స్వగతము) ఇట్టియాకన్యాతలకమును గోరికయే నాకొనం
గవచ్చుట చూడగా నాభాగ్యమునకు పరిమాణము లేదను
కొనియెదను. (ప్రీతాళము) ఆర్యా! తమయాజ్ఞను శిరమునఁ
గొనిలించుచున్నాడను.

కుశ—చూచితివా! రాజా! నీరాజ్యరమారమణియే గాక నీవు వల
వతోపు కన్యారత్నముగూడ నాచంద్రగుప్తునే వరించినదట!
నందు—నే డానతీవ్యయముగూడ నన్నె వరించినదిగదా?

కుశ—కాదా? సకలమానిసీజనమనోహరుడును, భుజబలపరాక్రమ
చక్రవర్తియు, దిగంతవిశ్రాంతకీర్తిధన్యుడనునగు నందమహా
రాజుండగా నొరుల వరించుట కేకస్య యిష్టపడును.

సెల్యూ—రాజా! మతయొకసందేశ మున్నది. నీ వీస్వర్పరాజ్యము
తో నందువ్వడపు గాతుము. మన మిరువురము హిందూదేశ

మంతయుఁ గొల్లకొట్టి యందున్న యశేషభవంబులతో వచ్చి
రాజస్యమకుట కేయూరమణిగణదగ్ధగిరిపాదాంభోరుమండవై
నీవును అప్రతిమానాప్రతిహతమహాశూరశిఖామణివై నేమను
జగంబుఁ బాలించుకొనవచ్చును. కావున నివృత్తినుండియే నా
మిసీవిహారలంఘింపబడినవై యుండుట పౌరుషధర్మము గాదు.
నా చెప్పినచొప్పున నవశ్య మాచరింపుము.

నందు—అదియే నా కపాధ్య మని తోచుచున్నది. అదిగాక.

తే. గీ. రాజ్యశృష్టకుఁ గాంతాను ♦ రాగమునకుఁ
గోరికలకు సమాప్తియుఁ ♦ గూడఁగలదె ?
యున్నదానితో సంతృప్తి ♦ నొండలేక
తడవికొని తెచ్చికొన నేల ♦ గొడవలెల్ల ?

[శ్రుత—అట్టియల్పసంతృప్తుడవు గనుకనే పదునుపోయినకత్తివలె ను
న్నాడ వని జను లనుకొను చున్నాడు. సెల్యూకనువంటి పో
హారాజుకోరి కస్యక నిచ్చుచున్నప్పుడు వానియాదేశమును ప
న్నింపక శ్రోసివేయఁదగునా ? పిల్ల నిచ్చుకొనువాడూ నిన్ను
బాడుచేయునా !

నందు—సరే ! నీవును తోడగుచున్నావు గావున మీ రేమి చేయు
మన్నను చేయుటకు సిద్ధపడుచున్నాను.

సెల్యూ—మేలు ! [శ్రుతక]వా ! మేలు ! సమయమునకు మంచివిష
యముచెప్పితివి.

[శ్రుత—టపాంచాలరాజా ! ము తేమైన దెప్పఁ దలంచితివా ?

సెల్యూ—అట్టి వేమియును లేవు.

తే. గీ. భరతవర్షంబు రథమునఁ ♦ బడసినపుడ
మత్కుమారిపాశక్రహ ♦ నోత్కరంబు

సేయవలె నీవు ; నేను కా యిది దేశ

మెల్లఁ బాలింతు నుల్లంబు యిది పల్లవంప.

శ్రీకృష్ణ—చెలికాదా ! అందు కనుమతింపుము.

సందు—అనుమతింప కేమి ?

తే. గీ. భరతవర్షంబు రణమునఁ యిది బడయఁబోయి

నీకుమార్తెను వలతునో యిది లేక మీ

స్వర్గలక్ష్మిని వలతునో ? యిది సభికులట్లు

లోడుగెల్పులు మన వని యిది చూడరాదు.

సెల్యూ—నీ కానంకయ మనగత్యము.

సందు—నే నన్నిటికి సిద్ధముగ నున్నాను.

శ్రీకృష్ణ—ఓనందనందనా ! నేను సీతారకము చూచితిని. నీయదృష్ట మి
ప్పుడు చుచ్చదశయం దున్నది. కావున లాభకర మైనకార్యముల
ను తోయఁబోకుము.

సెల్యూ—లాభములుగాని సప్తములుగాని యొక్కొక్కటి రాక జం
టజంటలుగా వచ్చుట సహజములుగదా.

శ్రీకృష్ణ—సత్యము. ఓనందరాజా ! నీ కింకను గొప్పయదృష్టయోగము
పట్టినె యున్నది.

మ. తిలకింపఁ భవదీయకీర్తి సతి యా యిది దిగ్దంతిదంతవృజం

బులపైఁ బాండవమాదు నీవదయుగాం యిది భోజంబు నానానృపా

వలికోటిరమణిప్రభాతతులచే యిది వైరాజితం పాను మం

గళతూర్ణంబులు మ్రోయు నీజయమరిఁ గ్రామంబు వెల్లార్పఁగ.

సెల్యూ—నందియ మేమి ?

చ. వసువులు మేఘముల్ గురియు యిది బండు మనోరథసత్యసంతతుల్
పసిడిమృగేంద్రవీరముల యిది వసింపఁగఁ గల్గు నిష్టమా

రసికజనంబుతోడ జవ * రాండ్రను గూడి వనాంతసీమలన్
మనలఁగ వచ్చు రాజ్యపద * మిన్న లభించునె యెల్లవాఁకిన్.
శ్రుత—అది గాక.

ఆ. గీ. ఉర్వి రాజ వగుచు * నూ రేగునవు డీవు
హారతుల నొసంగు * పౌరజనము
నిక్క మప్పు డింట * నిత్యకల్యాణంబు
పచ్చతోరణంబు * పరగుఁగాదె.

నందు—(సెల్యూకసుతో) ఆర్యా ! యీదినముమాయంటనాతిభ్య
ము సలుప ప్రార్థితులు.

సెల్యూ—సమ్మతము.

(అని అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది పుష్పేఅలీషాకవికృతంబగు
చంద్రగుప్తాయందు ద్వితీయాంకము.

చంద్రగుప్త.

తృతీయాంకము.

రంగము—చాణక్యముని యాశ్రమప్రాంతకాంతారము.

(చాణక్యుడు క్రోధానలకమాయితినేత్రకాంతులతో తలవిరియఁబోసి
కొని చంద్రగుప్తునితో ప్రవేశించును.)

చాణ—వత్సా! చంద్రగుప్తా!

మ, ఎవఁ డాదుష్టుడు? నొట్ట కన్ను గలదే! యెగ్గించి హింసించి ని
న్నవమానించియు సాగనంపుటకు వాఁ డల్పాయువుగ బూననో
యనిలంఘ్యం బగుమత్స్యైతావవిశిఖా యఃపిండజాలంబులగ
జవిఁ జూడగ మనసయ్యెనో బ్రతుకుకాంక్షుల్ తీతెనో వానికిఁ.

చంద్ర—మఱి యెవ్వఁడు? మహాపద్మసందుఁడు.

చాణ—(చెవులు మూసికొని) బ్రతికియున్న సందునిపే రీచాణక్యుడు
విని సహించునా? ఏఁ డింక నెల్ల మిగిలియున్నవాఁడు!

ఉ. నిష్పలు ద్రోక్కుచుగ దిశలు నిండగ నార్పుచు సందజాన్వయం
బవ్వలపాలు చేసితిని యాఁకటిసింహము నోరు విప్పి యిం
పొప్పగ నావులించి గజ యూధము మ్రింగిసరితి నాఁడు ఏ
డుస్వయం పతిగ లేక యెట నుండెనో డాఁగెనో చచ్చివుట్టెనో

నాఁడశ్వత్థామ గర్భాంతరశిశువినాశన మొనరించివట్లు నే
దపంశకాంతారము ఖండించినను ఇంకను శాత్రువరాజు

కుర మొక్కటి మిగిలెనా? పశే! వాఁ డింకను చాణక్యఁడు ప్రళయకాలకుదుర్నిని తెఱంగున చిరంజీవియై యున్నాఁ డని యెఱుంగఁడు గాఁబోలును.

మ. వ్రేతముల్ పోయిన, పేరుమాసిన, తపఃస్వాధ్యాయముల్ తగ్గిదు ర్గతికిఁ నచ్చిన సన్యసించిన మహాభిద్ధంబు, చేఁ బూని యా హితదురుం డగునందు నుక్కఱఁగతు ముత్తేభంబు కల్వారము .
ధర్తలీలఁ జెకలించునట్లు తృణముఁ దావాన్ని సైరించునే.

ఆవల నేమైనది.

చంద్ర—దేవా! ఆనందుఁడు ఆవల సైన్యమును సామంతసృపులను నా కు హితమారయువాఁడ నెల్ల నే మేమా మోసపుమందులు త్రాగించి వారిమానసములను విఱచి నాయందు క్రమముగా నమాయ పుట్టించి పురజనుల హింసించి యారాజ్యము తనపిత తండ్రిది యనియు కాటిల్లునివలన నీకు లభించినను నీ వర్హుఁడ వు గా వనియు నన్ను వీతము నుండి తొలగించి తాను సింహా సన మధిరోహించెను.

చాణ—అన్నా! సింహాసన మెక్కెనుగా!

ఉ. బాల్యమునందు నెవ్వఁడెఁక బాటలిపుత్రము నొప్పగించి సా కీల్యమంతోడ గద్దెపయిఁక జేర్చితినో యటువంటి నిన్ను కా టిల్కుఁడు భూమి నుండఁగనె ఁదీకొననే? యల జ్ఞాతిబుద్ధిచా పల్యమే గాక పోగలఁడెఁక బాణపథంబును దాటి వ్యా డిలిక.

మదీయావర్గశనిర్గతద్యాహాబలంబులతో మార్గణంబులు వింటు నంధించి విడిచిన నద్దురాత్ముఁడు త్రహోకంబుల కేగి కైచాపు లర్పించుకొనినను హంకేశపు లడ్లుపడినను కరణ్యంబుఁ గానక తుయ్యింపకుండునే!

చంద్ర—నత్యము. నత్యము. అది యెవ్వరెటుంగనిది?

తే. గీ. మించి గుహ డించి బయల గల్గిరించుసింహ
మావులించినఁ గోరల ♦ నంటవచ్చుఁ
గాని చాణక్యుఁ డలిగి సం ♦ గ్రామభూమి
వీక నిలిచిన హరుడైనఁ ♦ దాఁకఁగలఁడె?

చాణ—తరువార నేమయ్యెను?

చంద్ర—తక్కినవాని కేమిగాని.

తే. గీ. నందవంశ నాశముఁ జూచి ♦ నారటంచు
పౌరులను జంపుచున్నాఁడు ♦ పాపమునకు
వెనుకడీయక వందుండు ♦ విక్రమించి
కటికివానిపాటిది యైన ♦ కరుణమాలి.

చాణ—హరహరా! వాని కిది యేమి పోఁగలము? పోనిమ్ము. త్వర
లో నీవు నీరాజ్యలక్ష్మిని బడయఁగలవు. వగవు మాని నాయా
శ్రమింబున వసింపుము. నీ కేకొంతయును లేదు.

చంద్ర—నా కింక రాజ్యలక్ష్మితోఁ బనిలేదు. మోక్షలక్ష్మిని ప్రసాదిం
పుము. ము న్నొకసారి దయాతిరేకంబున స్వార్థపరిత్యాగియై
నన్ను సింహాసనారూఢునిగా తేసితివిగదా? అది దైవికముగా
వదలిపోయినది. ఇంక నాకా మాయాప్రపంచవిషయేచ్ఛలతో
పనిలేదు. కావున నాకు జ్ఞానంబువదేశింపుము.

చాణ—పుత్రా! నీ కప్పుడే జ్ఞానయోగంబు వలదు. కర్మయోగము
నాశ్రయింపుము. నీ కిప్పుడు జ్ఞాతిచేఁ గలిగినపరాభవదవానల
ము నార్చుకొనకున్న నీవు ప్రపంచమున జన్మించినందుకుఁగాని
నిన్ను నేను చేపట్టినందుకుఁగాని ఫలంబు గానరాదు. ఎంతవఱ
కీమేన స్యాణము లాడుచుండునో యంతవఱకు దేశద్రోహుల

నడచి మాతృభూమికి మహాపకార మొనరించుటకు దోర్వ
ర్యము వెల్లడించి కీర్తి గాంచవలయును గాని చరమకాలము
నఁ జేయవలసిన వేదాంతవ్యాసంగములతో ముక్కు మూసి
కొని పూసలు ద్రిప్పట యిప్పుడెందుకు?

క. మనుజుండు రెండుపనులనె

యొనరింపఁగవలయు ధర్మ * మొక్కటి మతియు .

జనని యగుజన్మభూమికి

ననుకూలుం డగుటయిడుమ * లలవడుచున్నా.

చంద్ర—భవదాజ్ఞను తల ధరించుచున్నాడను.

చాణ—నాకు సంధ్యాచ్యూతకాల మైనది. ఇటు వసింపు మిప్పుడే వ
చ్చెదను. (అని నిష్క్రమించును.)

చంద్ర—మహాపీసాదము. (అని యొకవ్యాఘ్రాసనమునఁ గూర్చుం
డి) ఈమహాచుభావుఁడు తపసి యైనను కృష్ణాజనంబులుపయో
గించుకొనక తీవ్రమైనవ్యాఘ్రాజనంబులు వాడి తనప్రచండతే
జోరాశిని వెల్లడించుచున్నవాఁడు.

తే. గీ. చిటుతకూఁకటివాఁడె భా * స్కరునిపగిది

మండి కోపానలశ్వాల * నుండువాఁడు

చరమకాలాన యతియయ్యు * సాధు వగునె

చింతచచ్చినఁ జచ్చునే * చింతపులుపు.

అదిగాక.

ఉ. ఏనితపోవనంబులను * వీరసోచితమైనపాటలు

గానిది సామగానములు * గానఁగరావు శకుంతపాళి యి

క్కానను కోడిపుంజులను * కయ్యము లాడఁగఁ గాలుద్రవ్య ని

ష్ఠ్యానినిబట్టి యుశ్రీతు ల * మానుషకౌర్యవిలాసులేగదా.

(తెరలో)

మ. ఇడుమలో సైవంగలేము లేమికిని మే ధ మేరాజు శక్తింపగా
నొడయం దెవ్వడు? మూర్ఖుతోజనకమే ధ మున్నారమికాటకం
బుడుగంజాలము నందుఁజాగ్రహముతోఁనుక్కూర్చుచున్నాఁడుమ
మృదవిఁ జాగిన నార్తరక్షకులు లే ధ రా మమ్ముఁగాపాడఁగఁ.

చంద్ర—ఓహో! ఆయార్తనాదము పొరులదని తోచుచున్నది. అ
న్నా! యెంతచింతకు లోనై యడవుల వంతలుఁగుందుచున్న
వారు. ఓపారులారా! శాంతింపుడు. శాంతింపుడు. ఈచంద్ర
గుప్తుఁ డెంత దీనస్థితియం దున్నను తనప్రాణములు ప్రజల క
ర్పింపవలసినవాడని యెఱుఁగుడు. ఇదే వచ్చుచున్నాఁడను.

(అని నిష్క్రమించును.)

ఇది విష్కంభము.

రంగము—అంతఃపురము.

(సెల్యూకనుకుమార్తెయగు శోణోత్తర ప్రవేశించియుండును.)

శోణో—ఇంక నాచంద్రగుప్తుడు నా కెట్లులభింపఁగలడు?

ఉ. చక్కనివారిలో మిగుల ధ చక్కనివాడట! లక్షణంబులఁ
జక్కలలోనిచంద్రుఁ డట! ధ శూరశిఖామణియంట! వానికి
మ్రొక్కుదు రంట! విశ్వమునఁ ధ బాల్యేడి భూపతులెల్ల; నట్టివా
చక్కెర విల్లుబోలు నెఱ ధ తాణను గొఁగిటఁ జేర్చఁగల్గునే?

ఆమహానుభావుని దురాత్ములగు జ్ఞాతులు మోసముఁజేసి కాజ్య
మునుండి వెడలఁగొట్టిరట. వానికాదలు దీసి యెందున్న
వాఁడో కనుఁగొనివచ్చుటకు నాచెలి యగువసంతికను పంపి

యుంటిని. ఏమో యింకను రాలేదు. ఓదైవమా! ఆచంద్ర
గుప్తుని కాపాడుటకు నీవే సమర్థుండవు. మాతండ్రి యగుసె
ల్యూకను యుక్తాయుక్తంబులు పాటించక ఖలుడైన పద్మనం
దునకు సన్నొనంగి హైదనవదేశ మంతయు జయింప నెంచె
నట.

తే. కీ. అబలలంచును దేలిక * యగుటఁగాదె
ధనముకోసరమో లేక * ధరణికోటకొ
దుహితనుఖముల బలినిచ్చి * దోచుకొందు
రక్కటా! కన్నకడు పని * యైన లేక.

సరే! భారతవర్షమంతయు జయించినప్పుడుగదా నన్ను సందేహి
శాచమునకు మ్రొక్కుచెల్లించుట! ఎంతవఱ కీభూమండలం
బున చంద్రగుప్తుడు జీవించియుండునో యంతవఱ కీభరతఖం
డము చెన్నమాయక తనయథావిలాసముతో సాంపారుచుం
డుట నిస్సంశయము. ఒరు లెవ్వరు జయింపనోపరు. అదిగో
మాచెలి వసంతిక సవ్యమొగముతోనే వచ్చుచున్నది.

వసం—(ప్రవేశించి) శోణోత్తరా! నుఖమా!

శోణో—చంద్రగుప్తునికొట కింతవఱకు నుఖముంటి ననుకొమ్ము.

వసం—నుముఖునై యుండిన బాగుండును.

శోణో—అది యేమి? వాడెట నున్నవాడు.

వసం—ఉండుటకు తావులే లేవా?

మ. పురముల్ పూవ సరణ్యముల్ కలుగవే * పోషింపరే రాజులకా

గిరిరాజుల్ నుకులాభిమానము మదికా * జుటించి సన్వృతితో?

ధరణికోట దాయలవంటివారె హితు? లుద్ధవశ్రీలిపంధింతు సో

వరుడేరం దగ దాపుఁ జేరవలయుకా * దైన్యంబు వాటిల్లినకా.

కావున నేడు చంద్రగుప్తుడు వత్సలుం దైవచాణక్యునియా
శ్రమంబున నున్నవాడు.

కోణో—ఇంక మాతండ్రితోపాటు సందాదుల మనోరథములు భ
గ్నమైన వనుకొనవలసినదే.

తే. గీ. కాటుదిచ్చునుబోలి పె ధ సక్రయ్యమునను
సందవంశాంకురశ్రేణి ధ క్రిందరాది
నట్టిచాణక్యసింహ మ ధ య్యదవియందు
దాగ, నందులు బ్రతికిపోఁ ధ దలచినారె.

వనం—వారి కేమిధైర్యమున్నదో!

కోణో—ద్రోహచింతకు ధైర్య ముండునా? అది కేవలము సాహసము.

వనం—నా కింకొకయనుమాన మున్నది.

తే. గీ. పగలు నులుమాడి యస్త్రిముల్ ధ పాటవైచి
సన్యసించెను బాపముల్ ధ సమయకొలుకు;
అట్టిచాణక్యబడబాగ్ని ధ యమలశాంత
వనధిమునిగియు మరలఁ గై ధ కొనున కత్తి?

అదిగాక చంద్రగుప్తుడును నిరాయుధుఁడేగదా! వారి కింక
జయంబెట్లు?

కోణో—ఓసీ! బేలా! నీ వేమెఱుంగుదువు? దైవము లేదా? పాప
మునకై దురాత్ములకు జయం బొపంగునా? ధర్మము త్రికాలా
బాధ్య మని యెఱుంగవా?

తే. గీ. ప్రజల రక్షించి దేశంబు ధ పండుకొలుకు
భూమిఁ బ్రాణార్థములు ధార ధ పోయవారి
కస్త్రుశస్త్రంబు లేటికే? ధ న్యాయ మొకటె
చాలు శివపూజకును భక్తి ధ చాలినట్లే.

కావున వసంతికా! నేడే వాచంద్రిగుప్తునికడకుఁ బోయి, పర
రాజన్యరాజ్యాపహరణార్థమై మాతండ్రి సెల్యుకనుఁడును,
పందుఁడును జేసెడుభగీరథప్రయత్నముల నిష్ఫలములను జేసి
న్యదేశస్రామాజ్యమును కాపాడుటకుఁ దోడ్పెట్టెదను. నే నీ
తుచ్ఛము లగుప్రాణముల కాశించుట లేదు.

మ. నరకుఁడ్రుంచెను నత్యభామ శరముల్ * నాటింది యమ్ముహిషా
సురు మర్దించెను బార్యతీనతి ధరణి * నుశ్లోకులై యెందఱో
తరుణుల్ యుద్ధము లాచరించిగుణదోర్ధ్వంబుతో దేశముగా
గరముగా గాచి కృతజ్ఞులై వెలయరే * కాంక్షించిరే ప్రాణముల్.

కౌర్యసత్వంబులు గలిగియు ధర్మసంరక్షణార్థమై వెచ్చింపని మ
తిహీన పుట్టిన నేమి? గట్టిన నేమి? కావున నేడే చాణక్యాశ్ర
మంబునకుఁ బోయెదను.

వసం—చెలీ! నీ వంతటిసాహసికురాలవే. కాని నీ విష్ణు దీక్షభ్యంత
రమందిరము వీడి నాశాయవనపాంచాలభటసంరక్షితమైన శో
టను బాటి ఘోరాటపులకుం బోయి యెట్లాచంద్రగుప్తునిఁ
గాంచఁగలవు? అదిగాక నాతిఁ డిష్టదు ప్రచ్ఛన్న వేషమున
నొడులకుఁ గానరాకడాఁగియున్నాఁడు. అంతకుంటే నీ వేమైన
సందేశ మంపఁదలఁచితి వేని చెప్పుము. నేను బోయి యెఱిం
గించి వచ్చెదను.

శోణో—నీ వేల శ్రమపడవలయును? నీవు వార్తాహరిణివై పోయిన
వానిదర్శనమహాభాగ్యము నీ కగును గాని నా కలభ్యమేగదా
కావున,

తే. గీ. ప్రియసమాదరణార్థమై * వెడలువారి

కడ్డుపెట్టునె యడవులు * యవనభటులు

స్వార్థము పరిత్యజించిన • సాధ్యులకును
జైవమే తోడు మేదినీ • దేవి తోడు.

వనం—అది నిజమైనను నీ విప్వ డీమందిర ద్వారమునుండి కా రీవలకుఁ
జెట్టితివేని దాన ప్రమాదము లనేకము లున్నవి. తుదకు నీ పె
వ్వరికిని నహాయముఁ జేయనేరవు. కావున నాచెప్పినట్లు విను
ము. నీకోరిక లన్నియు ఫలింపఁగలవు.

శోణో—అట్లు న నీ హాక్కసాయము చేయుము. చంద్రగుప్తుఁ డిప్పు
డసహాయుడై రాజ్యమును పోగొట్టుకొని యున్నాడుగదా?
వానిచే యుద్ధము చేయించి ద్రోహులగు నందాదుల గర్వభం
గము గావించి యవ్వల నేను వానిపాణిగ్రహణము నేయవల
యు నని యున్నది. ఇందుకు నీ వేమనియెదవు?

వనం—అట్లవశ్యమాచరింపుము.

శోణో—నాయమూల్యవనమణిమయసహస్రాలంకారములును, నేను
చిన్న నాటనుండి కూడఁజెట్టుకొనిన యశేషధనంబును, గైకొని
నీవు నీతోడివారలతోఁ గహస్యముగా చంద్రగుప్తునికడకుఁ బో
యి యొసంగిరమ్ము. ఇదిగో నాతోడవులను మున్నగు గ్రహిం
పుము. (అని తీసియిచ్చి) నామాటలుగా నాతనితో నిట్లు వ
చింపుము.

తే. గీ. ధన మవశ్యంబు వైరికాం • తారదహన

కారణంబును, రణజయ • కారణమును,

గావఁ గైకొని జాతీయ • సేవఁ గూర్చి

కదన మొనరింపు తప్ప క • భ్యుదయమునకు.

మ. పృప! సెల్యూకను వైరి నూ కతనిపు • త్రిరత్న మీకాన్క నే
యవకారంబున కంపెనో యనుచు రోయం బోకు నాయందు నే

యపచారంబులు గల్గినదలచుకీ యర్థంబు గైకొమ్మని
ష్కపటత్వంబున ని న్వరించితిని హృత్కాయోక్తికర్మగులున్.

ముందే యిట్లనవలయును.

నీ. వనిత శోణోత్తర యనిను వరించియుఁ జాల

నీమీఁదఁ బ్రాణముల్ యనిలిపె ననుము

దాయాది కుపితుడై యాయఁజేసిననాఁడు

దుఃఖించి కన్నీరు యిలఁచె ననుము

ఏకాకివై కాన యేగఁ బోయిననాఁడు

చారిలో నిను దాయఁ దలఁచె ననుము

రిపులు నీ కొనరించు యపకారములఁ బాప

నింటఁగాలూఁది నే నుంటి ననుము

ద్రోహులను వీడవల దని సాహసించి

బవరమున వారిఁ జంపఁగా వలయు ననుము

జగతి జన్మించి కీర్తితోఁ జచ్చుకంటఁ

దపము గొప్పది గా దని తలఁపు మనుము.

ఇదిగో! ఈనాదిత్యఫలకముఁగూడ జ్ఞాపకార్థ మొసంగుము.

పాము. (అని యిచ్చును.)

వసం—నరే. (అని పుచ్చుకొనును.)

శోణ—ఇప్పు డాచంద్రగుప్తుని గుఱుతుపట్టఁగలమో లేమో? మున్న

నీవు చూచినవాఁడు తప్పక వృషలుఁడేగదా?

వసం—

తే. గీ. నళినశంఖరథాంగచి యహములు గలుగు

నడుగుజాడలె వృషలుని యానవాలు

వేరొకరు చెప్పనేల మం దారసుమము

చెప్పకొనడ మగుంధంబు * గుప్పగుప్ప.
అదిగాక.

తే. గీ. నవ్వుమొగమున మోహంబు * నివ్వటిల్లు
సోగకన్నుల తేజంబు * సాబగుమీలు
నతడు రారాజలక్షణ * యుతునియట్లు
దోచుచుండును రేరాజ * తోచుపగిది.

శోణో—శుభ మగుగాక ! పోయిరమ్ము. (వనంతిక నిష్క్రమించును)

ఒకాలమా ! ఎట్టిచంద్రగుప్తు నెట్టివానిగా మోర్పంగలిగితివి ?
మ. నడువంతాటక యెండవానలకు నా * నాకష్టముల పొందుచుకా
బడుచుకా లేచుచు దిక్కుగాన కకటా ! పోవుచున్నట్లై పోయియే
యడవికా బాంగనా ! వార్ధిలో మునిగెనో ? పోనేచ్చలకా వీడి యా
యెదురాయుండొది నేందు * యెరుసే నూహింతురక్షింపంగకా.

(ప్రక్కకుఁ జూచి) మాజననీజనకు లిచ్చోటి కదిగో ననా
యకుని వెంటం దీసికొని కేమికతంబుననో వచ్చుచున్నా
రు. నే నిచ్చోటునీడి మేడమీదికి వెళ్లెదనుగాక. (అని వెళ్లును.)

(సెల్యూకను వానిభార్య యగుజోరా సేనానామకుడు ప్రవేశించును.)

సెల్యూ—అమ్మా ! శోణోత్తరా ! ఇటు రమ్ము.

జోరా—నాథా ! యిప్పుడే లోనికి వెళ్లినది గాఁబోలును. నేను దూ
రమునుండి చూచితిని.

సెల్యూ—చేటికా ! యిటు రమ్ము.

చేటి—దేవా ! యేమి సెలవు.

సెల్యూ—అమ్మాయి శోణోత్తరను తోడ్కొనిరమ్ము.

చేటి—చిత్తము దేవా ! (అని నిష్క్రమించును.)

సెల్యూ—వాహినీపతి ! నాయుద్దేశము నీ వెఱింగిన దేగదా ?

తే. గీ. మనయలగ్నాండ్రుఁడగుఁడు • మహినిగెల్చి
హిందుదేశ మంతయుఁ గొన • నెంచెగాని
యతఁడు విఫలమనోరథుఁ • డగుచుఁ బోయె
ద్రాక్షఫలము లందనినక్క • దారిఁ గనుచు.

అకోటంత నే నిప్పుడు సంపూర్ణముగాఁ దీర్చికొన నెంచితిని.
సేనా—అది యెంతసేపు. కాని జలుంపవలయు నన్న నొకహిందూ
దేశమే యససేల? యెన్ని లేవు.

సెల్యూ—అవునుగాని గోహములన్నిటిలో సూర్యుఁ డెట్టివాఁడో దేశ
ములలో హిందూదేశ మట్టిది.

ఉ. భూలలనాగళంబున వి • భూషితమైన విదేశరత్నహా
రాళిని ముత్య మట్టు లల • రారెడు భారతవర్ష మిందుతోఁ
బోలునె రోమకాదివర • భూములు? దీనికి రత్నగర్భయం
చోలివచ్చిచుపల్కు దగి • యుండెడు నెంతయు నీధరాస్థలిగా.

సేనా—అయినచో తప్పక జయించియే తీరవలయును.

సెల్యూ—అందుకు మగధభూపాలుఁ డగుపద్మసందుఁడు తోడ్పడవల
యును. అతఁడు మనకు వశ్యుఁడగుటకు మనశోఁగోల్తరమ
భార్యగా సమర్పింపవలసియున్నది.

సేనా—అతఁడు మనయుత్తరకుఁ డగినభర్తయేనా?

సెల్యూ—అట్లు విచారించిన మనప్రియత్న మిప్పు డీడేటదు.

సేనా—అట్లులైన మన కది భావ్యము గాదు. ఆనో రెఱుంగనిపసికూ
నను మూర్ఖుఁ డగుసందుని కంటగట్టుట కాకిముక్కునకు దొం
డపండు గట్టుటనంటిది.

జోరా—అగు నది సత్యము. అపద్మసందుఁడు కేవలము మూర్ఖచిత్తుఁ
డని వినియున్నాను.

సెల్యూ—మీ రెంత వెళ్ళివారులు. మీ పంటిభూతదయూపకు లరగ్గ
ములో పుట్టవలసినది.

మ. బలులర్పించియో బోంకులాడియో మహాపాపంబులకేసి యా
వల నార్జించెద రథ మన్నను దృఢః ప్రాయంబె రాజ్యంబు భూ
లిలసత్ భాగ్యము వచ్చునప్పుడు కుమాః శీసాఖ్యమూహించినా
గలదే కార్యము డబ్బుకన్న ఘన మిః క్కాలంబులో నేదికా.
శోశోత్తర—(ప్రవేశించి) ఓజననీజనకులారా ! ఎందనములు చేయు
చున్నాను.

సెల్యూ—శుభమగుగాక. అటఁ గూర్చుండుము.

సేనా—శోశోత్తరా ! (అవవారించి) నీతెలిదండ్రులు నీతో కొన్నిసం
గతులు చెప్ప నున్నారు. వానిని నీవు కాదనక శిశుసావహించుము

సెల్యూ—కుమారీ ! నీవు పితృభక్తిపరాయణ పని యెఱుంగుదును.

శోశో—తమహితవచనంబులు విసవేడుచున్నాను.

సెల్యూ—మగధదేశాధీశుండగు పద్మనందుఁ డనువానికి నిన్నిచ్చి పెం
డ్లిసేయుటకు మే మందఱము నిశ్చయించుకొన్నారము. అందు
కు నీవును సమ్మతించుము.

శోశో—(ఊరకుండును.)

సెల్యూ—మిన్నకుండ్లద వేమి? ఆతనిసంగతి నీకు చక్కగా తెలియ
దుగాఁబోలును.

కా. సౌందర్యంబున మన్మథుండు విలసత్ సౌజన్యవారాళి యా
మృథాద్రిప్రతిభుం డకల్మషుఁడు సాః మౌఖ్యాభిషిక్తుండు నీ
యందుక గోరికఁ గల్లువాఁ డగుట న య్యబ్జాత్యుఁ బెండ్లాడునో
మందారంబును జేరులేటివలె నాః మర్యాద కాపాడఁగా.

సేనా—అన్నా ! నీ నీవిషయమున సందేహింపవలదు. దావ

రైయ మూకు హిందూదేశ రాజ్యలక్ష్మియుఁ జేకూటనున్నది.
సెల్యూ—పుత్రికలను కన్నందున కేడియో ఫల ముండవలయును
గదా! కావున నీ విందు కియ్యకొనుము.

శోణో—నా పెండ్లివిషయమై మీరింతగా ప్రయత్నింప నేల? నీ నే
మైన నభిలషించితినా?

చ. అతివలు కోరువారిని స్వయంబుగఁ బెండిలియాడుధర్మముల్
మతము స్వతంత్ర మియ్యగనుమాముర! కూతులనమ్మితండులి
ట్లతుకులుపూడ్చుకొందురెకటా! సుతశుల్కముపాపమంచునీ
మతినిదలంచినేడయిన మానుకొనుండిటువంటియత్నముల్.

సెల్యూ—కుమారీ! ఉత్తరా! నీవిట్లనజెల్లునా?

శోణో—తమ క్షాగ్రహకారణం బని తలంపకున్న కొన్నిసంగతులను
విన్నవించుకొనియెదను.

సెల్యూ—అవి యేమి?

శోణో—ఎవనిని కేటూరలైకొని యీధరాచక్రము జయింప ను
ద్యోగించుచున్నారో అట్టిసందునకు కపటమందు పాండిత్యము
న్నట్లు లత్రకస్త్రములందు లేదు. ఈతఁడు రణభీరుఁడు
గాని శూరుఁడు గాఁడని చంద్రగుప్తునియెడ నగపఱచిన
మోసమే చెప్పక చెప్పుచున్నది. ఇంతకన్న చంద్రగుప్తుని
చేఁగియుట సర్వోత్తమము. కాని యిప్పు డున్న రాజ్యముతో
సంతసింపక దేశమంతయు జయించి కలఁగింపవలయు ననెడియు
ద్దేశము పరిత్యజింపుడు. ప్రజల హింసించి రక్తాన్నము భుజిం
చుటకంటె వ్యసన మింకొకటి లేదు. రాజ్యదాహంబునకు తృ
ప్తిలేదు. వాంఛామూలంబులైన దేశాంబులు దొంగవెలుగొ
లవంటివి. పాపంబుల నెనుగీయనివారు రౌఢవంబులఁ బరిత్యజిం

పవలసియుండును, అమాయకులగుహిందువులను కపటరణులు నఁ జంపుట మేకలను నూకాలమ్మకు బలియిచ్చుటవంటిది. అది గాక చిరకాలమునుండి నివాసమేర్పఱచుకొనియున్న మనల నీ హిందూభూమి విడువదు. ఈమె నాశ్రయించి నూత్యభక్తిని పూజించుట యశఃకాములలక్షణము. కావున మీతలంపు లింతటితో చాలింపుఁడు. లేనిచో వెక్కుకష్టములకు చిక్కులేగాక యున్న గౌరవమునకుఁగూడ హానివచ్చును.

సేనా—నీ వింతవఱకు మాటలాడ నేర్చినముద్దుఁలకులు నాచెవుల కింపులు నింపుచున్నవి. కాని నీ వింకను బాలికపు, ఇట్టివిషయములయందప్పడే జోక్యము గలిగించుకొనరాదు.

సెల్యూ—నీవు భయము డిక్కి మా కీసీతులు కఱపుచుంటివిగా?

శోణో—సందుని పెండ్లియాడుటకు నాయాత్మ సమ్మతించుటలేదు.

సెల్యూ—ఏమి నీహార్ష్యము!

చ. అడిముడిఁ జెప్పచుంటివి బ ధ లా యికతెక్కలు వచ్చెనంచు నీ వడు గెట నైన నుండునె వి ధ వాహపుభారము తండినెత్తిపై నిడి పడియుండ కేపదరు ధ లేటికి దుష్టపు పుట్టినాపు మా కడుపున రాయి యైనఁ గనఁ గాంచిన మే లగు నేమి బాలికా.

శోణో—నేనును అట్లే దలంచుచున్నాను.

చ. వలచినవానిఁ బోముడిని ధ వచ్చినవానిని మానసంబులోఁ దలచినవాని లేవయను ధ దర్పములొప్పెడువానిఁ తేరనీ వలవక యిష్టమున్న పెఱ ధ వల్లభుఁ గట్టెద నంచుఁ బుత్రికక బులిమెడుతండిగర్భమునఁ ధ బుట్టుటకంటెను చావుమేలగున్.

సెల్యూ—ఇట్టినిందాగర్భిత మైనమాటలు నామ్రొల నీ వాడుటకంటె నొకయూఁటతో నావక్షమునఁ బొడిచిన బాగుగ నుండును.

అన్నన్నా ! యెంతమాటంటివి.

ఉ. కూతులఁ గాంచి దుఃఖమునఁ గ్రుంగి తపించెద లిందుచేతనే
పాతకమెంతచేసితినిఁ * పాపిని ని స్తనఁగాంచినాఁడ నా
ఖ్యాతికి నెగ్గు దెత్తువేళ * టా ! నను శుల్కము బట్టితలచు ; దు
ర్జాతిని బుట్టినామె నిను * రాయడిసేయఁగ ? సిగ్గులేదటే !
జోరా—నాథా ! కన్నకడుపుపై నింతయాగ్రహింపవలదు. నేనుకొం
త యూరడించి దీనిని మంచిత్రోవకుఁ దీసికొనివచ్చుటకు ప్ర
యత్నించెదను.

శోణో—అమ్మా ! నీ వేల యాయాసఁబడియెడవు ? నాకన్నయుఁ దె
లియును.

ఉ. ఆరయలేక పుత్రికను * భానుభవంబు ; వివాహమే సదా
చారమటంచు వృద్ధుఁడొ * జారునకో యడుచుండ్రు గాని తాఁ
గోరినవారి కిచ్చుటకుఁ * గొంతును రింతకు వారి కేమి ? నం
సారము సేయునారలచి * చారిము చెప్పెడివారికులడునే.
కావున తల్లీ !

తే. గీ. శుక్తిగర్భంబులోఁ జారు * మాక్తికంబో
మాంసమో యుండి తెలియని * మాడ్కి నెవని
యెవనివృద్ధయంబులోన నే * మేమి గలదో
తెలిసికొనరాదు పై కింత * తెలియఁబడదు.

సెల్యూ—ఇట్లు మమ్మొక కానివారలనుగా నీవు భయముదక్కి తిర
స్కరించుటకుఁ గడంగితివిగాన యథావిధిగా శిక్షింపఁబడియెడవు
చ. చెఱును నిరంతరంబును వ * సెంతువొ నందునిఁ బెండ్లియాడెదో
పురమునువీడి ఘోరవన * భూములచాలయి చంద్రగుప్తుఁ ద
చ్చరణసరోజపక్తిఁ దలఁ * దాల్చెదవ్రా తెగఁజెప్పు మింక మం

దిరమున నిలవరాదు పద! శీతము నీయును మింక మా కిలక.

జోరా—ప్రాణేశ్వరా! అంత యాగ్రహమేల? ఆమె తమకూతరు
గాచా! ఈవేళ గాకున్న తేపైన మీయాజ్ఞనున్నింపదా?
మీలాభమున కామి నేడ్పింతురా?

జోరా—తండ్రీ! నేనందులకు శంకింపను.

భ. చైతను వసింపు మన్నను వశించెద మీభవనాంగణావళుల్
పురములు వీడి పొమ్మనినఁ బోయెదఁ గాని వరించి నందుని
బణిము మాడఁజాల పలఁ మామృనిపాదరజోప్రజంబును
చ్చిరమునఁ దాల్చిపోయెద మఁదీయమనోరథసిద్ధిఁ గోరుచుకా.

సెల్యూ—(తిరస్కారముగా) అ క్లేమి!

తే. గీ. కుట్టుపోగులతోడ నీ యొకటకు నిడివ
భూషణంబులు దీసి నా యొకటి నిడుము
నమవు మావలి కింకను నీ యొకటచోటఁ
జంద్రగుప్తుఁడొ గిత్తుఁడో యొకట నిన్ను.

జోరా—అందుకు నేను సంసిద్ధునై యున్నాను. (అని వస్తువు లన్ని
యును దీసిపెట్టును.)

ఉ. ఇరితియగాడ మీరు విధియించెడి శిక్షలు? తల్లిదండ్రులై
వంతలఁ బెట్టెరన్న గుణ యంతలు మెత్తురె నాకు దైవమే
యంతగఁజేయుచుండ నొరు యేగతి మాన్యగలాను గాన నా
హ్వంతము చంద్రగుప్తుపద యద్యములం దిడి పోదు నిప్పుడే.

సెల్యూ—ఎంతకు నాహసించితివి!

జోరా—అమ్మా! జోరాత్తరా! నామాట చెల్లింపవుగా? నీకుమేము
తల్లిదండ్రులనుయ్యము నడకృతి నేయఁదలంతుమా? మామా
ట లంతయనాదరణీయములా? కావున తల్లీ! నాహితాలాప

ములు మన్నించి మీరఁద్రోయాజ్ఞకు నొడంబడుము.

శోణో—(స్వగతము) నే నిప్పుడు వీరియాగ్రహమునకు పాలె నచోనా భావికార్యమునకు ముప్పు దెచ్చుకొనవలసియుండును. అదిగాక హిందూదేశవిజయానంతరముగదా నన్ను సందునకిచ్చుట! నరే! అంత యోగ్యత వీరలకు పట్టినప్పుడుగదా! కావున నై! వీరలయభిప్రాయము సంగీకరించెదము.

సేనా—శోణోత్తరా! నీ విన్ని యెఱిగియుండియు మీరిదిదండ్రుల నిట్లు ఖోభింపఁజేయఁదగునా?

శోణో—నరే! అనిద నాపై నందులకు? నేను మీసాత్తునుగదా? మీయిష్టము వచ్చినట్లు చేసికొనుండు. నే నన్నిటికి నొప్పుకొనుచున్నాను.

సెల్యూ—అమ్మా! యెంతలో నీబుద్ధిని మఱలించుకొంటివి. నీవలె మనోబుద్ధులను స్వాధీనమునం దుంచుకొనువార లీలోకంబున లేరునుమా! నీ విష్ణు డొక్కమాటచే నన్ను సానందునిఁ గా విందితివి.

తోరా—మాదీవనలు నీ కభీష్టార్థము లీడేర్చును గాక.

శోణో—(స్వగతము) అటులైన మాచంద్రగుప్తుఁడు వైరులను జయించునుగాక.

ద్వారపాలకుఁడు—(ప్రవేశించి) దేవా! దేవరవాణిదర్శనార్థ మెవరో వచ్చియున్నారు.

సెల్యూ—రావింపుము.

ద్వార—చిత్తము. (అనినిష్క్రమించును.)

వార్తాహరి—(ప్రవేశించి) దేవా! సందమహారాజు మీ కీయత్తరము పంపియున్నాఁడు. (అని యిచ్చును.)

సెల్యూ—మఱి యేమైన వార్త లుంపెనా?

వార్తా—కొన్నిటినిమాత్రము పంపెను.

సెల్యూ—అవియేమి?

వార్తా—దేశమునందంతటను రాజద్రోహులు పొడసూపుచున్నారు. రహస్యముగా సంఘము లేర్పరచి నేలమాలెలు త్రీవ్వి యుద్ధ సామగ్రిని జేర్చి పృథల నల్లకల్లోలముఁ జేయ నుంకించుచున్నారు. వార లుత్తరప్రత్యుత్తరములకు నూతనభాష కల్పించిరి. వేషములను మార్చి స్వకవైకల్యమునేర్చి బందిపోటులవలన ధనముఁ గూర్చుచున్నారు. ఉపన్యాసకులవలెను మతప్రబోధకులవలెను బయలుపడలి కుట్రలు పన్నుచున్నారు. మనరాజకీయోద్యోగులు నింద నేకసలహాల నిచ్చుచు లోడ్పడుచున్నారట. చంద్రగుప్తుఁడు మనవై నెత్తి వచ్చు నని వార్తాహరులవలన తెలియవచ్చుచున్నది. కావున మీ రిందు సప్రమత్తులై యుండవలయును.

సేనా—ఈనందరాజు వట్టిపిటికివలె నున్నాఁడే.

సెల్యూ—ఉత్తరములో నేమి వ్రాసినో చూచెదను. (అని విప్పను.)

తే. గీ. మాకు దాయాది యిప్పుడు † మీకువైరి

చంద్రగుప్తుఁడు చాణక్య † సాయమునను

రాహులౌ యన సైన్యస † న్నాహుఁ డగుచు

మింగఁజూచుచు నున్నాఁడు † మిమ్ము మమ్ము.”

అనియో? సరే! ఓవార్తాహరీ! మీనందమహారాజుతో నిట్లు పచింపుము.

తే. గీ. చంద్రుఁ డెప్పుడు రాహు కాఁ † జాలఁ డనుము

సైన్య ముండినఁ జాణక్య † సాయమున్న

సందమేఘంబు శరభార • లందు ముంచి
మాపివేయును చంద్రుని • మహితకళలు.

శోణో—(స్వగతము) నందుఁ డనుమేఘము నీటినిగ్రమ్మరించుటయే
గాని చంద్రగుప్తుఁ డనుచంద్రు నేమిచేయఁజాలును?

క. శరజాలంబులు గురిసియు

విలుగును మేఘంబు చంద్ర • బింబము స్వచ్ఛాం
బరమున జ్యోత్స్నాకరమై
వఱలుచు సంతసముఁగూర్చు • వసుమతికెపుడు.

కావున చంద్రుఁడు చంద్రుఁడే.

సెల్యూ—ఓవాహినీవతీ! యేది యెట్లున్నను మనసైన్యమును సిద్ధప
ఱుచుకొనియుండుట కర్తవ్యము. ప్రమాదములు చెప్పి రానే
రవు. ఇంక మనము పోవుదము రండు.

(అని అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది తృతీయాంకము.

చంద్రగుప్త.

చతుర్థాంకము.

రంగము—బయలు.

(నానాదేశపుస్త్రీలు లగ్నిగుండము చుట్టి యుందురు.)

మూగధి—ఓయక్కలారా! నేటితో మనరాజవంశంబును హిందూ దేశమహారాజ్యబట్టియు భూమండలమునుండి తొలగిపోవ నున్నది.

లాటి—ఎప్పుడు పద్మనందుడు సెల్యూకసుకుట్రలో చేరెనో నాజే మన కీకీడు మూడు ననుకొంటిమి.

వరాటి—చంద్రగుప్తుని రాజ్యమునుండి తొలగించినప్పడే ఖలుడగు నందుని మనశ్చియరాజశూరులు కడ తేర్చియున్న చో మనకీ చేటు లేల వచ్చియుండును ?

పాంచాలి—రాజశూరులపై నిందమోప నేల? రాజకాంత లేమి చే యుచుండిరి? వారిని ప్రోత్సహింపఁజేయు లేకుండిరా?

కర్ణాటి—అంత తెలివి యెక్కడిది ?

పాంచా—మనయందు నానాటికి స్వచ్ఛందవిషయానక్తి క్రమముగా పెచ్చు పెరుగుటచే దేశమంతయు చెడిపోవుచు పాపకారులు, అపౌరుషులు బయలుపెడలుచున్నారు.

కర్ణా—అయ్యయో! యెంత కెంతవచ్చినది. ఓహిందూమహారాజ్య

లక్ష్మీ! ఓయార్యావర్త పుణ్యక్షేత్రయా! ఓభారతవర్షక్షమామ
తల్లికా! నీ కింక నెట్టివాట్లు రా నున్నవ్రా? నీ వేమి కావలసి
యున్నవ్రా? నీగర్భమున మున్ను రాక్షసులఁ గనఁగాంచి వి
సిగి విసిగి నేఁడు నీయాత్మపుత్రులనే రాక్షసులకంటె కూర్మ
లను జేసికొంటివా? తల్లీ! ఆపద్భవందుఁ జేల యీమందయా
నచే నిందింపఁబడవలయును? వాని నేల నీమహాశక్తిని ప్ర
సన్నునిగా జేయకుంటివి;

తే. గీ. జననిరో! మున్ను నీగర్భః పసమునందు
బయలుదేరెడుపుష్పముల్ ధరిమళంబు
గలవి యని వేగు వచ్చెను ధాని యెపుడు
వట్టిదుర్గంధకుసుమంబు ధి పుట్టలేదు.

మాశవి—ఓసంచా! ఓరికుమరీ! నీ వీవీరక్షత్రయరక్తమునకు పుట్టలే
దా? నీతల్లి హిందూముందరగాదా! నీవు హైందవుఁడవు గా
వా? నీ కేల యీమాతృదేశవధావ్యాపార ముదయించినది?
నీ కిప్పు డున్న రాజ్యము నీకన్యాయముగా లభించినదే గదా?
దానితో తృప్తి కాకున్నచో నీసాటియారాజులొకంబును తో
డుచేసికొని యెన్ని పరరాష్ట్రంబులగెలువరాదు? అట్లుగాక త
ల్లిదేశముపై దండెత్తి నీసోదరిసోదరీమణులరక్తముచే ఆర్యావ
ర్తపుణ్యభూమి దడిపిన నీఘోరమహాపాప మెన్నితపంబులు చే
సినను వదలునా? నీ కీయపకీర్తి తప్పనా?

మాగధి—ఇంక ని స్నేహునిన నేమికార్యము? దేశమంతయు నీమూల
మున సెల్యూకనుపాలఁబడినది. ఘోరముగా రణము జరుగు
చున్నది. స్వదేశరాజులందఱుహతు లగుచున్నారు. మిగిలిన
వాడు పటాపంచలై పోవుచున్నారు. స్త్రీలకు మోసభంగము

గలుగునేమో యని యాయగ్ని దేవునికి ప్రాణములను సమర్పిం
పనున్నారము. ఆహా ! ఇంక నేమి కర్తవ్యము ?

పాంచా—ఓహిందూ దేశమా నీ కిదే కడసారి సమస్కారము.

నీ. లెక్కింపఁగారాని ♦ పెక్కేడు లీరీతిఁ

గన్న బిడ్డలవలె ♦ గాచినావు

చెక్కు చెవరకుండ ♦ స్నిగ్ధసౌధంబుల

నుయ్యెలలనుబెట్టి ♦ యూచినావు

ఆరామనీమల ♦ సలఘువైభవములఁ

దేలించి వన్నెలు ♦ దిద్దినావు

కలిమిలేముల కవ ♦ కాశమియ్యఁగనీక

యెల్లరాజ్యసుఖంబు ♦ లిచ్చినావు

తల్లి ! భరతవర్షవధూమ ♦ తల్లి ! నిన్ను

వీకి ఘోరాగ్నిలోఁబడి ♦ వెడలుచుంటి

మిదిగా జోహారు గైకొను ♦ మింకమీఁద

మమ్ము నీపుత్రికలమని ♦ మఱచిపోమ్ము.

నూళవి—సోదరీమణులారా ! ఈయధము నేటికి పదియాఱుదినము

లనుండి ఘోరముగా జరుగుచున్నను పరిసమాప్తి కాలేదు.

మనకుఁత్రియూడివీరు లందఱు సజించిరి. సైన్యము పంచబంగా

ళ మైనది. ధైర్యము పటాపంచలైనది. ఒక్కింతసేపులో రా

జ్యలక్ష్మి ద్వితీయస్వయంవరిము ప్రకటింపఁజయన్నది. ఇంక

మీఁద మానహాని రాకమానదు. అంతకంటె ప్రాణహానియే

శ్రేయోదాయకము. కావున మీరెవ్వరును వెనుదీయక మీ

జీవనాళములయందు రాజరక్తము ప్రవహించుచున్నయెడల

మీరు మీకుఁత్రయత్నము నీజగతీత్రయంబున నింపెదరుగాక.

చ. ఎవరికి శాశ్వతంబు జగఁ * మెవ్వరి కెన్నడు మంచిదియ్యె నీ
భువిపయి నెందఱెందఱు ప్ర * భుత్వముచేసిరో భీష్మ మెత్తీరో
దివిఁ జనివారు స్వప్నగత * దీపికలోయనఁ గీర్తి నిత్పె వా
రవనిని నిల్వకున్నఁ ; జెలు * లార ! యశంబునకై తపింపుఁడీ.

పాంచా—అందుకు మే మందఱము సంసిద్ధులమై యున్నాము.

నూశ—ఒక్కసారి యీయగ్ని దేవునిచుట్టు నిలువంబడి ప్రార్థింపుడము
రండు. (అందఱును వత్తురు.)

చేతులు మోడ్చి.

చ. విమలుఁడ వగ్ని దేవుఁడవు * వీరపతివీరమానరక్షణో

ద్యమమును జేయువాఁడవు ము * దంబున సాధ్వలపాలికిఁ వివా
హములకు సాక్షి వీవు జహు * హవ్యములక బరితృప్తి నొందు దీ
వమరంగ నేడు మోతనువు * లాపలుతిగాఁ గొను హవ్యవాహనా.

లాటి—ఓయనలదేవా ! నాఁడు సీతాపాతివ్రత్యమునకు సేవేగదా సా
క్షివై నామెను శుచిని జేసి రక్షించితివి నేడు మమ్మేల గావఁ
జాలవు ? నీ కిదే జోహారు. (అని చేయును.)

కర్ణాటి—(కరము శిరమునఁ గీలించి) ఓయగ్ని దేవా !

చ. సహగమనంబు సేయుటకు * సాధ్వలకుఁ శరణంబు నీవె యా
విహితనియుక్తకర్మలకుఁ * బెండ్లికి యజ్ఞసమాహితాగ్నికా
నిహితుఁడ వీవె నీ వఖల * నేతవు త్రాతవు దేవ ! నీహహ
మహిమ మెఱుంగఁ గాఁదరమె * మాదృశపాళికి హవ్యవాహనా.

పాంచా—ఓరాచకస్యలారా ! మన మీయగ్నిని ప్రవేశించుట ఘన
కార్య మని యూహింపకుఁడు.

ఉ. శుక్రియరాజవీరులు ని * శాతశరాసలవర్షధారలక

శాత్రవసైన్యకాశనము * నాశ మొనర్చుచు నాహవాగ్నిలో

గాత్రము బూడ్చుటలో కనులఁగొందియు మానము గాచుకొంటున్న
చిత్రమ ! యగ్నిఁ గూలి విరఁచి చెడుసాహస మింటికాంతలై.
లాటి—అక్కలారా ! నావిన్నప మొక్కటియున్నది యాలకింపుడు.

తే. గీ. పతికి నహధర్మచారిణి ఁ పడఁతి యగుట
కుడిచి యిరుటఁ గూర్చుండుట ఁ కొఱకొ లేక
కష్టములు పొచుకొనుటకో ఁ కాంతలార !
యగ్నిఁ బడనేల యుద్ధాన ఁ కనుగరాదె.

పాంచా—అవును లేండు. యుద్ధమునకే పోవుదము. అదిగో రణరం
గముకేసి చూడుడు. (అని వీలితో చూపును.)

కర్ణాటి—అక్కయ్యా ! ఆధవశోత్తమాశ్వముపై సకలాయుధాలంకా
రములచే శృంగారింపఁబడి ఆజరుగుఁ ఘోరయుద్ధరంగంబున విరో
ధిరాజవీరుల శీర్షంబుల నరఁటిచెట్లనుబోలె ఖండించుచు నెటు
చూచినను నాతఁడెన్నె వైరిభటచమూసమూహముల కలఁగఁ
ద్రొక్కుచు పుచ్చలవలె పుచ్చుల నెగురవేయుచున్నాఁడు.
అహా ! ఏమి యాతనిదోర్వీర్యము ? సోదరీ ! ఆతఁ డెవ్వఁడ
య్య ! మనపాలిటిభాగ్యదేవతయీ యేమి ?

పాంచా—ఆతఁడేనా ! ఎఱుఁగవా ! నందనందనుఁ డగుచంద్రగుప్తుఁడు.

మాళవి—ఆతఁ డజ్ఞాతవాసమున నుండెనటగదా ? ఎట్లు బాఁగలిగెను.

కర్ణా—పొండుపుత్త్రులు రాలేదా ?

పాంచా—అదిగో నందుడు చంద్రగుప్తునితో సమయుద్ధమునకు డీ
కొనుచున్నాడు.

మాళ—ఎందఱు చార్కొనినవేమి ?

తే. గీ. వింట బాణంబు సంధించి ఁ విమతరాజ

కంఠలుంతన మొనరించి ఁ కరుల హరుల

మట్టి మట్టడుచున్నాడు * మార్కుఁ దడిగొ
యరటిచెట్లను వెకలించు * కరిటికరణి.

చాంచా—నందచంద్రగుప్తు లీవంకకే వచ్చుచున్నారు. మనమిచ్చో
లు వదలిపోయి యుద్ధసన్నద్ధుల మగుడమురండు.

(అని అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

(నందచంద్రగుప్తు లాయుధవాణులై ప్రవేశింతురు.)

చంద్ర—కటకటా! మానధనులైనమానవతులు మానసంగత్తగార్థమై
జోహారుగావింప న్నిగుండమును రాజవేయుచున్నారుగాఁబో
లును. అయ్యో! అనాధయువతులారా! మీకెయ్యవియు శ
రణంబు గలుగలేదా? మీకు రక్షకు లెవ్వరును లేకుండి
రా? మీదుఃఖిమీభూదేవి విని యూరికుండెనా? ఓయగ్నిదే
వా? నీవెవరిని కాల్చుటకు సంబరపడుచు నీశిఖ లాకసంబున
కుఁ దూలింపుచున్నాఁడవు. చాలు. శాంతింపుము. వారు వీర
పతివీరలు. నీవు వారల దహింప నోడుము.

నందు—ఓరీచంద్రగుప్తా! దాసీగర్భసంభవా!

ఉ. పాణముతోడ నిన్నడవి*పాలొనరిందితి దిక్కులేనియ

జ్ఞానివటంచు సంతకును*సంతన మొందక నేడు పోరికై

నేనని సిగ్గులేక యెటు*నిల్చితివ్రా కడుఁ జిత్రీమయ్యె భూ

కానివి కాఁదలంచితివా*క్షౌత్రము వచ్చునె మార్కసంతతికా.

చంద్ర—బేరా! నీయవిశ్వాసము నీనోటనే జారుచున్నది.

ఉ. జ్ఞాతివిగావు భ్రాతృఁడవు*సన్నిహితుండవుగావు హీనసం

జాతుఁడ వయ్య నందకులఁ*జన్ముఁడనంచని వచ్చిసంతనే

నీతిదలంచి బో*దితిని*నేరక ; దోహముఁజేసి నన్ను స

జ్ఞాతముపాలుచేసితిని*సాగి ఖలుండవు క్షత్రియుండవే.

నందు—ఇట్లుని నీగురులౌ మఱియొక్కఁచో యగుచూడకుండు మప్పి
పంపెనా యేమి? నేను నందకులసంజాతుడనుగానా? అవును.

ఉ. తల్లి తలఁప; శూద్రసతిఁతండ్రి కులీనుఁడు దొంగకాన్పు నా
కల్లకులంబుఁ జెప్పకొనఁగఁ దలవం పని మిన్నకుంటినో
పుల్లసోజబాంధవనిఁభుండనో నందకులార్థపంబునం
దల్లన మాగధీయులు త్వఁదాత్తయుఁ జేతులు సాక్షు లిమ్మెయిన్.

చంద్ర—వయసున నీవు పెద్దవాడవు. మల్లిపు వ్వని చెప్పకొనుచుంటి
వి గాని యల్లివాసన వేయుచున్నప్పుడు ని న్నేల నిందింపరాదు?

ఆ. గీ. స్వచ్ఛమైన భరతి • వంశసంజాతుడ
వైన ఊత్రీయుండ • వైన నీకు
గ్రీనుదొరలకుసహ • వాసమేటికి పెద్ద
పులికి నక్కచెలిమి • గలిగినట్లు.

నందు—ఓరీమూర్ఖా!

ఆ. గీ. గ్రీనుదొర లటన్న కినుక యేటికి నీకు
కన్న కుచ్చనొక్కొకాంచలేహ
రవిని జూడలేనిఁభవిదివాంధముపోలే
నొరులఁ జూచి యేడ్వఁకురకుండు.

చంద్ర—ఓరీరీపాణుభోతా! ఏల యిట్టి యసంగతము లాడెదవు?

చ. దొరలఁ దిరస్కరించి కడుఁద్రోహము నే నొడిగట్టరాను నో
దనులు స్వదేశరాజులవిధంబున నెంచెదఁగాని నీవలె
దురితమసంబుతో దొరలఁతొయ్యలిపై కనువేసి కామినై
భరతరమాపహర్త సయిఁభ్రాతృధనంబును దోచుకొంటినే.

నందు—ఈతిరస్కారగర్భిత మైనసర్వవాక్యము లీపాటికిఁ గట్టిపెట్టి నీ
తుల గాచికొమ్ము. నే నాచరించునది నవీనముగాదు. నానాద

ననేకు లీధరావలయంబున నిట్టిదిగ్విజయంబునకై బయలుదేరి
దిగంతవిశ్రాంతికిరిం బడసి యున్నారు గావున.

చ. అవనియు రాజ్యము బడయఁగఁ మది గోర్కె జనించెనేనియు
బ్రవిమలమాతృభూమి యనిభ్రాతలు భూపతులంచు నెంతురే
సవనములంచు దిగ్విజయ సాధనముల్ పొనరింపలేదొకో
యువిదలకై ధరారమణులొలిని బోరరా కొండఱుర్రక.

చంద్ర—అన్నా ! ఆమార్గమునైన ననువర్తించితివా !

ఆ. గీ. అశ్వమేధమునకు ధ నాశంపన్నతేవి
చెలిస్వయంవంబు ధ దలఁపవైతి
వింక దిగ్విజయాన ధ కీ మాక్కడవు రాక
తోడు దొరిలఁ జచ్చి ధ నాడె వేమి ?

నందు—నీ వేమనుకొనినను మా కెగు లేదు.

చంద్ర—ఎగ్గుసిగ్గు లూహించెడివారు వేరు.

నందు—(కత్తి సవరించి) ఈపరిహాసములు కట్టిపెట్టి పోరికి నొప్పుద్ధండ
వుకమ్ము.

చంద్ర—నీగర్వభంగ మీరణరంగముననే కాఁగలదు. ఒకింత యోచి
కపట్టుము.

నందు—ఏమీ గర్వభంగమా !

శా. ఫాలాక్షుం డిపుడెత్తివచ్చినను ది ధ క్వాలావనీసాలురీ.

వేళిక దాడిన ద్వాదశశుక్కులొకటై ధ విచ్చేసి యుద్ధావని

బాళిన్ నిల్పిన వారిగర్వము తుగ్గిటి ధ భంగంబు గావించు నా

మ్రోలక లెక్కయె నీవుగర్వహా! తృణంభో! కాహా! పోదుర్మణి.

చంద్ర—ఈప్రగల్భము లింక ముగించి నీయందు చేప గలదేని నాతో
సరిగా పోట్లాడుము. లేదా మాంసాహి యనుము.

నందు—అరే! దుర్మతీ! యేమని వాగితివి. (అని కాలు వినరును.)

చంద్ర—ఓరీ! నీచుడా! కాలు వినరుట సులభము గాని, కేల నున్న

కరవాలము వినరుట నీచేతఁ గాదు. (అని కత్తి సవరించును.)

నందు—సరే! చూచెదవుగాని రమ్మ. (అని యిరువురు యద్ధ ముప

క్రమింతురు.)

నందు—నాకాయము నిండ గాయములు తగిలినవి. నా కిప్పుడు మూ

ర్చ వచ్చుచున్నది. ఓ సెల్యూకనుపగిభో! హతోస్మి! హతోస్మి!

(అని మూర్ఛిల్లును.)

చంద్ర—ఓరీ! మూర్ఖుడా! విషయలంపటుడవై అంత్యకాలమున

సెల్యూకనును ప్రార్థించితివిగాని భగవంతుని ప్రార్థింప లే కుం

టివిగదా!

సెల్యూకను—(సైన్యసమేతముగా ప్రవేశించి) మిత్రుడా! భయము

వలదు. భయము పలదు. నే నిదే వచ్చుచున్నాఁడను.

చంద్ర—నచ్చి చచ్చినవానిని బ్రతికించెదవా యేమి!

సెల్యూ—ఓ సైనికులారా! వీనిని ముట్టడించి పట్టుకొనుడు.

చంద్ర—వీరా నన్ను పట్టుకొనువారు!

సైనికులు—దేవా! మణములో పట్టుకొనుచున్నారము.

సెల్యూ—అతఁ డెట్లు దొంగువాఁడు గాఁడు (అపవారింది) పాశముల

చే నురి పన్ని తగుల్కొనునట్లు చేసినఁ గాని యావీరకుంజర

ము స్వాధీనము గాదు.

చంద్ర—(స్వగతము) వీ రేదో కవటోపాయమున నన్ను నిర్జింప నుం

కించుచున్నారు.

సెల్యూ—ఓచంద్రమహారాజా! నీ కెంతయూపద తటస్థించినది. (పన్నీ

లు చల్లి) ఇంక మూర్ఛనుండి లేవ్వు.

శ్రుతశ్రవణుడు—(ప్రవేశించి) ఓమితమా! నీవేనా యిట్లు పడియున్న
వాడవు? అయ్యయ్యా! నామితము నెట్లావుకొనగలను.
(అని చుట్టుకొని)

తే. గీ. రణవసుంధర వీడి వా ధ రణము వీడి

తోడివారల దిగనాడి ధ తొంగినావె?

మూర్ఖుడే జిక్కి మిత్రుడా! ధ మాయదారి

పోరు మన కేల వచ్చెనో ధ పాగులుకొఱకు.

సెల్యూక—ఓసేనానాయకులారా! పట్టుకొనుడు! పట్టుకొనుడు!
చంత్రీ—నన్నా! పడియున్న సందునా?

మైని—(ఉరిత్రాళ్లచే చంద్రగుప్తుని బిగించి పట్టుకొనుచున్నారు.)

చంద్ర—ఓరీమాయలనూరులారా! తుద కురిత్రాళ్లలో జిక్కిందితి
రిగాడే!

శా. శూరత్వంబును బాహువీర్య మనిలోఁ జూపింపగా నోడి స

న్నీరీతి మటుమాయచే నురులతో నెగ్గెడి కట్టించి తొ

రారా! పౌరుషహీన! యేటి కలశ స్త్రాసంబులకా మోసెదో?

చోరుల పూనెకుకన్న కత్తులవలె ధ జూపింపగా దుర్మతి!

సెల్యూ—అదిగో! సందసందచుడు మాన్చుచుండి తేలుచున్నట్లు
లున్నది.

సందు—(లేచి కూర్చుండుచు.) మిత్రుడా! శ్రుతశ్రవా! వచ్చితివా?

శ్రుత—చలికాడా! లేచితివా?

తే. గీ. కలువ వసివాడి చంద్రుని ధ కాంతిచేత

వికసితం బయ్యు వెన్నెల ధ వెలుగుకొఱకు

వెదకెడుచకోరకంబును ధ బిలుచునట్లు

నీవు తేటి నకా న్మరియింది ధ వాపు సఖుడ,

సెల్యూ—ఓ సైనికులారా! ఈచంద్రగుప్తుని కారాగృహమునం దుం
చుడు. (అట్లు చేయబోవుచున్నారు) ఇంక నీహస్తినాపురము
స్వాధీనపఱచుకొనవచ్చును. మనతో నెదిరి పోరుసింహమురు
లందుఁ దగుల్కొనెనుగదా?

చంద్ర—అ ట్లెన్నఁడును సంతసింపకుము.

తే. శీ. సింహ మురులందుఁ జిక్కినఁ ♦ జిట్టియెలుక
లేదె విడిపింప! రాదె యా ♦ మీఁదవైరి
కుంభికుంభంబులను జీల్చి ♦ కూలఁద్రోయ
కుండ విడుచునె జీవించి ♦ యుండునేని.

సైనికులు—ఓ వెట్టిచంద్రగుప్తుఁడా! మేము ప్రమత్తులమై యుండిన
వృథుగదా! నీ వామాట యనవలసినది. యమభటులచేతుల
లోనివారైన విడిపోవుదు రేమోగాని మాచేతులం జిక్కినవా
రు మఱి ప్రాణముతో నదలిపోలే రనుకొనుము.

(అని కొందఱు చంద్రగుప్తునితో నిష్క్రమింతురు.)

సెల్యూ—సేవకులారా! నందమహారాజును పదిలముగా గుడారమున
కు తోడ్కొనిపోండు.

శ్రుత—నేనును కే లూత యొసంగి వెన్నంటి పోయెదను.

(తెలుఁ)

మ. రణరంగింబును డించిపారకుఁ డహో! ప్రాజ్ఞేంద్రియభ్రాంతి మా
ర్గణముల్ పూనిరి వీరులుంబలెను మీఁకఁ బెన్ సమర్థుల్ సభూ
మణు లున్నారము చేప యున్నయెడలఁ ♦ మాతోడఁ బోరాడుఁడి
క్షణకాలం బట నిల్చి లేనియెడ మీఁక శస్త్రంబులఁ వీడుఁడి.

సెల్యూ—ఓహో! నుజుల నెవరో మనపై నెత్తిపెచ్చుచున్నారు. వే
గిరము నందుని దోడ్కొనిపోండు. సైన్యాధిపతు లందఱు శత

ఘ్నికానిచయంబులను సంసిద్ధము చేసికొని పోర్కిక వేచి యుండుడు.

(మాళవి, పాంచాలి, లాటి, కర్ణాటేశ్వరి కాంతామ
గు లాయుధపాణులై సైన్యములతో వైపద్య
మును చదువుచు ప్రవేశింతురు.)

సెల్యూ—ఓహో! నాగీమణులుగూడ పోరాడుటకు కాలూడియు
న్నారు. ఇంక మనకు జయ మసంభవము.

నందుడు—ఏమీ! జయ మసంభవమా! ఈకాంతలు కదనమునకు
వచ్చిరా? లేక మదనకదనమునకు వచ్చిరా? వీరలఁ జూడ నా
కు సవశక్తి యుదయించుచున్నది. ఇది నాకునిశ్చయముగ స్వ
యంపరమువలె దోచుచున్నది. స్వయంపరమునకు చాలమం
దిరాజులును నొక్కకన్యాతిలకంబుమాత్రమే యుండును. ఇప్పు
డో బహుకన్య లొకపురుషరత్నంబునకై వచ్చియుండిరి. అనఁ
గా నాకొటకు. (సంతోషముతో)

శా. నానాదేశనివాసభూరమణకన్యారత్నముల్ కోరి న
న్నానందింపఁగఁజేయ వచ్చిరి మది యానూనకోడండవి
జ్ఞానంబున్ రిపురాజకంఠవిదళత్ ఖడ్గప్రయోగంబునన్
వేనోల్లన్ నుతిసేయుచున్ వలచుచున్ పచ్చేసి హక్కుమిడిన్.
(అని చంకలు కొట్టికొని తేటి నిలువంబడును.)

సెల్యూ—(స్వగతిము) ఈమానవతులఁ జూచి వీర డెంతయుఁబొంగు
చున్నాడు! (ప్రకాశము) నందరాజా! ఈసుందరీమణులు
యుద్ధమునకు వచ్చిరిగాని వలచుటకుఁ గాదు.

నందు—నన్ను గాకున్న మృత్యువు నైన వలతురా?

సెల్యూ—సరే! వీరలసాహసమునకు సంతరింపవలసియున్నది.

నందు—(అపవారింది) ఈమందయాసల నొకింత మందలించి చూడె
దనుగాక. (ప్రకాశము) ఓకాంతలారా!

ఉ. సుందరమందిరంబులను * సొంపులు నింపుచుఁ దేసెసోసలం
దందునఁ జిల్కుపల్కుల న * హర్షిశముఖ నిజవల్లభాభిహృ
త్కందశసం బొనర్చునృప * కాంతలు భీరులు మీర లేడ న
స్పందశతఘ్నికాదేశర * జాలము లోక్కుట యేడ పొండికా.
మాళవి—ఏది మఱియొకసారి పల్కుము?

నందు—ఒకసారియే గాదు పదిసార్లు వివచ్యును.

చ. వనితలు మీరు; వల్లభులపై సనుమానము పూని యింటిలోఁ
బ్రణమవిరోధముల్ పలుపఁవచ్చుట గా దిది యుద్ధభూమి; మా
ర్గములు గాని సారసశరంబులు గావివి; కాముకేళి యం
జనుకొనిలేము కా దిది రఘురాజనకేళి; స్రవించు రక్తముల్.

శర్ణాటి—అయుక్తాలాపము లాడకుము.

చ. వనితలొ వీరమాతలొ కృపాణము పూని రణంబు సల్ప వ
చ్చినమము నిందఁజేసిదవుచీ! కులహీన! రణంబునీడి వె
న్నబడఁబారిపోయెడుమృగంబవునీ వొకపూరుమండ వే
వనితలతోడైన నెవచ్చిన కీర్తియె నీదుజన్మకుకా.

నందు—ఏమేమి! నీకన్నులకు మేమట్లు దోచుచుంటిమిగా!

సాంచా—మేము నీతో సంవాదమునకు రాలేదు. సంగ్రామమునకు
వచ్చితిమి. చాలితివని నిలిచి పోయితిమి. లేదా “మాంసాహి”
యనుము.

మాళ—ఓరీ! సందా! భారతపుత్రుడ వయ్య నెంతవనికీమాలిన
వాడైతివిరా? చాలు నీసాహసము.

లాటి—నీజేనా? నందుడు; మందుడు.

కర్ణా—అవును. అనామకకల్పతరువు. బొగ్గులకై చెట్టును, పాలకై పొదుగును కోయువాడు. మఱియెవరనుకొంటివి?

నందు—ఇచ్చట మీరమణీస్వభావకటాక్షంబులు కృపాణంబులు గాఁ జాలవు. ఇంక యొయ్యారమును, విలాసంబులును వీడి వీటికి శ్రోవదీయుడు.

పాంచా—ఎవగుతీ సెదరో చూచెదవుగాని—

మ. సమరప్రాంగణభూమి భోరనగమా • చంచత్కటాక్షంబులో
విమతారణ్యాదవాగ్నికీలగు మా • విద్యుత్కృపాణంబులో
సమయించుకొనఁగి నీబలం బపుడె మాఁకొర్వించా; రూపించుమా
రమణీత్వంబా, యెఱుంగవచ్చు తులువాఁరంతుల్ విసర్జించుమా.

నందు—అబలలతో యుద్ధమొనరించుట నీచమనిగాని లేనిచో మిమ్ము ప్ప డీభూమికి బలియియ్యకుందునా? పొండు. పొండు.

పాంచా—శూరుఁడవుకావేని నీవుపొమ్ము.

నందు—యుద్ధమే కర్తవ్యమైనచో రండు చూచెదము. (అని కత్తితీసి కలయఁబడును.)

పాంచా—ఇదిగో సిద్ధముగనున్నారము. (అని కత్తిదూసి పోరికి డీ కొనును.)

(అప్పుడు ఫిరంగులు పేలిను. తెరలో కొంతరంగములో

ఘోరముగా యుద్ధముజరుగును.)

(తెరలో)

ఉ. సంగర మాపి నిల్వడిక • సారసబాంధవుఁ డల్లవారుణీ
నంగమకాంక్షఁ బోయె; మన • సైన్యసరోజకులంబు వాడె; నో
యంగనలార! యోట మెదుఁరయ్యె; నసంగత మేమొగెల్పుయా
గంగకుఁబోయి గాచికొనఁ గావలె రండు మరల్పుఁడుల్లములో.

పాంచాలి—ఏమీయూనాదము? అశరీరవాణిదియూ యేమి? (అనిపై
 పద్యముచదివి) ఓసోదరీమతెల్లులారా! ఈవాక్యములు భగ
 వద్వాక్యములుగా పాటించి కాసికాపురమునైనఁ గాచికొంటకై
 గంగానదీతటంబునకుఁ జోయి సమర మొనరింతము రండు.

(అని అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది చతుర్థాంకము.

చంద్రగుప్త.

పంచమాంశము.

రంగము—కారాగృహము. తత్త్వాంతోద్యానము.

(చంద్రగుప్తుడు ఖన్నవదనుడై ప్రవేశించి యుండును.)

చంద్ర—కాలమా! అన్నిటికి నీవే మూలకారణమవునుమా?

చ. పుడమియు, రాజ్యముగ వొలగిపోవఁగ నొంటిగఁ గొన్ని నాశులూ
యడవుల సంగలార్చి యశఃనాంబులకై వగఁగూరి యెట్టులూ
గడపక కాల మిగతి నకారణమైతిని మాతృభూమిపై
విడువఁగలేక పట్టువడి పీడిస్తినైతిని కారఁ జిక్కితిగ.

విధివిధాన మట్లున్నదికాబోలును.

ఉ. ఎవ్వఁడు దీనబాంధవుఁ డ పీనమహామహిమానుషంగుడై
దవ్వలనుండువాఁ డెవని పాఠిసదామునులేగుచుండురో
ఎవ్వఁడు తోచి తోచనటు పల్లెపురుగు నట్టిపరాత్పరుండు నొ
కత్వన బంధముక్తునిగఁ జేయఁడె మ్రొక్కిన మిన్నకుండునే

కోకోత్తర—(ప్రవేశించి నేపథ్యమున) భర్తృచారకా! నాడు
మాతండ్రియగు సెయ్యకనుతో నేమంటివి?

తే. గీ. సింహ మురులందుఁ జిక్కినఁ జట్టియెలుక

లేడె? విడిపింపరాదె యా మిఁద నెరి

శుంభిశుంభంబులను జీల్చి కులఁ ద్రోయ

కుండ విడుచునె ? జీవించి యుండునేని."

సీ. పీయూరాలగు నీశోణోత్తర యున్నదని యెఱింగియుండియు
సంశయించితి వేటికి ?

చంద్ర—నేనన్నిటికి కొఱమాలినవాఁడనై యుంటినిగదా ?

తే. గీ. సవనతంత్రములకు య సామగానములకు,
క్షేత్రములకు, యోగి య పాత్రములకు
నేదిపుట్టినిల్లా య యాదేశ మొకనీచ
ప్రభుని కబ్బి పాగుల య వలసె నకిట !

శోణో—అట్లాక్కనాటికిని కానేర దనుకొనుము.

చంద్ర—ఎంతకీడు మూఁడనై యున్నది !

సీ. నిత్యాన్ని హోత్రముల్ య నిగమాగమాభ్యాస

సవనంబులిఁగమీద య సాగిరావు

నన్మారినీమాస య సంహారయాద్యభి

మాసంబులిఁగమీద య మాసిపోవు

స్వైరసదాచార య పౌరుషవ్యాపార

సంగతీ లిఁగమీద య సమసిపోవు

భారతరాజ్యసా య భాగ్యభానుఁడు పశ్చి

మార్గవంబునఁ బడి య యస్తమించు

భాష నశించు ; నుపనిష య ద్భాష్యచయమౌ

రూపుమాయురు ; వేటొక్క య రూపు వచ్చు

కాపురము సేయఁ గట్టంబు య కాపులకును

భూపతులు లేనిరాజ్యమై య పోవుఁడుదళు.

శోణో—(చంద్రగుప్తునియెదుటికి వచ్చి సమస్కరించునట్లు సంజ్ఞ చే

స) ఆర్యా ! అట్లేలయోచించెదవు ?

తే. గీ. మతముపోదు ; నీప్రజకుదు ధర్మము రావు
రాజ్యలక్ష్మీ నీచే నల ధర్మముండు
కారఁ జిక్కితి నని మదిఁ ధర్మముగఁబోకు
త్వద్వధూమణిగృహముగాఁ ధర్మముచికింనుము.

చంద్ర—నాకు వధూటియే లేదు. గృహ మెట్లు వచ్చును ?

శోణో—బాగుగ స్ఫురణకుఁ దెచ్చికొనుము. నీకు వధూటి లేదా! లేదా!

చంద్ర—నిజముగా లేదు.

శోణో—ఉన్నదినుమా ?

చంద్ర—ఎవరు ?

శోణో—ఎవరిని జూచుచున్నావు ?

చంద్ర—నాకన్నులను నేను నమ్ములేకున్నాను.

శోణో—నీవు కృతజ్ఞుడవేనా ?

చంద్ర—కృతఘ్నుడ నని యెవ రందురు ?

శోణో—నీయంతరాత్మ యొప్పుకొనినచో అప్పుడేమి చేసెదవు ?

చంద్ర—పశ్చాత్తాపపడియెదఁ గాఁబోలును.

శోణో—సరే.

సీ. ఏకవ్య నీకయి ధర్మకాల మొకరీతి

కన్నీళ్లు కార్చుచుఁ ధర్మపు నొక్కొ

యేనారి నీకయి ధర్మపాణంబు లర్పించి

నిండుప్రేమను జూచు ధర్మమొక్కొ

ఏలేమి నీతోడి ధర్మదోష మని పాట

పాడుచు శోకంబు ధర్మమొక్కొ

ఏకాంత నీకయి ధర్మకాంతుడగుతండి

నైయ్యంబు చెల్లింప ధర్మమొక్కొ

అట్టికన్యక నీచరఁ జాబ్బములకు
 నారి తోటాటవేయుచుఁ జూన్చుచివుడు
 గ్రుక్కొనుము నాథ ! నీచాసిఁ గాఁగ దీని
 పేరు శోణోత్తరాదేవిఁ విమలచరితఁ.

చంద్ర—నీవేనా శోణోత్తరపు? దేవీ! నే నన్నిటికినికొఱమాలినవాఁ
 డ నై నీతండ్రిచెఱసాలఁ బడియున్నాఁడనుగదా! ఇంక నా
 యందు ప్రేమ యెందులకు? తెగఁ ద్రొంచుకొనుము.

నీ. నగ లమ్మి మెడ నున్నఁ జాడెమ్ము లమ్మి న
 మిరించి తెవ్వనిఁ మైత్రికొఱకు
 చిన్న నాటనుగోలఁ జేర్చికొన్నధనంబు
 లిచ్చి తెవ్వని నాత్మఁ జెచ్చికొనుచు
 నడవుల నున్ననాఁ కరఁడె వల్లభుఁ డని
 ప్రేమించి తెవ్వనిఁ ప్రీతికొఱకు
 భరతరాజ్యము నందుఁ జాలను బడు నని
 శోకించి తెవ్వనిఁ శుభముకొఱకు
 అట్టివీచెలి చెఱసాలఁ బట్టువడియె
 నురులఁ జిక్కినగజరాజఁ కరణి, తరుణి!
 నీముగము దీర్చుకొనలేకఁ నింద తల ధ
 రించి శోకించు చుంటినిఁ శేపవల్లు.

శోణో—తే. గీ. ననె దుఃఖిత ననిఁ లోనెంచుకొను చుండ
 నీవు వగవఁ గంటిఁ నివుడు నఖండ
 విధునికొఱకుఁ గలువఁ విలకింపఁ గలువకై
 తేటి వగవఁ గాంచుఁ నీకు దోఁప.

వసంతిక—(ప్రవేశించి) చెట్టి! శోణోత్తరా! యేమి చేయుచుంటివి?

శోణో—వసంతికా ! వార్తలేమి ?

వసం—ఏమివార్తలు వివరగలవు ? చంద్రగుప్తుడు కారాగృహనిబద్ధుడై యుండ మిగిలినరాజులొకముయొక్కగతి యింక వేరుగ వదింపవలయునా ? రణభూమికి భోరన బలియివ్వఁబడుచున్నాడు.
చంద్ర—అన్నన్నా ! పాపపుడెవమా ? ఎంతసంతాపము పుట్టించుచుంటివి ?

తే. గీ. చెఱ వసిందినట్టి * జీవస్మృతుండ నే
నైతి దేశభక్తి * యాచరించి
మీరు రణ మొనర్చి * మృతజీవులైతిరి
మిత్రులార ! విజిత * శత్రులార !

శోణో—చెలీ ! మనవలన రహస్యముగాఁ జేర్చఁబడినయేఁబడితేలసైన్యమును సాయుధాలంకారముగ రమ్మని చెప్పిము.

వసం—అట్లనే పంపెదను. (అని నిష్క్రమించును.)

సైనికులు—(ఏ వేళింతురు.) దేవీ ! శోణోత్తరా ! నీవచాంకములకు మే మందఱము వందనము లొనరించుచున్నారము.

శోణో—సైనికులారా ! జయమగునుగాక.

సైని—మా కెయ్యది సెలవు రాజ్ఞ ?

శోణో—ఈచెఱసాల బ్రద్దలుగొట్టి అందున్న వీరపురషుని విడిపింపుడు.

సైని—(అట్లు చేయుదురు.)

శోణో—(స్వగతము) మాతండ్రి యుద్ధరంగమున గంగావదీతటంబున నున్నవాఁడు. వాని కీసంగతి యెఱింగింపకుండ నేర్పఱచెదదాక. (ప్రవేశించి) దేవా ! ఈసైన్యమంతయు వీచాసితే సమకూర్చుటగిది. వీరలను గైకొని విజయమును గాంచుము. నేనిదే పోయి యొకసేనానాయకుని పంపెదను. కావున సెల వొనఁ

గుము. (రెండడుగులు నడచి తనలో) నేనే సేనానాయకుని వేషముతో నీనాబ్రియునికి చేదోడుగా నుండెదనుగాక. (అని నిష్క్రమించును.)

చంద్ర—బంధవిముక్తి యైనది. కాని.

తే. గీ. ఆయుధము లేదు నాకు నా హానము లేదు
సమరమున కేగి యే నేమి హానము నాడ

శోణో—(సేనానాయకుని వేషముతో ప్రవేశించి)

ఇదిగో నైకొను మోదేవ హానము శరాస
నంబు చంద్రహాసము న్యంధ హానము నివిగో.

(అని యిచ్చును)

ఉ. కైరము పూని యేలులును హానములు ధరాధినాథులకా
ఘోరరణములలో దునుమఁగోరునో యాఖిలు డొక్కవేటునకా
భాయన నేలఁ గూలుత న హానమునాటిగ! పాపు లెప్పుడుకా
భూరిజయాంక మేగిని హానముగఁబోరు దలంపఁ బార్థివా!

(అని యిచ్చును.)

చంద్ర—(పరిగ్రహించి) ఆర్యా! నీవెవ్వఁడవు?

శోణో—ఇంతటినుండి నీచెలి ననుకోనుము.

చంద్ర—సందియమేమి? నాచెలిచే పరిపఁబడిననీవు తప్పక చెలికాడవే.

శోణో—ఇంక జాగుసేయఁదగదు. వారణాసియం దిప్పుడు రణ మా
రంభమైనది. రమ్మ పోవుదము.

(అని అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది విష్ణుంధము.

రంగము—గంగానదీతటాంచలయుద్ధభూమి.

(శతభిన్న కాదినకలాయుధసహితులై హైందవరాజులు

కొందఱు యుద్ధసన్నద్ధులై యుందురు.)

మాళవాధీశుడు—ఓభ్రాతలారా! వింటిరా! మన కెట్టిదుస్థితి చే
కూరినదో! యెన్నియుద్ధములం దోడినను గలిచినను లెక్కలేక
పోయినది గాని నేటిది కడసారిదండయాత్ర. ఇంతటితో మన
హైందవరాజ్యము వినాశము కానున్నది.

నేపాళసృపుడు—నాఁ డామానవతులు చిలింబడి యుద్ధ మొనరింపని
చో మనదేశ మప్పుడే పోయియుండును.

కర్ణాటాధిపతి—దుఃఖము, దుఃఖము.

ఉ. ఆర్యులచే గడింపఁబడి యార్యవధూటిసతీత్యవృష్టిచే
శౌర్యము గల్గు పుత్రులను య సస్యములున్ ఫలియింపఁ గీర్తిగాం
భీర్యముగన్న దేశ మొక్క య భీరునిచే బడ నున్న దింక దు
ర్వార్యము తొంటివైభవము య వచ్చుటరాజకులంబునం దిలక.
లాటసృపతి—మనచే మోయఁబడు నీయాయుధంబులు బరువులచేటు
నకేగాని యీభీరంగులముందట నెందు కక్కఱకు వచ్చును.
చ. పుడమి పథాక్రమంబునకుఁ య బుట్టినయిల్లట బాణతూణముల్
తొడిగినయోత్రవంతులట య దోర్బలవైరిమదేభపంక్తి పె
న్నదుగుల మట్టివైతురట యావరివీరస్వపాలపుత్రీకుల్
కడ కొకనందరాజునకుఁ య గప్పము గట్టఁగ నయ్యో నక్కటా!
వరాటనాథుడు—ఏరాజు లొరులచే కప్పము గొంటిరో వారలిప్పు
దొకనికి చెల్లింప నున్నారు. ఇంక దేశముయొక్కగతి చెప్పనేల?
సీ. విద్య లన్నియుఁ జాల య విలయంబు నొందును
మితి లేనిసుంకంబు యలతకలుడును

వనితలమానసులుఁ బనుమానములఁ జిక్కు
 ధనసమార్జనముచేఁ ఁ ధాన మగును
 లల్పుల కధికారం ఁ మలవడి యుండును
 పరువుమర్యాదలు ఁ పనికిరావు
 మూలమాదిగలెల్ల ఁ మహనీయులగుదురు
 వర్ణ సంకరవృత్తి ఁ ప్రబలియుండు
 మోక్ష ముంకురించుఁ ఁ గాలంబు మాటును
 వాన కురియ దింక ఁ బలము లుడుగుఁ
 జెడుగు లన్ని మూఁడుఁ ఁ జివరకుఁ గలిరాజు
 నాల్గుపాదములను ఁ నాట్యమాడు.

కళింగభూపాలుఁడు—రాజ్యవినాశము లగుపాపకార్యములు మనదే
 శమున ముందుటచేతనే యాదుర్భరవిషాదమున కిన్నాళ్లకు మన
 ము పాల్పడవలసి వచ్చినది. ఇది దైవలబ్ధమైనపోరుగాని మఱి
 యొకటి గాదు.

చోళరాజు—అదియేమి ?

కళింగభూపాలుఁడు—

నీ. యజ్ఞంబులకు గోవు ఁ లన్యాయముగఁ జంపఁ
 బడినపాపము కట్టి ఁ కుడువదొక్కొ-
 నహగమనం బని ఁ సతుల నగ్నినిఁగూల్చి
 తలఁచినపాపంబు ఁ తగులదొక్కొ-
 అతిబాల్యమునఁ జెండ్లి ఁ యాచరించియు కుల్కు-
 ములు గొన్నదోషంబు ఁ పొరయదొక్కొ-
 పురదేవతలచేర ఁ వరబలు లిచ్చిన
 ఘోరపాతక వృత్తి ఁ కురియదొక్కొ-

పరసతీవంగమానవ * పానమతుల
వలనఁ బ్రజకొనర్చిన హింస * పడయవొక్కొ-
యగ్ని లేక కట్టలు కాల * వనినయట్లు
పాపములు నేయకీ రాజ్య * పడవి పోదు.

చోళ—ఓతండీ! చంద్రగుప్తా! నీవు చెబులోఁ జిక్కకయున్న మాకీ
దుఃఖములు లేకుండునుగదా!

చ. ఎవనిని నమ్మి యారణము * లీగతిఁ జేయఁ దలంచినామె యా
నవనుకుమారనుండదుఁడు * నందకుమారుఁడు కారఁ జిక్కె నీ
యవనియు రాజ్యలక్ష్మీమకు * టాభరణధ్వజ మాతపత్రముకా
ఎవని వఱించునోభగవ * దిచ్చగదా? గెలుపోటములో భువికా.

మాళ—భ్రాతలారా! అదిగో! ఆవంకను జూడుఁడు. (అనివేలితోఁ
జూపుచు) పరంగుల సైన్యము వెంటగొని నందుడు సేనానియై
రయంబున చనుదెంచుచున్నవాఁడు వాఁడుగో!

కర్ణా—అవును. మనమును యుద్ధసన్నద్ధులమై యుండవలయును.

కళిం—(ఎలుకెత్తి) ఓసైన్యములారా? యుద్ధ మారంభము కా ను
న్నది. విరోధిరాజసైన్యములు మనలను నల్లమబ్బులవలె చుట్టు
కొనుచున్నవి. ధైర్యమును చిక్కఁబట్టుఁడు. ఇదియే కడసారి
దండయాత్ర. దేశమును రక్షించుకొండురో లేక పోగొట్టు
కొందురో! ఆబరువు మీయందున్నది. మీకు సర్వజ్ఞ బానిస
వృత్తియే సేయఁదలం పున్నచో నాయుధములు పాటవైచి ఆ
గ్రీనుతాళిపాదపద్మములకు సమస్కారము గావించుఁడు. లేదా
ప్రాణముల కాసింపక యుధయులొకములు కీర్తితో నింపుఁడు.

కర్ణా—అదిగాక.

చ. సమరము వీడి పాటకుఁడు * సైనికులార! బయంబు గల్గినా

ప్రమదయశంబు వైభవము + వచ్చును, బచ్చిన సూర్యదేవు గ
 ర్భము నొగిఁ జింపి యాతెరువు + గాదివి కేగి గుర్రాంగనాదిలా
 నములను గాంచుచుఁ ముఖముఁ చాలఁగఁబొందఁగవచ్చు స్వేచ్ఛమై
 (పైనికులు తెరలో)

ఉ. ప్రాణము పోవుఁగాక రిపు + పాథులగుండెలు వ్రీయ్య నేసి మా
 బాణములకా దిలోకవిభ + వంబుల నింతుము వెన్నుఁజూపి మా
 మేనులకానఁజేసి రణ + మేదిని వీడ్వడి పోయి మాసరో

జాననలుఁ పొసింపఁగ గృ + హంబుల గాజులు వెట్టుకుందుమే.

లాట—ఓస్వపవరులారా! చూడుఁడు! చూడుఁడు! మనచంద్రగుప్తుఁ
 డు పూర్ణిమాచంద్రునివలె సరుగుదెంచుచున్నాఁడు. అదిగో!

నందునిసిగ పట్టుకొని రణవసుంధర ధూళిరేగ నీడ్చుచున్నవాఁడు.

కళింగ—అవు నాను! మన మండలము మూర్ఖునిసహాయార్థము పో
 వుదము రెండు. మన కింక జయలక్ష్మి ప్రాప్తించు నట్లున్నది.

వరా—వానివెంట నొకసర్వాంగనుండరం డైనదిశివాయి యున్నవాఁ
 డు. వాడెవఁడైయుండును? వారిసైన్య మంతయు నపీనముగా
 నే యున్నది. అది దైవప్రసాదితబలము గాదుగదా? ఏదైన
 నేమి? మాతృభూమికి మేలు చేకూరినఁజాలును.

మాళ—తథాస్తు.

వరా—ఇదిగో నేల జాలము చేసెదరు? కరవాలములు దూసి రణరంగ
 మున చొచ్చుదమురెండు.

మాళ—అక్కడకుఁ బోనక్కఱలేదు. ఈపర్వతదరిదిటంబున నేమ్రా
 శతస్థి కానిచయనినాదంబులు వినవచ్చుచున్నవి!

వరా—వినవచ్చుటయేగాదు. అదిగో మనపై ఫిరంగిగుండ్లు ధారాళ
 ముగాఁ గురియుచున్నవి. ఇంకేది తెరువు.

కర్ణాట-తే. గీ. బాణమో లేక ఖడ్గమో † పట్టి యుద్ధ
భూమి నిల్వలే రెదురుగాఁ † బోరరాకు
రాక్షసులరీతి మాయ ఫి † రంగిగుండ్రఁ
గూలనేతురు పక్షులఁ † నూల్చిపట్టు.

(గుండుదెబ్బలు తగులుచున్నవి.) హరహరా ! ప్రాణములుపో
వుచున్నవి. ఈగంగలోఁ బడిన నొకింత పుణ్యము చేకురునందు
రుగదా ! (అని దూఁతురు.)

మాశవుఁడు-అక్కటా ! ఇది యొకరి నొకరు విచారించుకొనవలసినయవస్థ
గాదు. ఈకొండచరియచుండి భయంకరము లగుఫిరంగులగుండ్లు
వడిగండ్రవలెఁ గురియుచున్నవి. ఇంక మనబ్రతుకుతెరువు లేదు.
(ఫిరంగులధ్వనులు వేనవేలు వినవచ్చును.)

వరాటుఁడు—ఓక్షత్రయులారా ! ఈగంగానదిలో ప్రవేశింతుము రం
దు. ఇంక మనకు గంగరము చేయుయోగ్యత లేదు.

అందఱు—అట్లే కానిండు.

వరా—ఓగంగాభవాని ! మమ్ము నీకడుపులో దాఁచికొనుము తల్లీ !
(అని చేతులు జోడించి)

మ. సరసీజాక్షునిపాదపంకజమునకా † జాల్యాటఁ దోతెంచియుకా
సురలోకంబును వీడి యాశివుడటా † జూటంబులో దాఁగి బం
ధుర్వకైలాసనగంబునుండి హిమవ † ద్భూమిధ్రముం జేరి సౌ
పరయకామమ్ముఁ దరింపఁ జేయుదువు గం † గా ! నీకు జోహా రిడే.
(పెద్దధ్వనులతో గుండ్లువచ్చును. హాహాకారములతో నంద
ఱును ప్రాణములు వదలుదురు.)

భారతుడు—(ప్రవేశించి) హానృపాలురారా ! విూదుఁఖము నే నీహ
పపుఁగన్నులతో నెట్లు చూడఁగలుగుచున్నానో యూహింపలే

కున్నాను. అయ్యో !

చ. గగనమునుండి రక్తములు • కాతెనో హా ! ప్రళయంబు వచ్చెనో
జగము నశింపఁజేయుటకు • జ్వాలలు వీచెనో ద్వాదశార్కులి
మ్ముగ నుదయించిరో కపట • భూసతికిఁ బలియిచ్చెనో హరుం
డగుభగవంతుఁ డీనరుల • సక్కుట పీన్గులె యేడఁజూచినా.

మ. పత్తులై నూర్చుని నైనఁ జూడక సదాఁసౌధాల్పై డాగునా
యతివల్ మేకలరీతిఁ దోలఁబడుచుండ్రియ్యారే ! యీతీతి భా
రతరామాయణయుద్ధముల్ జరిగెనేఁరక్తాంబుధుల్ పాతెనే
ఊతిపైఁ గాంతలకంటిసీ రొలికెనే • చింతింపఁగానేటికి ?

హా ! ఊత్రియవీరులారా ! మిమ్ముఁ జూచిన నాగుండెలు తల్లడ
మొందుచున్నవి.

తే. గీ. కత్తు లేటికి బల్లెంపుఁ • గట్టలేటి ?

కిరఁ దుపాకిగుండకుఁ బాల • వెన్నియైన
బలులు సమరాంగణంబున • నిలిపియున్నఁ
గూలవలయును వింటితోఁ • గోలతోడ.

మీఁదైర్య తేజోరాశి ముఖములనుండి యింకను చెన్నుమాయ
కున్నది. ఓభారలారా ! భువిని వీడినారా ?

ఉ. చేతులలోని ఖడ్గములు • చేతుల నున్నవి విల్లునమ్ములున్
వీరజీఁగట్టిరో యటుల • నే భుజపీఠిని పోలుచుండఁగా
భూతలశయ్యపై నిదురఁ • బోవుచునుండిరి ; గుండుదెబ్బకుఁ
గాతర్చుడైన నొక్కట ని • గారపుశూరుడు నైన నొక్కట.

పద్మనందుడు—(ప్రవేశించి) ఓరీ పాణుబోతా ! నీ వెవఁడవురా కా
ణులఱచుచున్నాఁడవు ! నేడు మాకు సంపూర్ణజయము చేకూ
రినది. వైరిరాజులోక మంతయు హతమౌచినది. చూడుము.

సీ. పాంచాలభూవతి * పంచబంగాళమై

పటలెంచె ననుఁ గాంచి * పాహియనుచు

కర్ణాటకపురాజు * కైచాపు లర్పించి

మాంరక్ష యని బ్రతి * మారుకొనియె

మద్యభూపాలుండు * మత్స్యదాబ్జములకు

జోహారుసలిపె న * శ్రువులు రాల్చి

సంగ దేశవిభుండు * వారువంబును డిగ్గి

వెన్నిచ్చిపాటె నా * పన్నుఁ డగుచు

నున్న రాజు లడవి * నొదిగిరి కొండలు

నిహతులైరి నాదు * నిశితమైన

శస్త్రధార నింక * జయలక్ష్మీ నాచేతఁ

జిక్కె వైభవంబుఁ * జిక్కె నాకు.

(శోణోత్తర చంద్రగుప్తుని సేనాధిపతివేషముతో తీవ్రముగా ప్రవేశించును.)

శోణో—సందా ! మూర్ఖదేశవధాసందా !

శా. ఓరీ పేమలూడఁబోకు మింక గ * రోష్ట్రదేశముకాశేసి నీ

వేదంగంబున నిల్చిపారితివా ! నీ * వేరాజు హింసిందితో !

యీరాజన్యుల నెల్ల కృత్రిమముచే * నీరీతిఁ జంపించినా

వౌరా ! క్రూరుఁడ డక్కిపోఁగలవె ? నా * యస్త్రింబు నికా వీడునే

నందు—(గడగడలాడుచు నొకప్రక్కకు తప్పకొని తనలో) ఇది నా

కంఠ్యకాలము. ఈబలశాలి నన్ను తప్పక చంపును. ఓత

ముగ్ధుఁడా ! చంద్రగుప్తా ! (స్వగతము) నీపాత్తు హరించినదోష

ము నేడు లెస్సగా ననుభవించినై యున్నాను నాయుత్తరదక్షిణ

లుమాత్రము నీ వాచరింపు. (అని వడవడ వడంకుచున్నాడు.)

శోణో—ఓరీ యపాత్రుడా! నీ వామహారా జగుచంద్రగుప్తునిపేరేల
యెత్తెదవురా!

సందు—నా కదియే హరినామస్మరణము.

శోణో—ఓరీ పశుప్రాయుడా! ఎంతపాతకకర్మము గావించితివిరా!
యెంతమంది చచ్చునట్లు చేసితివిరా! మూర్ఖుడా!

సందు—ఇట్టిమహాపాపి నగునే నింకనీలోకంబున నెట్లుజీవింపఁగలను?

తే. గీ. పాపములఁ జేసితిని రాజ్య ధనవికృతకు
తమ్మునిఁ బరాభవించితి ధనముకొఱకు
తుదకు నేవియు రావయ్యె దుష్టమతికి
జయము చేకూర దాపదల్ చాలఁ గలుగు.

శోణో—ఇప్పు డీ వెంతపశ్చాత్తాపపడిన నేమిలాభము?

తే. గీ. ఇంతమందిని హింసించి యెంతకాల
ముందువ్రా తుదకొకనాఁడు మ్రందకుండ?
పందగొడ్లు తినినరామ బందుకొక్క
గాలిపెట్టనులోకోక్తి కరణిగాఁగ.

సందు—ఓహో! నన్న చంపుటకేగాఁబోలును వేనవేలు సైన్యమువచ్చు
చున్నది. (అని కత్తితో పాడుచుకొని పడిపోవును) హరిహారా!
చంద్రగుప్తుడు—(ప్రవేశించి) ఓరుత్రుడా! వాహినీపతీ! విరోధిసై
న్య మంతయు పలాయన మైనది. సెల్యూకను పాటిపోయియు
న్నవాఁడు. సందుఁ డేడ నున్నవాఁడో గానఁబడలేదు. నీవు
చూచితివా?

శోణో—జేవా! సందుడా! మృతినొందియున్నవాఁడు.

చంద్ర—వీడి!

శోణో—వీడుగో. (అని చూపును.)

చంద్ర—హా! అన్నయ్యా! చచ్చితవా! (అని వానిపైఁ బడి దుఃఖముతో)

సీ. నందవంశాంబుధి ♦ యందుఁ బుట్టినచంద్ర
బింబ మీవనుచు భా ♦ వించుకొంటి
మనవైరివారిద ♦ ముసకు ఝంఝూమారు
తంబు నీ వని మదిఁ ♦ దలఁచుకొంటి
మగధరాజ్యమునకు ♦ మాతవేరనుచును
నీపైని కోరికల్ ♦ నిలుపుకొంటి
నారాజ్యమంత నీ ♦ పేరనే యేలించి
యిధరాజ మెక్కింప ♦ నెంచుకొంటి
అట్టివాంఛలు నేటితో ♦ నస్తమించె
నక్కటా! పొల్లవచ్చుదుఁ ♦ ఖాబ్బి నెట్లు
పైఁపనేర్తును నాకింక ♦ నాయ మెవరు?
అన్నచావు దప్పింపరే ♦ యమరులార.

శోభో—దేవా! నీకు విరోధియేగాక మహాపకారమొనరించిన యీ
దురాత్మునిగూర్చి నీవేల వగచెదవు?

చంద్ర—ఎంతవిరోధి యైనను నా కీతఁడు అన్నకాఁజా? (కన్నులనీరు
తుడుచుకొని) నేనూరకున్నను నాయశ్రుధారలు నాకపోలఫల
కంబులపైఁబడి నాలోనున్న విచారిమును వ్రాసి చూపకమానవు
చ. తివురుచు నిన్ను నీజనని ♦ తీరనిమైత్రిని నీదుతండ్రి నీ
కవనియురాజ్యమన్ గలుగఁ ♦ గాఁదలపోయుచుఁ జూచుచుందురా
దివిని వసించి యుండియును ♦ దీవన లిచ్చుచు నట్టివారి కీ
వవగడమెంత యిచ్చితో ను ♦ రాలయపౌధ ములంకరింపుచుకా.
శోభో—నీనికై నీ విట్లుహించుట యెంతయు నిందాస్పదము ఏలనిన,

తే. గీ. గారవముఁ జూపి యింట సింఁగార మొప్పఁ
 బెంచునినుఁ జంప నెంచిన ఁ పిలుకు వీడు
 తల్లిదేశంబు చెఱపఁగాఁ ఁ దలచినట్టి
 ఖలుని విశ్వసించుట సిగ్గు ఁ గాదె చెవుమా.

చంద్ర—మిత్రుఁడా ! వీడుమాత్రము దుష్టుఁడుగాఁడు. కాని వీనివి
 హితు లట్టివారు.

శోణోత్తర--తే.గీ. దుష్టుఁ డైనను గాకున్న ఁ దుష్టవిహిత
 వర్తనంబైనవాని కీ ఁ పాట్లురాక
 మానవు పరాభవంబవ ఁ మానవృత్తి
 భాగ్యనాశంబు చావు రా ఁ వణునియట్లు.

సైనికులు—దేవా ! ఇంతటిశో మనపోరు పరిసమాప్తి కాలేదు. సె
 ల్యూకను నెంచునిచావు విని ప్రళయకాలకుద్రుని లేటంగున వ
 చ్చుచున్నాఁడు. కావున మీర లిందున్నచో నిష్కారణముగా
 వధింపబడియెదరు. మాకు యుద్ధము సేయుట కనుజ్ఞ మొసఁగుఁడు.
 శోణో—దేవా ! త్వరపడుము త్వరపడుము. అదే వాహినీన మేతుఁడ
 గు నాతం—(తనలో) ప్రమాదమున తండ్రి యని తాతినదిగా
 దు. నయమే ! (ప్రకాశము) నాతండు అనఁగా సెల్యూకను వ
 చ్చుచున్నాఁడు. నేడు వానిని ముట్టడించి పాంచాలమునకు ప
 రుగు వెట్టించి కోటనుగూల్చి వీనిని పట్టుకొనవలయును. లేమ్ము
 పోవుదము. (అని చేతులతో లేవడియును.)

చంద్ర—సరే నడువుఁడు. ఓభటులారా ! నందమహారాజున కగ్నినం
 స్కారాదులు విధ్యుక్తముగాఁ గావింపుఁడు. (రణభేరి మోగును.)

(అంత అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది పంచమాంకము.

చంద్రగుప్త.

షష్ఠాంకము.

రంగము—పాంచాలములోనిగ్రామంకోట.

(సెల్యూకను తన సైన్యముతో కోటను కాపాడుచుండును.)

సెల్యూ—(తలఁబట్టుకొని) అక్కటా ! దురదృష్టమా ! ఓవ్రోవంచవ్వ
భావమా ! నాయాక లన్నియు వృథాయానములై యెన్నిపా
లులను దీసినవి.

తే. గీ. మోన మయ్యె బుద్ధి * మునుముట్టఁ బరులను
జెఱువఁ దలఁచి నేనె * చెడినవాడ
నిల దురాశ దుఃఖ * ముల కీడ్చు ననుమాట
నెఱిఁగియెఱిఁగి నూతనఁజేసినాడ.

ఓనందరాజా ! పగతురచేతులలో చావక ఆత్మహత్య యేల
గాంచుకొంటివి ? ఛీ ! నీవు తప్పక భీరుడవే అన్నన్నా !
నాడు విరృథక్రియకయైన పుత్రికమాటలనైన పాటింపనై
తినిగదా ?

ఉ. నందుఁడుభీతమానను, డ * నామకుఁడంచు నెఱుంగలేక యా
మందునితోడ హైందవుల * ముఁగ్గొని గల్వఁదలంచినాడ నే
మందును ముక్కుతోడ గొని * యంబుధి నీడఁగఁబోయివట్టు లీ
పందలతోడఁగూడఁ తల * వంపులు వచ్చెను గ్రీనురాజులకా.

చంద్రగుప్తుని వశపద్మకొన్న నీచేట లేకపోవును. ఇంక నె

దుకు? మొదలూడినదిగదా! ఇటుపై నీకోటకూత్రము నిలుచునా?

సైనికులు—ఓ సెల్యూకసుప్రభువరా! విలయాసలప్రచండరుదపిచంపిల మార్తాండమండలమునుబోలె నదిగో చంద్రగుప్తరాజచంద్రుడు సాంద్రీనుగుసైన్యాటవితో వచ్చుచున్నాడు.

సెల్యూ—వచ్చుచున్నాడా! (రణభేరిని విని) ఆఁ. అవునదిగో! రణదుందుభి మోగించున్నది. ఓ సైనికులారా! మీరు కోటలోని కిం బోయి శుద్ధాంతజనంబును కాపాడుడు.

సైని—(స్వగతము) మేమేయంతిపురికాంతలము. ఏమనిన యుద్ధమున ఖడ్గము విడిచిపోయినబంబును లెడ్డు చేతపట్టిన యాడుదియు సమానులే. (అని నిష్క్రమింతురు.)

సెల్యూ—ఒంటిగా నేనుమాత్రమిచ్చట చేయున జేమున్నది? సర్వస్వము నీచంద్రగుప్తునకు దత్త మొనరించిపోవుట సర్వోత్తమమని తోచెడిని. (అని నిష్క్రమించును.)

(చంద్రగుప్తుడు, చమూపతిపేషధానిగియైన శోణోత్తరయు, సైన్యసమేతులై ప్రవేశింతురు. రణదుందుభి మోగించును.)

శోణో—ఓ చమూసమూహములారా! ఈకోట మనబలవద్విరోధులకు నిలయ మైనది. కావున మీశతఘ్నులచే బగులగొట్టి లోనికి బ్రవేశించి ముట్టడింపుడు.

చంద్ర—ఇంకను విరోధులు మిగిలియున్న వారా?

సైని—కోటతోపాలు విరోధిరాజు సైన్యముగూడఁ గూలఁబడును జూడుడు. (అని శతఘ్నులు కాల్చుదురు. కోటపగులును. లోపలనున్న విరోధి సైన్యము చచ్చి నేలఁగూలుచుండును.)

చంద్ర—ఓ సైనికులారా! ఓవాహినీపతి! యింక యుద్ధము చాలింపుఁ

దు. ఎదిరి పోరువాడు లేనప్పుడు చొటిచివెళ్లుట భర్తవరుధము.
ముసకు విజయము గలిగినప్పుడు విరోధులకును మేలు దలంప
వలయును.

(అంత యుద్ధ మాగిపోవును.)

చంద్ర—(స్వగతము) అన్నా ! యోతప్రమాదము సంభవించినది.
ఈకోటయందే మాశోణోత్తర యున్నది కాబోలును. ఆమె కే
మి హాని చేకూరినదోగదా ! (అని చింతించును.)

శోణో—రాజా ! చంద్రగుప్తా ! యేల యుద్ధమును మాన్పితివి.

చంద్ర—మిత్రమా ! నేను గొప్పయపరాధము చేసితిని. ఓసైనికు
లారా ! మీరు పొందు. (సైనికులు నిష్క్రమింతురు.)

శోణో—అదియేమి ?

చంద్ర—(మాట్లాడక కన్నీడు జోటజోట కార్చును.)

శోణో—చెలికాదా ! నీ కీచిచార కారణము నాకెఱింగింపుము ? నీకు
తప్పక హితము చేసెదను.

చంద్ర—(వ్రేలు కటచుకొని) ఇంక నేమి సేయఁగలను ? దుష్కార్య
ముసకు పశ్చాత్తాపమేగదా ఫలము !

ఉ. ఉత్తమురాలు సాధ్య సుగు * శోజ్జ్వల సత్యపతివ్రతావధూ
సత్తమ సుందరాంగి తన * సాహస మేర్పడ కార నున్నన
న్నుత్తరణం బొసర్చియు ని * శోచితసైన్య మొసంగియున్నశో
ణోత్తర యుండుకోట యిది * యూరక నేరక గూలద్రోసితిగా.

అదిగాక యామె మీకును నేలికసానియేగదా ? మీ రెట్టు లీ
కోటను గూల్చఁగలిగితిరి ?

శోణో—అదియా ! (సస్థితముగా) మఱేమియు ప్రమాదము రాలే
దు. (స్వగతము) ఇట్టిగతి తప్పక పట్టు నని నే నెన్ని చెప్పిన

ను మాత్రాడి పెడచెవి బెట్టనుగదా! నేడనుభవింపనై
యున్న నాడు.

చంద్ర—నేడెంతయు నామనంబు చింతిలుచున్నది.

ఉ. ఇంతకృతఘ్నుడుం గలఁడె యేవనితారితకంబు ప్రేమతో
బెంతయుఁ బ్రాణముం ధనము ఁ నెంచక నాకొఱ కిద్దివేసె నా
కాంత గృహంబు నగ్ని యిడి ఁ కాల్చినపాపిని నన్ను భూజనం
బింతలు చేసినట్టిగూఁ ఁ హీనుఁ డటంచును నిందచేయడే?

శోణో—రాజా! నీవేల యీలీల విలపించెదవు? ఇట్లు చేయుటకే నీ
చలి నమ్మింది సైన్యసమేతయై యున్న నీ వేమనియెదవు?

చంద్ర—అది నే నెట్లు నమ్మగలను?

శోణో—అమెయే నీయెదుటికివచ్చి యిట్లుచెప్పిన నప్పుడైన నమ్మెదవా?

చంద్ర—ఈకృతఘ్నునియెదుట కామె యేల వచ్చుట కియ్యకొనును?
యేల చెప్పను?

శోణో—చెప్పుచునే యుండె ననుకొనుము.

చంద్ర—అటులైన నపరాధము మన్నింపవేడుచున్నాను.

శోణో— (స్వగతము) నన్ను పోల్చలేదుగదా! (ప్రకాశము)

రాజా! మనకు జయము చేకూఱినది. కోటలోనిక్షేమము గ
నుఁగొని వచ్చెద. నాకు సెల వాసంగెదవా?

చంద్ర—చెలీ! నన్ను విడిచి వెళ్లుటకు నీమానస మొప్పుకొనియెనా?

శోణో—దేవా! నన్ను శోణోత్తర యనుకొంటివా?

చంద్ర—అట్లునుకొనుటకు అమె నీవలె నటించుచుండెవా యేమి?

శోణో—ఏమో? తెలిసికొనుము.

చంద్ర—తెలిసికొనదగ్గాని, మిత్రుఁడ! ఈరక్తసిక్త మైనబట్టలతో
నీవు మీదేవికడకుఁ బోవవలదు. నీసివేయుము. (అని రానేని

స్వను. అప్పుడు స్త్రీ కేషము బయలుపడును.) ఆశ్చర్యమాశ్చ
ర్యము. ఏమినాయదృష్టము! కేవీ! శోణోత్తరా! నాయపరా
ధము మన్నింపుము. నీయెడ నే నొసర్పియకృతి! లోలోప
విలపించుచున్నాడను.

శోణో—(సిగ్గుభిన్నయింది) నాథా! మీపదాబ్జములకు నమస్కారము.
(అనిచేయును.)

చంద్ర—శుభముగునుగాక.

మ. చెలివై చుట్టమవై మహారామునన్ ♦ కేదోడువాదోడనై
కలికీ! నా కొకభాగ్యదేవతవలె ♦ గావించి మద్యేముగ
నిలుపించాలితి వీడయంబు యశముగ ♦ నీచేతనే వచ్చె నీ
చెలికారంబు ప్రశంసనీయముగదా! ♦ శీతాంతులింబాననా.

శోణో—ప్రియవల్లభా! ఇందు నాప్రాగల్భ్యమేమున్నది? జగదేశశూ
రుండవైన నీవు చంద్రహాసము పూని యనిమొప నిలిచియున్నా
డినేత్రుడైన దాకలేక నిర్జింపబడునుగదా! అట్టివీకు నే
నేమిసహాయము నేయ నోపెదను. ఒకవేళ చేసినను అదియు
నీప్రభావమే!

తే. గీ. అల్పమైపఁగాని ♦ యధికారిచే నున్న
కలము రాజ్య మేల ♦ గలిగినట్లు
నీదుపట్టు కేరి ♦ నిలిచిన నాచేతి
కత్తి చేసె రిపుని ♦ ఖండనంబు.

దేవా! ఇంక నీవు ముగధపాంచాలాడిదేశము లన్నియు జయిం
చితివి. శత్రువు లందఱు నిర్జింపబడిరి. సఫలీకృతమనన్కుడవై
వాపుగదా! ఇంక ముఱగుదారమునకు పోదమురమ్ము. (అనియి
రువురు నిష్క్రమింతురు)

రంగము—భవనము.

(సెల్యూకను మంచముపై విచారముతో పడియుండును)

సెల్యూ—ఇంక నే నెంతని చింతించినను నేమికార్యము?

ఉ. అట్టిట ! దుఃఖభారవివః * శాత్కుఞ్చనై విలపించి రేవవల్
పొక్కినఁ జూచువా రెవరు? * పోయినరాజ్యము లింక వచ్చునే
దిక్కును మోక్కు లేక యిట * దీనతతోఁ బడియుండనేల : నిం
కక్కరిరాని చేను గని * యశ్రులు రాల్చెను కాపు కైవడిగ.

అందు కేల వగవలయును ?

తే. గీ. ధాత్రీ యనురంగమున సూత్ర * ధారి వగుచు

కాలమా ! ప్రజ నాడింపఁ * గలిగినావు

ఒకఁడు రాజైన నొక్కఁడు * యోగి యగును

మాయ యిది గాఢ నుఖదుఃఖ * మయము జగము.

శోణో—(ప్రవేశించి) ఇప్పుడుగదా మజ్జనకుఁ డగునీతనికి పశ్చాత్తాప
ముపట్టినది ! పోయి యొకింత యూటడించెనను.(అని వెళ్లును)
నాయనగారూ ! ఇదిగో మీపుత్రిక నమస్కరించుచున్నది.

సెల్యూ—శుభ మగుచుగాక.

శోణో—తండ్రీ ! మీకుఁ గలచింత మీప్రియపుత్రీ వినఁగూడదా !

సెల్యూ—అమ్మా ! ఇంక నేమున్నది? ఆర్యావర్త మంతయు జయించి
యేలవలయు ననుకొన్నవానికి స్వంత దేశముగూడ పోవలసివ
చ్చినది.

శోణో—మీకు నిజముగా హైందవ దేశమంతయు పాలింపవలయు నని
యున్నదా ?

సెల్యూ—వచ్చుటెట్లు? ఇప్పుడు కేవలము భగ్నమనోరథుఁడనుగదా?

శోణో—అట్లు మీరు చేతులారఁ జేసికొంటిరి.

చ. కలుముల కంతు లేదు ధనశాంక్షనుజేసి యనేకపాః మూల
నలుపుదు రట్టిదుష్టులకు * నల్లతి గల్గదు గాన యుద్ధమున
వలదు విదేశ వాసులమా * వచ్చితి మిచ్చటివారితోదుత
జెలిమి ఘటింప మంచి దని * చెప్పిననాపలు కింత వింటిలే.

సెల్యూ—అందుకుచేతనే నా కీదుర్గతి వట్టినది.

శోణో—అట్లుదలంపవలదు. ఇప్పుడైన నామనవి చెల్లించుడు.

సెల్యూ—అదియేమి?

శోణో—చంద్రగుప్తుడు సైన్యసమేతుడై గుడారమున నున్నవాడని
గదా? వానికడ కేగి నన్నిచ్చి పరిణయ మొనరింపుడు. దాన
మీకోరిక లన్నియు నేజే * లింపగలవు.

సెల్యూ—నాకే కోరికలును లేవు. అన్నియు సాగి లెగించుకొంటిని. పు
త్రీ! నీకోరిక నీరు నట్టులాచంద్రగుప్తునకు నిన్నిచ్చి పెండ్లితప్ప
కచేసెదను. నీవు ప్రసన్నురాల వగుము. (అని ఒకళాబుద్రా
సి) ప్రియతీహారీ! ఈలేఖ గొనిపోయి చంద్రగుప్తుచక్కరివర్తి
కొనంగి రమ్మ.

ప్రితీహారి—చిత్తము దేవా! (అని నిష్క్రమించును.)

సెల్యూ—కుమారీ! మీయుపాధ్యాయుడగు మొగస్తనీసు వచ్చెనా?

శోణో—నచ్చు వేళయైనది.

మొగస్తనీసు—(ప్రవేశించి) రాజా! సెల్యూకనుప్రభువరా! అభివా
దన మగునుగాక.

శోణో—గురువర్యా! నమస్కారము.

మొగ—కల్యాణివి కమ్ము.

సెల్యూ—(లేచి) పండితవర్యా! ఈయచిత్రాననమలంకరింపుము. మ
నగతి యెట్లు వచ్చినదో చూడతివా?

యోగస్త—రాజా ! యేల తెలియనివానివలె భాషించెదవు ?

ఉ. ఎందఱురాజు లీధరణి ? నలివో ? యెందఱుభిక్షుమైతిరో ?

యెందఱు గెల్చి రోడిలి మ ? తెందఱు ? వారిచర్చిత లిప్పు డే

మందును ! తద్ధరారములు ? లందును నీవాకవిన్న రాజువే !

సందియమేల యోషినను ? చాలగ గెల్చిన కీర్తితప్పనే.

సెల్యూ—నీవు చరిత్రకారుడవుగాన అట్లుఁబోతువు.

ప్రతిహారి—(ప్రవేశించి) దేవా ! చంద్రగుప్తమహారాజే విచ్చేయు
చున్నాఁడు.

(అందఱును లేచి నిలువంబడుదురు. శోణోత్తర వెల్లిపోవును.)

చంద్రగుప్తుఁడు—(ప్రవేశించును.)

సెల్యూ—(ఎదురుగాఁబోయి) రాజా ! నాయపరాధము క్షమింపుము.
(అని చెయ్యి చెయ్యి కలుపును.)

యోగ—(చెయ్యి కలిపి) ఓరాజచంద్రా ! నీకభిమత మగునుగాక. నీ
కూరకృపాణమున నైరులఁ జేల్చి భారతరాజ్యలక్ష్మిని బడసిన
మహాభాగ్యశాలివి. ఇంక నీప్రాగల్భ్యము తిలోకవందనీయుము
సుమా !

చంద్ర—ప్రాగల్భ్యమును నే నాకించుటలేదు. అట్లులైన నా కీజయి
మే చేకూర దనుకొనుము.

ఉ. నైరులకాలవాల మని ? వార్యతరోదుశరీర ఘోరసం

సారము గానఁ దద్రిపులఁ ? జక్కడఁచఁగద బాహ్యశత్రులగ

గ్రూరకృపాణధారలను ? గూల్చితి నట్టులగాక రాజ్యమి

చ్చారతి వచ్చునే ? వివిధ ? శత్రువులున్నను నేనటండినక.

సెల్యూ—రాజచంద్రా ! అయ్యదితాపనంబున పథిష్ఠింపుము.

చంద్ర—భాగ్యము. (అని కూర్చుండును. అందఱుగూర్చుండును.)

సెల్యూ—ఆ. గీ. నీమహత్వమెఱుంగఁ జేరక నీతోడఁ
మరముసేయఁ గాలుఁ దువ్వినాడ
తుదకు గెలువలేకఁ దూలితిఁ; దాఁ ద్రవ్వ
కొన్నగోతిలోనఁ గూలినట్లు.

చంద్ర—అందు మీత ప్పేమి గలదు? రాజధర్మ మట్లు గావించును.
మొగ—అటులైన నెరులైనమాకడకు నిరాయుధుఁడవై యెట్లు రాగ
లిగితి? దాన ప్రమాదము గలదని నీబుద్ధియెలబోధించుకుండెను
చంద్ర—ఆయుధములు లేక కాచునా?

తే. గీ. ఆయు ఏళ్లరదత్తమఁ హాపదార్థ
మవనినది చెల్లకుండ నే యస్త్రమునులఁ
దీయఁజాలదు కాపాడఁ జేయలేదు
కలుచునే చీమ శివునాజ్ఞఁ గానియవును.

మొగ—ఏమి నీప్రిజ్ఞానప్రభావము? ఇట్టి తల్పవేత్తవైన నీవు కత్తిప
ట్టిన నేలోకంబులు జయించుటకు?

ఉ. ఓమహానీయమూర్తి సుగుఁ యోద్వలకిర్తివి చక్రవర్తివై
మామి జయించి తద్విజయఁ భూతి వహించుటె గాక యింద్రియ
గ్రామము గెల్చినావు తి్రిజఁ గంబులఁ బూజ్యాడ వీనె యింక ఫం
గ్రామము చేతనే గెలుపుఁ గాదు మనంబునగెల్తునన్నియుక.

మొగ—రాజా! చంద్రగుప్త! మావిన్నప మొక్కటి కలదు. కృపా
మతిని కాదనక యనుగ్రహింపుము.

చంద్ర—నారాధ్యము కావలసివఁ గైకొనుఁడు. ఇప్పుడే యిచ్చెదను.

మొగ—అదిగాదు. మా సెల్యూకనుప్రభువరునికోర్కె చెల్లింపుము.

చంద్ర—అదియేమి? రాజా!

సెల్యూ—రాజా!

చ. పరమపవిత్ర చారునవ † పల్లవకోమల కాంచనాంగి నా
 వరములముద్దుపట్టి గుణ † బంధుర సూనృతవాగ్ధరీణ ని
 బరిణయ మాడఁగాఁడలఁచి † పల్కలు త్వచ్చరితంబుఁ బాడుచున్
 వటలును దానిఁ గైకొనఁగఁ † బౌర్ణవచేసెద నిన్నుభూవరా.

చంద్ర—(ఊరకుండును.)

మొగ—ఓపార్థివేంద్రా! నీవు యోచించున దే నెఱుంగుదును. ఈ
 ల్యూకనుప్రభువరుఁడు కులీనుఁడు. గ్రీన్ ఆర్యులసంతతివాఁడు.
 నీవును ఆర్యసంతతికి వేరుగావు. ఆర్యులస నీరానుదేశవాసు
 ఆదేశ మొకప్పుడు తామపీడితమై యుండ ప్రజలు వికావిక
 నానాదేశముల కేగి నివాసము లేర్పఱుచుకొని నాగరికతను
 టి యాయాఖండములకు వన్నె దెచ్చిరి. కావున చరిత్రార్థ
 ములనుబట్టి చూడ మీకు పూర్వసంబంధము సంపూర్ణముగా
 గలదు. అదిగాక బహుకాలనివాస మేర్పఱుచుకొనియున్న
 మండలము భారతీయుల మనుటనిర్వివాదాంశము. కావు
 మూఢాచారములనుబోనాడి జాతీయవిజ్ఞానము ప్రసన్నబుట్టి
 సమాధానపఱిచి యాపెండ్లికి నీ వనశ్యము నియ్యకొనువా

చంద్ర—(స్వ) నావిజయమునుబ్రీశంసించుటకైస్సె నచ్చిననాగురు
 గు చాణక్యఋషియు సీవివాహము సంగీతరించెనుగదా! అదిగా
 తే. గీ. చిన్ననాటఁగోలె † సిరియుఁ బ్రాణము ధార

ప్రొసి నమ్మిపట్టి † యువిద నెల్లు

కాదనంగ నేర్తు † కలుషంబునకు నెన

వెటవవలదె? హింస † వేట కలదె.

సెల్యూ—రాజా! మమ్ము ధన్యులను చేయఁజాలవా?

చంద్ర—మీకు మేలు చేకూరినట్లే కావింపుఁడు.

బుల్కా—చేటికా ! శోణోత్తరను గొనిరమ్ము.

చేటి—దేవా ! చిత్తము. (అనిపెట్టును.)

(శోణోత్తర వసంతికతో కృపవేళించును.)

బుల్కా—అమ్మా ! శోణోత్తరా ! ఇటురమ్ము. (అని చెయ్యి పెట్టుకుని)

చేటి—ఎవనింకూర్చి హితంబు నల్పితివి నీ ♦ కెవ్వండు ప్రాణాపుండ్ర
య్యవనీసాధుఁడితండె మార్కుఁడు ప్రసూ ♦ నానూనదామం బిడే
(ఇచ్చును.)

నవలా ! వీనిగళంబునం దిడి ప్రమా ♦ గం బేర్పడగ బండ్లి గ
మ్ము వినోదమ్మున నింక నిర్వరకులాం ♦ భోరాను లుప్పొంగగగ

శోణో—(ప్రసూనదామముఁ గైకొని చంద్రగుప్తునిమెడ నలంకరించి)
వసంతికా ! ఆకలశమును పూజాద్రవ్యములును ఇటుకెమ్ము.

ననం—(ఇచ్చును.)

శోణో—(చంద్రగుప్తుని చీరములకడఁ పూజించుటకు సూర్యుండును.)

మత్త. ఓదయామయ ! దీనరక్షక ! ♦ యుర్విసాధ ! మనోహరా !

నీదుపాదసరోజముల్ మది ♦ నిల్పినట్లు బాహ్యమం
దీదళంబులఁ బూజ చేసెద ♦ నింక న స్వరియింపు మా
మోద మొప్పగ నగ్నిసాక్షిగ ♦ భూసతిక జరిసేయుచుగా.

బుల్కా—

అల్లుడ వైస నీవె వసు ♦ ధాధిపుఁడైనను నీవె తిండి యీ
పుల్లసరోజనేత్రం గడుఁ ♦ బుణ్యచరిత్రను నెట్లు చూచెదో
తెల్లని దెల్లఁ బాలు తన ♦ దృష్టికి నల్లనిదెల్లనీరుగా
నుల్లమునెంచుచీని నెటు ♦ లోపికతోడుత నిర్వహింతువో ?

అమ్మా ! శోణోత్తరా ! నీ కుంకువగా నిప్పటికి నాకు మిగిలియు
న్న రాజ్యమును గజతురగపదాత్తిసైన్యమును ధనకనకవస్తువా

హనాదినవరత్నభౌండాగారములును గృహారామసాధోద్యానవన
సప్రదేశములును నివిగో దానదాసీజనసహితముగా నిచ్చివేయు
చున్నాడను. (అని యొకపట్టాను) కైకొనుము. (అనియిచ్చున్న)
కోకో—(పుచ్చుకొనును)

సిల్వ్యా—అమ్మా! నీవు మాయుభయవంశములకు కీర్తిని దెమ్ము. ఈ
నాకోరికి చెల్లించుటకు నీపతిభక్తి సర్వదా యాచరింపుము.

మొగ—ఓకోకోత్తరా! నీవు గుణవంతుడై నపతికి ప్రియురాలవై ధీ
స్యవై నట్టులే సత్సంతానముచే కీర్తిం బడయుము.

సిల్వ్యా—రాజా! చంద్రగుప్తా! ఈమొగన్తనీసు మహాపండితుడేగో
క చరిత్రకారుడు. నీయాస్థానమున నుంచి యాచరింపుము. నే
ను గ్రీసు దేశమునకు వెడలిపోవలసియున్నది.

చంద్ర—మీరేల పోవలయును? నాకు సహాయులై యుండరాదా;

సిల్వ్యా—అసహాయశూరుడ వైననీ కిం కొకరిసహాయ మనపేక్షలే
యము. నీకు సర్వదా జయం బగునుగాక.

మొగ—అథాస్తు.

భరతివాక్యము.

తే. గీ. జ్ఞాతివైరంబు యడిగి వి ధి జ్ఞానమతిని
బ్రజలు రాజానురాగులై ధి పుసుంగాత
పాపి మర్జాతి దుర్భిక్ష ధి బాధ లెవియుఁ
బ్రజకు రాకుండ రాజు కా ధి పాపింగాక.

గద్య—ఇదిశ్రీమదాఖైలలీషాభగవదాచార్యవరప్రసాదాసాదిత
కవితావిశేష మొహియన్తీ బాష్యాగురుశ్రేష్ఠపుత్రచాన్పి
యాంబాతనూజకన్తంపావల్ల్యగ్రజపుమేలలీషా
కవిప్రణీతంబగు చంద్రగుప్తవాటకము
సర్వమును సంపూర్ణము.

